T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANASANAT DALI
SANAT VE TASARIM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜLTÜR POLİTİKALARI BAĞLAMINDA MİLLİ KÜLTÜR ŞURALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

SİNEM SÜNTER SAYIN
15715007

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. SEZA SİNANLAR USLU

İSTANBUL
2019

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANASANAT DALI
SANAT VE TASARIM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜLTÜR POLİTİKALARI BAĞLAMINDA MİLLİ KÜLTÜR ŞURALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

SİNEM SÜNTER SAYIN
15715007

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:
Tezin Savunulduğu Tarih: 11.06.2019
Tez Oy Birliği ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. Seza Sinanlar Uslu	
Jüri Üyeleri	: Doç. Dr. Kadriye Tezcan Akmehmet	
	: Doç. Dr. Gökçe Dervişoğlu Okandan	

İSTANBUL
HAZİRAN 2019

ÖZ

KÜLTÜR POLİTİKALARI BAĞLAMINDA MİLLİ KÜLTÜR ŞURALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Sinem Sünter Sayın
Haziran, 2019

Kültür politikaları tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de bir araştırma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tez çalışmasında da kültür politikaları konusu Milli Kültür Şuraları özelinde ele alınmıştır. Türkiye'de kültürün devlet eliyle örgütlenmesine güzel bir örnek olan Milli Kültür Şuralarının ilki 1982'de Ankara'da, ikincisi 1989'da yine Ankara'da ve üçüncüsü 2017'de İstanbul'da düzenlenmiştir. Bu nedenle yapılan tez çalışması 1982 yılından başlayarak günümüze kadar devam eden yılları kapsamaktadır. Kültür politikaları gibi oldukça önemli ve hem siyasi hem de sosyal alanlara referans veren bir konunun ele alınmasında, Milli Kültür Şuraları incelenmeye değer görülmektedir. Bu şuralar her ne kadar üç defa düzenlenmiş olsa da her biri ülke özelinde kritik dönemlerde ortaya çıkmıştır. Şuralarda oluşturulan komisyonlara ait raporların incelendiği bu çalışma daha önce hiç bir araştırmaya konu olmamıştır. Çalışmanın birincil kaynağını oluşturan bu raporlar yazılı kültür politikaları oluşturması bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir. Raporların incelenmesi ve değerlendirilmesi üzerine temellendirilen çalışmada şuralarda görüşülen kültür konuları, sorunları ve çözüm önerileri birbirleriyle ilişkilendirilerek, hem devlet eliyle hem de özel sektörün destekleriyle kültür politikalarına nasıl yön verildiği, yapılan uygulamaların nelerin önünü açtığı gibi konular ele alınmıştır. Şuralarda alınan kararlar her ne kadar tavsiye niteliğinde olsa da toplumsal bilinç ve farkındalık yaratmasından dolayı önemlidir. Bu nedenle Milli Kültür Şuraları incelenirken sadece alınan kararlar değil, toplumdaki değişmeler, gelişmeler ve farklıların da incelenmesi amaçlanmış ve çalışmaya bu bağlamda yön verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: kültür, kültür politikaları, milli kültür, Milli Kültür Şurası

ABSTRACT

THE EVALUATION OF NATIONAL CULTURE COUNCIL IN THE CONTEXT OF CULTURAL POLICIES

Sinem Sünter Sayın
June, 2019

Cultural policies are a research area in our country as well as all over the world. In this thesis, the subject of cultural policies is discussed in terms of National Culture Councils. The first of the National Culture Council was held in Ankara, 1982, the second was held again in Ankara, 1989 and the third was held in Istanbul, 2017 which are fine example of organize the culture by the state. Therefore, this thesis covers the years from 1982 until today. In addressing a subject that is very important, such as cultural policies and referring to both political and social areas, the National Culture Councils are considered worthy of consideration. Although these councils were arranged three times, each of them appeared in critical periods in the country. This study, which examines the reports of the committees, has not been subject to any research. These reports, which constitute the primary source of the study, have an important place in terms of creating written cultural policies. The study, which is based on the examination and evaluation of the reports, deals with the cultural issues, problems and solution suggestions discussed in the following, and discusses the ways in which the cultural policies are guided by the support of both the state and the private sector, and what the practices have paved the way for. Although the decisions of council are being a recommendation, are important because it creates social awareness and awareness. Therefore, when examining the National Culture Councils, not only the decisions taken, but also the changes, developments and differences in the society were aimed to be examined and the study was guided in this context.

Keywords: culture, cultural policies, national culture, National Culture Council

ÖN SÖZ

Bu tez çalışmam süresince her türlü yardım ve fedakârlığı sağlayan, bilgi, tecrübe ve güler yüzü ile her daim yanımda olan Sayın Hocam Doç. Dr. Seza Sinanlar Uslu'ya, çalışmamın her aşamasını sabırla dinleyen ablam Selda Koçer'e ve bu tezi hazırlamamda beni cesaretlendiren, benden maddi ve manevi hiçbir desteği esirgemeyen sevgili eşim Ozan Sayın'a teşekkür ederim.

İstanbul; Haziran, 2019 Sinem Sünter Sayın

İÇİNDEKİLER

ÖZ ... **iii**
ABSTRACT ... **iv**
ÖN SÖZ ... **v**
İÇİNDEKİLER ... **vi**
KISALTMALAR ... **viii**

1. GİRİŞ ... **1**

2. KAVRAMLAR VE TANIMLAR ... **3**

2.1. Kültürün Tanımı ve Kapsamı ... 3
2.2. Milli Kültür ve Evrensel Kültür ... 5
2.3. Politika Kavramı ve Kültür Politikası ... 6

3. TÜRKİYE'DE KÜLTÜR POLİTİKALARI ... **9**

3.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kültür Politikalarına Bakış (1920-1950) ... 9
3.2. Çok Partili Dönemde Kültür Politikalarına Bakış (1950-1980) ... 11
3.3. Küreselleşme Döneminden Günümüze Kültür Politikalarına Bakış (1980-2018) 12
3.4. Anayasa ve Yasalarda Kültür Politikaları ... 14
3.5. Kalkınma Planlarında Kültür Politikaları ... 17
3.6. Milli Kültür Şuraları ve Kültür Politikaları ... 21

4. MİLLİ KÜLTÜR ŞURALARINA GENEL BİR BAKIŞ ... **23**

4.1. Milli Kültür Şuralarının Amacı ... 23
4.2. Milli Kültür Şuralarının Düzenlenmesine Neden Olan Faktörler ... 25
4.3. Milli Kültür Şuraları Komisyonları ve Katılımcılar ... 27

5. MİLLİ KÜLTÜR ŞURALARININ KÜLTÜR POLİTİKALARI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ ... **30**

5.1. Sanat Alanındaki Komisyonların Kültür Politikaları Bağlamında İncelenmesi ... 31
5.1.1. Sahne Sanatları Komisyonu ... 31
5.1.2. Türk Süsleme Sanatları Komisyonu ... 39
5.1.3. Plastik Sanatlar Komisyonu ... 42
5.1.4. Müzik (Musiki) Komisyonu ... 46
5.1.5. Sinema Komisyonu ... 51

5.2. Yaşayan Kültür, Kültürel Miras ve Çevre Alanındaki Komisyonların Kültür Politikaları Bağlamında İncelenmesi ... 57
5.2.1. Tarih Komisyonu ... 57
5.2.2. Mimarlık, Çevre ve Şehir Komisyonu ... 60

5.2.3. Türk Halk Kültürü Komisyonu 66
5.2.4. Kültür Varlıkları, Müzeler ve Arkeoloji Komisyonu 70
5.2.5. Türk Dili ve Edebiyatı Komisyonu 77
6.2.6. Kütüphane-Dokümantasyon-Arşiv ve Yayın-Dağıtım Komisyonu 80
5.3. Kültürlerarası İlişkiler Alanındaki Komisyonların Kültür Politikaları Bağlamında İncelenmesi 85
5.3.1. Genelde Kültür ve Temel Değerler Komisyonu 85
5.3.2. Kültür Hizmetlerinin Organizasyonu Komisyonu 86
5.3.3. Türk Kültürünü Araştırma Komisyonu 87
5.3.4. Dış Kültürel İlişkiler ve Kültürel Tanıtım Komisyonu 88
5.4. Milli Kültür Şuralarında Daha Önce Ele Alınmamış Konulara Dair Çalışmalar . 93

6. SONUÇ 95

KAYNAKÇA 100

EKLER 111

Ek 1. Birinci Milli Kültür Şurasına Ait Görüntüler 111
Ek 2. İkinci Milli Kültür Şurasına Ait Görüntüler 112
Ek 3. Üçüncü Milli Kültür Şurasına Ait Görüntüler 113
Ek 4. Birinci Milli Kültür Şurası Katılımcı Listesi 114
Ek 5. İkinci Milli Kültür Şurası Katılımcı Listesi 116
Ek 6. Üçüncü Milli Kültür Şurası Katılımcı Listesi 117
Ek 7. 1980 Öncesi Türkiye'de Devlet Müzeleri 118
Ek 8. Türkiye'de Özel Müzeler 119
Ek 9. Kültür Hizmetlerinin Organizasyonu İle İlgili Fonksiyonel Model Teklifi 121
Ek 10. Milli Kültür Şuralarına Ait Gazete Haberleri 1 122
Ek 11. Milli Kültür Şuralarına Ait Gazete Haberleri 2 123
Ek 12. Milli Kültür Şuralarına Ait Gazete Haberleri 3 124

ÖZ GEÇMİŞ 125

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği
AKM : Atatürk Kültür Merkezi
AVM : Alışveriş Merkezi
BBG : Biri Bizi Gözetliyor
BESOM : Besteciler Orkestra Şefleri ve Müzikologlar Birliği
BSM : Bağımsız Sinema Merkezi
ÇASOD : Çağdaş Sinema Oyuncuları Derneği
ÇED : Çevre Etkilerini Değerlendirme
DOB : Devlet Opera ve Balesi
DTCF : Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi
FİLMYÖN : Film Yönetmenleri Derneği
FİİD : Film İthalatçıları ve İşletmecileri Derneği
FİYAB : Film Yapımcıları Meslek Birliği
IPI : International Press Institue
ITI : International Theatre Institue
İKSV : İstanbul Kültür Sanat Vakfı
İTÜ : İstanbul Teknik Üniversitesi
KDV : Katma Değer Vergisi
KHK : Kanun Hükmünde Kararname
L'ARP : La Société Civile des Auteurs Réalisateurs et Producteurs
MESAM : Türkiye Musiki Eserleri Meslek Birliği
MÜYORBİR : Müzik Yorumcuları Meslek Birliği
MSÜ : Mimar Sinan Üniversitesi
OMAR : Osmanlı Dönemi Müziği Uygulama ve Araştırma Merkezi
OYUNCUBİR: Oyuncular Meslek Birliği
PTT : Posta ve Telgraf Teşkilatı Anonim Şirketi
RTÜK : Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SE-SAM : Türkiye Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği
SENDER : Senaryo Yazarları Derneği
SİNE-SEN : Sinema Emekçileri Sendikası
SİYAD : Sinema Yazarları Derneği
SODER : Sinema Oyuncuları Derneği
STK : Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK : Türk Dil Kurumu
TESAK : Türkiye Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kurumu
THY : Türk Hava Yolları
TİKA : Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
TOKİ : Toplu Konut İdaresi
TRT : Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
TÜBA : Türkiye Bilimler Akademisi
TÜBİTAK : Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırmalar Kurumu
TÜRKSOY : Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı

TÜRSAK : Türkiye Sinema ve Audiovisuel Kültür Vakfı
TÜSES : Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı
TÜYAP : Tüm Fuarcılık Yapım Anonim Şirketi
TÜYATOK : Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu
TV : Televizyon
UNESCO : United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
UNIMA : Union International de la Marionette
VİSAD : Video Yapım ve Yayın Sanayicileri Derneği
YÖK : Yükseköğretim Kurulu

1. GİRİŞ

Kültür kavramı toplumsal süreç içinde oluşturulan maddi ve manevi değerler bütünü, politika ise izlenen yol, tutum olarak değerlendirilmekte ve tüm bu kavramlar bir kurgulama sürecinin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Hem kültür hem de politika günübirlik ele alınamayacağı gibi, devletin kültür politikaları üretmedeki tutumunun kurgusal bir zemine oturduğu görülmektedir. Dolayısıyla kültür politikalarının devlet eliyle oluşturulması önemli bir sorumluluk alanı olarak değer bulmaktadır.

Kültür politikaları konusu ilk kez 1982'de düzenlenen Birinci Milli Kültür Şurasında sistemli bir şekilde ele alınmıştır. Daha sonra 1989 ve 2017'de düzenlenen İkinci ve Üçüncü Milli Kültür Şuraları, ilkinin devamı niteliğindedir. Bu şuralar kültürün çeşitli alanlarını kapsayan ayrı komisyonlar olarak düzenlenmiştir. Araştırmanın konusunu oluşturan bu komisyonlarda her bir komisyon kendi alanı ile ilgili tavsiye niteliğinde kararlar alarak bir sonuç raporu sunmuştur. Çalışma, bu raporlar özelinde incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışma konusunun YÖK Ulusal Tez Merkezi, 2019 yılı Mayıs ayında yapılan son taramalar da dahil olmak üzere Milli Kültür Şuralarını içeren herhangi bir teze rastlanmadığı ve ilgili indekslerdeki yayın taramalarında da görülmediği saptanmıştır. Dolayısıyla bu alanda yapılan ilk ve şu anda tek çalışma olma özelliği taşımaktadır.

Çalışmanın amacı daha önce hiç bir çalışmaya konu olmayan ve devlet eliyle kültürün örgütlenmesi adına örnek teşkil eden Milli Kültür Şuralarının, kültür politikaları bağlamında bütüncül olarak ele almaktır.

Altı bölümden oluşan çalışmada giriş bölümünün ardından ikinci bölümde kültür, politika, milli ve evrensel kültür kavramları açıklanarak, birbirleriyle olan ilişkileri değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise Türkiye'de kültür politikalarına ait dönemler "Cumhuriyet'in İlk Yılları", "Çok Partili Dönem", "Küreselleşme Döneminden Günümüze" olarak üç ayrı bölümde incelenmiştir. Ayrıca kültür politikalarının görüldüğü Anayasa, Kalkınma Planları ve Milli Kültür Şuraları ana hatlarıyla ele alınmıştır. Dördüncü bölümde Milli Kültür Şuralarına dair genel bilgiler verilerek, şuraların amaçlarına, hangi ortamda düzenlendiklerine, şuralardaki

komisyonlara ve şuralara katılanlara atıfta bulunularak çalışmanın ana metnini oluşturan beşinci bölüm için girizgah yapılmıştır. Çalışmanın ana kısmını oluşturan beşinci bölümde ise Milli Kültür Şuralarında toplanan komisyonların hazırlamış olduğu Komisyon Sonuç Raporları, alınan kararlar ve öneriler doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu raporlar teze kaynaklık eden en önemli belgeler olmakla beraber içeriklerinin analiz edilmesi yoluna gidilmiştir. Yöntem olarak içerik analizi yöntemi belirlenmiştir. Bu bağlamda, bölümde "Sanat", "Yaşayan Kültür, Kültürel Miras ve Çevre", "Kültürlerarası İlişkiler" ve "Milli Kültür Şuralarında Daha Önce Ele Alınmamış Konulara Dair Çalışmalar" başlıklarıyla fikri birliktelik gruplandırılmıştır. Her bir başlığın altında komisyonlara ait bilgiler alt başlıklarda ele alınmıştır. Böylelikle şuralarda toplanan her bir komisyonun ayrı olarak ele alınması sağlanmıştır. Çalışmaya kaynaklık eden veriler literatür ve gazete arşivi taraması ile elde edilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise, ayrı ayrı incelenen komisyon raporlarının genel bir değerlendirilmesi yapılarak, alınan kararlarda ve önerilerde hangi alanlara öncelik verildiği ve ne gibi uygulamaların getirildiği kültür politikaları bağlamında ele alınmıştır.

2. KAVRAMLAR VE TANIMLAR

Bu bölümde kültür tanımının ortaya çıkışı ve günümüze kadar kullanılan çeşitli kültür tanımları ile milli kültür ve evrensel kültür kavramları, bunların birbiriyle olan ilişkileri, politika ve kültür politikaları kavramları açıklanmış, Türkiye'de devlet programlarında kültürün ele alındığı çalışmalar ana hatlarıyla açıklanmıştır.

2.1. Kültürün Tanımı ve Kapsamı

Kültür, köken olarak Latincedeki "Cultura" kelimesinden türemiştir. "Cultura" Türkçede toprağı ekip biçmek, işlemek, sürmek ve ekin anlamında karşılık bulmaktadır. 17. Yüzyıla gelene kadar Fransızcada "Cultura" aynı anlamda kullanılmıştır. Ancak ilk defa Voltaire, kültürün insan zekâsını ile ilgili olduğunu ortaya atmıştır[1].

Türk Dil Kurumu ise çeşitli şekillerde kültürün tanımını yapmaktadır. Genel olarak kültür, "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların tümü, hars, ekin." olarak tanımlanmıştır[2].

Kültür hiçbir zaman kesin ifadelerle dilde karşılık bulamamıştır. Zaman içinde kültür tanımları değişiklik göstermiştir. Bu değişikliğe neden olan ise kültürün toplum ve insanla olan değişken bağıdır. Kültür kelimesini sistematik olarak tanımlayan Taylor'a göre "Kültür (ya da uygarlık) toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun kazandığı (iktisab ettiği) bilgi, sanat, ahlak, gelenekler ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür[3]".

Kültür değişen toplum düzeni içinde her zaman yeni tanımlamalara açık bir kavram olmuştur. Bu nedenle kültür bir toplumdan bağımsız olarak düşünülemez. Kültürün toplumla olan bağını ifade eden en genel tanımı T. S. Eliot yapmıştır. Eliot'a göre

[1] Bozkurt Güvenç, **İnsan ve Kültür,** 5. bs. (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1991), 96.
[2] "Kültür", Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=K%C3%9CLT%C3%9CR [15.12.2018].
[3] Bozkurt Güvenç, **Kültür Konusu ve Sorunlarımız,** 2. bs. (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1985), 22.

"Kültür, bir bütün olarak toplumun mahsulüdür. Bir başka ifade ile toplumu toplum yapan şeydir. Yani kültür, bir toplumun herhangi bir sınıfının yarattığı bir şey değildir [4]". Eliot'un bu tanımı Marx'ın kültür tanımı ile benzerlik göstermektedir. Marx'a göre kültür "doğanın yarattıklarına karşılık, insanoğlunun yarattığı her şeydir[5]".

Lunaçarski ise kültürün insanın ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıktığını savunarak şu tanımlamayı kullanmıştır:

> İnsanın kendisini ve çevresindeki bütün doğayı ıslah etmesine, insanın çevresini kendi ihtiyaçlarına uyarlayarak iyi içsel niteliklerinin tümünün bütünsel ve özgürce gelişimini sağlamasına ve onu gerçek ve yüksek mutluluğa yaklaştırmasına yönelik insani koşul ve kazanımlarının bütünüdür[6].

Voltaire ise kültür tanımını insan zihni ve eğitimi üzerine temellendirmiştir. Voltaire'e göre "Kültür, aklın bazı yetenek birimlerinin amaca elverişli düşünsel çalışma ve pratiklerle geliştirilmesidir[7]".

Kültür kavramı her ne kadar insanın hayatını devam ettirebilmesi için beden gücünü kullanarak toprağı işleme anlamıyla ortaya çıkmış olsa da, zamanla bu kavram insanın beden gücü dışında aklına da ihtiyaç duyduğunu göstermiştir. Bu bağlamda kültür, insan zihninin üretimi olarak karşımıza çıkar. Kültür, insan ve toplumla doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle kültürü tanımlamak için birden çok alan kullanılabilir. Ancak Güvenç kültürü 4 farklı alanda özetlemiştir. Güvenç'e göre;

> Bilim alanındaki kültür: Uygarlıktır,
> Beşeri alandaki kültür: Eğitim sürecinin ürünüdür.
> Estetik alandaki kültür: Güzel sanatlardır.
> Maddi (teknolojik) ve biyolojik alanda kültür: Üretme, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirmedir[8].

Ziya Gökalp ise kültürü tanımlamak için "hars" kelimesini kullanmıştır. Milli kültür anlamına gelen hars, bir topluma ait ve din, dil, akıl, ahlak, hukuk, estetik, ekonomi ve fen ile ilgili olan her şeydir[9].

Kısaca kültür insanlık tarihinin bir birikimi, güncel anlamda sahip olduğu değerler ve geleceğe yaptığı yatırımlar olarak özetlenebilir. Bu bağlamda kültürün özellikleri şu

---

[4] T.S. Eliot, **Kültür Üzerine Düşünceler,** çev. Doç. Dr. Sevim Kantarcıoğlu (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981), 31.
[5] Güvenç, 1991, 96.
[6] Aydın Çubukçu, **Kültür ve Politika** (İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 1991), 17.
[7] Güvenç, 1991, 96.
[8] **age,** 97.
[9] Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları** (İstanbul: Varlık Yayınevi, 1968), 27.

şekilde sıralanmaktadır: "Kültür geçmiş ve gelecek arasındaki bağdır, süreçseldir, değişkendir, birikimlidir, sürekli büyür ve zenginleşir, öğrenilebilir, öğretilebilir, geçişlidir, çelişki ve çatışmaları içerir, görecelidir ve değişkendir[10]".

Sonuç olarak kültür ile ilgili birden çok tanım kullanılmıştır. Fakat tüm bu tanımların ortak noktası, kültürün insan zihni ile yaratıldığına referans vermektedir. Kültür toplumun ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkmış olan, en küçük birimden en büyüğüne toplumu etkisi altına alan karmaşık bir bütündür.

2.2. Milli Kültür ve Evrensel Kültür

Milli kültür kavramı, belli bir milleti, diğer milletlerden ayırmak için kullanılmaktadır. Bir başka deyişle milli kültür farklı ülkelerin varlığının gerekçesidir[11]. Milli kültürlerin hepsi, onları birbirinden ayıran farklar olsa da aynı amaca yönelmişlerdir. Bu bağlamda milli kültür bir millet tarafından kendi tarihi boyunca üretilmiş maddi, manevi, fikri değerlerin tümü olarak tanımlanmaktadır[12]. Kısaca milli kültür her toplumun kendine ait öz değerleridir. Öyle ki milli kültür, milletlerin birbirinden sadece coğrafi olarak ayrılmasına değil, farklı değerler üzerinden nitelendirilmesine neden olmaktadır. Bu değerler özetle "dil, din, milli birlik, tarih, örf ve adetler, sanat, dünya görüşü ve yaşayış şekli" olarak sıralanabilir[13].

Evrensel kültür ise tüm insanlığın ortak kültür öğeleridir. Kongar'a göre; "Bir kültür insanlığa mal olduğu oranda evrenseldir[14]". Erkal ise bir kültür unsurunun milli olmadan evrensel olmasının söz konusu olmadığını savunmaktadır[15]. Bir kültür öğesinin evrenselleşmesi de toplumsal üretim tarzının niteliğinin ve toplumun egemen sınıfına ait dünya görüş ve ideolojisinin bir ürünüdür[16].

---

[10] Onur Bilge Kula, **Demokratikleşme Süreci ve Eleştirel Kültür Bilinci** (Ankara: Gündoğan Yayınları, 1992), 27.
[11] Emre Kongar, **Kültür Üzerine,** 2. bs. (İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1984), 31.
[12] Bahaeddin Yediyıldız, **Kapalıdan Açığa Milli Kültürler ve Medeniyet, Lahbabi** (İstanbul: Tur Yayınları, 1980), 15.
[13] Avni Akyol, **Milli Kültür Planlama – Kalkınma İdare** (İstanbul: Çalış Yüksel Ofset, 1987), 13.
[14] Kongar, 1984, 9.
[15] Mustafa E. Erkal, **İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri,** 3.bs. (İstanbul: Kuşak Ofset, 1992), 136.
[16] Aziz Çalışlar, **Ulusal Kültür ve Sanat** (İstanbul: Cem Yayınevi, 1988), 9.

Özetle milli kültür tek bir milletin çalışması, dünya görüşü ve davranışları içinde tanımlanan öğeler iken, evrensel kültür insanlık tarihi boyunca oluşturulan ortak bir miras olarak açıklanabilmektedir.

2.3. Politika Kavramı ve Kültür Politikası

Politika kelimesi, Latincede "polis" (politeia) yani şehir devleti anlamında kullanılmakta ve birçok lisanda kısmen değişik anlamlar taşımaktadır. Örneğin Batı dillerinde politik kelimesi bir toplumun yararı için yapılan hareketler olarak ifade anlam kazanmaktadır[17]. Platon'a göre "politeia" (devlet) bir yurttaş için kişisel yaşantısının bir parçası, polis ise kişilerin birebir katıldığı bir deneyimdir. "Politeia" iç düzeni ifade ederken aynı zamanda polisin ruhuna da işaret etmektedir. Böylelikle yurttaş da polis ruhunun ortadan kaldırılamaz bir parçası olarak yerini almıştır[18]. Bu bağlamda politika, devletle (politeia) olan bağı ve polisle olan ilişkisi bakımından polisten türemiş bir tanım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Cicero ise, devletin tanımını şu şekilde yapmıştır: "Devlet halktan başka bir şey değildir. Halk deyince herhangi bir biçimde rastgele toplanmış bir yığın değil, ortak bir yararla, ortak bir amaçla birbirleriyle uyum içine girmiş bulunan, hukuksal bağlarla birleşmiş insanlar topluluğudur."[19] Cicero ayrıca politikaya katılımın önemine de dikkat çekmiştir. Bilge bir kişinin politikayla uğraşmasının bilgeliğinin gereği olduğunu ileri sürmüştür[20]. Bu bağlamda Platon ile çok benzer bir devlet, politika ve polis anlayışını savunmaktadır.

TDK'ya göre politika "Devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasa" olarak tanımlanmıştır[21]. Bu tanıma göre politika siyaset ile aynı anlamı taşımaktadır. Siyaset ise Arapça etimolojik kökene sahip bir kelimedir[22].

---

[17] Orhan Tuna, Nevzat Yalçıntaş, **Sosyal Siyaset** (İstanbul: Filiz Yayınevi, 1991), 21.
[18] Platon, **Devlet,** çev. Cenk Saraçoğlu, Veysel Atayman, (İstanbul: Bordo Siyah Yayınları, 2005), 7.
[19] Alaeddin Şenel, **Siyasal Düşünceler Tarihi: Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş,** 3. bs. (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2011), 215.
[20] **age,** 216.
[21] "Politika", Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=POL%C4%B0T%C4%B0KA [15.12.2018].
[22] Serhan Ada, "Yeni Bir Kültür Politikası İçin", **Türkiye'de Kültür Politikalarına Giriş,** ed. Serhan Ada, h. Ayça İnce (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009): 81-109.

Kültürün politika ile ilişkisini incelemeden önce Türkçede kullanılan kültür politikaları kavramını açıklamak gerekmektedir. İngilizcede *"culture policy"* olarak ifade edilen bu tanım, Türkçeye kültür politikası olarak çevrilmiştir. İngilizcedeki politika tanımı *"policy"* ve *"politics"* olarak ifade edilebilmektedir. Türkçede ise *"policy"* için siyasa, *"politics"* için ise siyaset kelimeleri kullanılmaktadır. Bu açıdan incelendiğinde kültür siyasası olarak kullanılması gereken tanım, "gündelik siyaset ya da politikalardan farklı olarak, ilgili konularda (sosyal, ekonomik ve kültürel) ilkeler, programlar ve projelerden oluşan epey karmaşık ama yine de düzene konulmuş bir bütün[23]" olarak kültür politikaları anlamını almıştır. Başka bir anlamıyla buradaki politika kavramı belirli bir alanda izlenen yol ve tutumlar bütünüdür. Eliot'a göre kültür bir politika aracı ve devlet tarafından geliştirilmesi gereken, toplumca özlenen ve milletlerarası dostluğu besleyen bir kavramdır[24].

Kültür politikaları kavramı ilk kez UNESCO toplantılarında dönemin Genel Müdürü olan René Maheu tarafından 1960'lı yıllarda ortaya atılmıştır. Maheu kültür politikaları kavramını 1948'de kabul edilmiş olan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 27. Maddesinde yer alan kültür hakkına dayandırmıştır. Bu maddeye göre her birey, toplumun kültürel yaşamına özgürce katılmalıdır. Maheu'ya göre kültür toplumdaki seçkin kişilerin ya da toplumdaki bir sınıfının tekelinde olmamalıdır. Devletin görevi toplumdaki her bireyin eşit şartlar altında kültüre katılımını sağlamaktır. Bu da bir politika konusu olarak değerlendirilmektedir [25].

UNESCO ise kültür politikalarını "Belirli bir zamanda toplumda var olan fizik ve beşeri kaynaklardan optimum ölçülerde yararlanarak bazı kültür ihtiyaçlarını karşılamak üzere gerçekleştirilen bilinçli ve maksatlı işlerin bütünü[26]" olarak tanımlamaktadır.

Kültür politikaları 1960'lı yıllarda UNESCO tarafından gündeme getirildikten sonra 1967'de Monaco'da, ertesi yıl da Budapeşte'de yuvarlak masa toplantıları düzenlenmiştir. Bu toplantılar sonucunda kültür politikalarının Çalışma Programı'na alınması kararlaştırmıştır. Bu karar doğrultusunda 1969'da Paris ve Dakar'da birer

---

[23] **age,** 81.
[24] Eliot, **age,** 87.
[25] Hıfzı Topuz, "Stockholm Kültür Politikaları Konferansı'nın Değerlendirilmesi", **Türkiye'de Kültür Politikaları**, ed. Turgay Fişekçi, 2. bs. (İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2003): 41-47.
[26] **Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları** (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983), 90.

uzman toplantısı düzenlenerek kültür politikaları alanında bir dizi yayın yapılmıştır. 24 Ağustos – 2 Eylül 1970'de ise Venedik'te 88 ülkenin katılımıyla hükümetler arası bir kültür politikaları konferansı düzenlenmiş, Türkiye'yi de Prof. Bedrettin Tuncel temsil etmiştir[27]. Venedik Konferansı kültür politikalarının ilk kez devletler arası bir konferansa konu olması bakımından oldukça önemlidir.

Kültür politikaları ilk kez ortaya atıldığında her ne kadar halkın kültüre katılma hakkının devlet özelinde yapılması gerekliliğini savunsa da, bu katılımın destekçilerinin zamanla arttığı gözlemlenmektedir. Sadece devletin değil, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının, dernek ve vakıfların da bu görevi üstlendikleri görülmektedir. Topuz'un kültür politikaları tanımının açılımı bunu özetlemektedir. Topuz'a göre;

> Kültür politikaları bir ülkede kültürlerin ve kültür varlıklarının korunması ve geliştirilmesi için kültürle ilgilenen devlet kuruluşlarının, bakanlıkların, yerel yönetimlerin, sivil toplum örgütlerinin, vakıfların, derneklerin, üniversitelerin kültür alanlarında izledikleri politikalara denmektedir[28].

Türkiye'de de kültür politikaları yukarıda belirtilen kurumların çalışmaları ile yürütülmektedir. Devlet programlarındaki kültür çalışmaları ise Anayasada, Kalkınma Planlarında, Milli Eğitim Temel Kanununda, yıllık programlarda ve İcra Planlarında net bir şekilde yer almaktadır[29]. Bunun dışında Milli Kültür Şuraları da hükümet programlarında, kültürün sistemli bir şekilde ele alındığı önemli etkinlikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

---

[27] Hıfzı Topuz, **Dünyada ve Türkiye'de Kültür Politikaları** (İstanbul: Adam Yayınları, 1998), 10.
[28] **age,** 7.
[29] Mesut Yılmaz, "Açış Konuşması", **Türkiye'de Kültür Politikaları**, ed. Turgay Fişekçi, 2. bs. (İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2003): 31-33.

3. TÜRKİYE'DE KÜLTÜR POLİTİKALARI

Türkiye'de kültürün kurumsallaşması ve sistematik bir kültür örgütlenmesinin oluşturulması Cumhuriyetin ilk yılları ile birlikte başlamıştır. Kültürün devingen yapısı neticesinde sürekli yeni düzenlemeleri gerektiren kültür politikaları değişen toplum şartlarının da etkisiyle birtakım dönemler nezdinde incelenebilmektedir. Türkiye'de kültür politikaları "Cumhuriyetin İlk Yılları", "Çok Partili Dönem" ve "Küreselleşme Döneminden Günümüze" olarak 3 ayrı dönemde değerlendirilmektedir. Aşağıda bu 3 dönem ana hatlarıyla ele alınmıştır.

3.1. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kültür Politikalarına Bakış (1920-1950)

Cumhuriyetin ilk yılları kültür politikalarının devlet eliyle uygulandığı dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeni kurulan Türkiye'nin kültür ile ilgili çalışmaları erken dönemde başlamıştır. TBMM'nin kuruluşundan oldukça kısa bir zaman sonra ilk hükümetin 9 Mayıs 1920'de okunan ve hemen hemen 4,5 sayfa olan programında kültür ve eğitimle ile ilgili konulara tüm programın yaklaşık beşte biri ayrılmıştır[30]. Bu yüksek oran Atatürk'ün, "Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür[31]", "kültürü uygarlıktan ayırmak güçtür ve gereksizdir, kültür devlet hayatında, fikir hayatında ekonomik hayatta yapılabilen şeylerin toplamıdır[32]." görüşlerini destekler niteliktedir.

Atatürk kültürün örgütlenmesi için Türk dilinin, tarihinin ve güzel sanatlarının birlikte değerlendirilmesinin gerekliliğini savunmaktadır. Türk müziğinin ise geliştirilerek milli müziğin evrensel esaslara kavuşturulması ve bunun sonucu olarak kültür faaliyetlerinin modern esaslara dayandırılmasını istemiştir. Bu bağlamda kitle

---

[30] Kongar, 1984, 56.
[31] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 13.
[32] Suat İlhan, "Bir Kültür Unsurumuz: Atatürkçülük", **Milli Kültür Unsurlarımız Üzerine Genel Görüşler,** (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1990): 9-19.

iletişim araçlarından yararlanılmasının yerinde bir uygulama olacağını ifade etmiştir[33].

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte Atatürk'ün önderliğinde ulusal kültür anlayışı yaratmak için çalışmalara başlanmıştır. Bunların en somut örnekleri kültürde kurumsallaşma çalışmalarıdır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun (1924) çıkarılması, Türk Tarih Kurumu'nun (1931) kurulması ve Türk Dil Kurumu'nun (1932) kurulması[34] erken dönem örneklerinin en önemlileridir.

Kültürün eğitim üzerinden kurumsallaşması ve toplumun her kesiminin kullanımına sunulması bakımından oldukça önemli olan Halkevleri ve Köy Enstitüleri, Cumhuriyet Döneminin eğitimle ilgili olan en önemli kurumları arasındadır. Halkevleri kültürel faaliyetler düzenlemek ve eğitimdeki boşlukları doldurmak amacıyla 1932'de kurulmuştur[35]. Köy Enstitüleri ise 1936 yılında köy eğitmeni projesi olarak başlatılmış, İsmail Hakkı Tonguç'un mevcut projeyi geliştirmesiyle birlikte 1940'ta Köy Enstitüleri yasasıyla kurulmuştur[36]. Köy Enstitüleri kırsal kesimin eğitilmesi için açılan öğretmen yetiştirme okullarıdır. Teorik derslerin yanı sıra eğitimin verildiği coğrafyaya göre şekillenen uygulama derslerini de müfredatında barındıran okullardır[37].

Cumhuriyet Döneminde güzel sanatlara da büyük önem verilmiştir. Atatürk güzel sanatlara verdiği önemi şu sözlerle açıklamıştır: "Bir millet ki resim yapmaz, bir millet ki heykel yapmaz, itiraf etmeli ki o milletin ilerleme yolunda yeri yoktur[38]". Bu görüşler ışığında Cumhuriyet Döneminde güzel sanatlar eğitiminin önemine dikkat çeken uygulamalar yapılmıştır. Yurtdışına sanat eğitimi için öğrenci gönderilmesi, Türkiye'deki öğrencileri yetiştirmek için yabancı eğitmenlerin davet edilmesi başlıca uygulamalardır[39].

---

[33] Selçuk Kantarcıoğlu, **Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür** (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987), 146.
[34] Ada, **age,** 87.
[35] Topuz, 1998, 56.
[36] **age,** 67.
[37] Mustafa Gazalcı, **Köy Enstitüleri Sistemi: Mezunları Üzerine Bir Araştırma,** 2. bs. (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2016), 29.
[38] Topuz, 1998, 62.
[39] Murat Katoğlu, "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Kültürün Kamu Hizmeti Olarak Kurumlaşması", **Türkiye'de Kültür Politikalarına Giriş,** ed. Serhan Ada, h. Ayça İnce (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009): 25-79.

Müzik alanında yapılan çalışmalar ise, Muzika-ı Hümayun'un Riyaseticumhur Musiki Heyetine, ardından Riyaseticumhur Filarmonik Orkestrasına dönüştürülmesi, Ankara'da Musiki Muallim Mektebi'nin açılması, Ankara Devlet Konservatuvarının açılması[40], yurtdışına müzik eğitimi için öğrenci gönderilmesi gibi uygulamalardır.

3.2. Çok Partili Dönemde Kültür Politikalarına Bakış (1950-1980)

Türkiye'de çok partili döneme geçişle birlikte kutuplaşmanın olduğu bilinmektedir. Bu kutuplaşmanın sonucu olarak ortaya çıkan önce 1960, sonrasında 1980 sıkıyönetimlerinin hem toplumu hem de toplumun kültür hayatını derinden etkilediği bilinmektedir. Ada bu dönemi yumuşak politika ya da politikasız politika[41] olarak değerlendirmektedir.

Bu dönemin en önemli kültür atılımının 1965'te Kültür Müsteşarlığı'nın ardından Talat Halman'ın başkanlık etmesiyle 1971'de Kültür Bakanlığı'nın kurulması olduğu söylenebilir[42]. Bakanlığın kurulması kültür politikalarının bakanlık özelinde oluşturulması, kültürün örgütlenmesi ve devlet eliyle kurumsal olarak yapılanması adına atılan oldukça önemli bir gelişmedir. Bu dönemde kurulan bir diğer önemli kurum ise Devlet Planlama Teşkilatı'dır. Kurumun hazırladığı Beş Yıllık Kalkınma Planları sosyal, ekonomik ve kültürel kalkınmayı bir bütün olarak ele almaktadır.

Kültürün yasalarla güvence altına alınması yine bu dönemde ele alınan konulardan biridir. 1951 yılında yürürlüğe giren 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, fikir ve sanat alanında oluşan ya da oluşabilecek telif sorunlarına karşı devlet güvencesi ile çözüm arama yollarını açmıştır. Harika çocukların devlet tarafından desteklenmesi ile Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'nün yasal çerçevelerinin oluşturularak kanunlaşması yine bu döneme denk gelmektedir[43].

1950-1960 yıllarında kırsal kesimden kentlere göçün yoğun bir şekilde yaşandığı bilinmektedir. Bu yer değiştirme sonucunda beliren şehirleşme Türkiye'de televizyonun ortaya çıkışındaki temel sebep olarak gösterilmektedir[44]. Türkiye'de

---

[40] Topuz, 1998, 59.
[41] Ada, **age,** 90.
[42] Kongar, **age,** 65.
[43] "Kanunlar", Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14191/kanunlar.html [15.12.2018].
[44] Cemal Anadol, **Televizyon Yayınlarının Milli Kültüre Tesiri** (İstanbul: Türkiye Milli Kültür Vakfı Yayınları, 1992), 36.

televizyonun gelişim süreci incelendiğinde ilk olarak bir üniversitenin özelinde olduğu görülmektedir. 1952-1953 akademik yılında İTÜ Televizyonu sadece Cuma günleri 17:00-18:00 saatleri arasında yayın yapmaktadır. Televizyon yayını şehirde henüz alıcı kurulmadığı için sadece İTÜ'nün Gümüşsuyu'ndaki binasında izlenebilmektedir. Daha sonra TRT stüdyoları kurulmuş, Alman Televizyonu ile yapılan anlaşma ile TRT televizyonu 1968 yılında herkesin kullanımına açılmıştır[45]. Böylelikle TV yavaş yavaş toplumun hayatına girmeye başlamış ve zamanla kültürel değerleri belirlemede etkin rol oynamıştır.

Dönemin bir diğer önemli kültür konusu ise 1973'te İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı tarafından Uluslararası İstanbul Festivali'nin düzenlenmesidir[46]. İlk kez özel bir vakıf tarafından organize edilen uluslararası bir girişim olması bakımından dikkat çekicidir. Bunun dışında çok partili dönemde festival kültürünün gelişmekte olduğu görülmektedir. 1948-1951 yılları arasında Türk İngiliz Müzik Festivali, 1956'da Antalya'da ilk tiyatro festivali, 1959'da Nasrettin Hoca Şenlikleri, 1964'te Antalya'da Altın Portakal, 1969'da Adana'da Altın Koza,[47] gibi bazıları günümüze kadar devam eden festivaller düzenlenmiştir.

Bu dönemdeki diğer gelişmeler ise kültürün eğitim üzerinden kurumsallaşmasına güzel bir örnek olarak gösterilen Halkevleri ve Köy Enstitüleri'nin komünizm tehdidine karşı kapatılmasıdır. Yine bu dönemde okul müfredatlarında değişiklik yapılarak din eğitimi ders programlarına girmiştir. İmam Hatip okulları açılmış, bunun sonucunda Türk-İslam sentezi merkezinde bir bakış gelişmeye başlamıştır[48].

3.3. Küreselleşme Döneminden Günümüze Kültür Politikalarına Bakış (1980-2018)

1980'ler Türkiye için oldukça karmaşık bir dönemdir. Toplumsal olaylar ve ardından gerçekleşen 1980 sıkıyönetimi ile birlikte Türkiye etkileri uzun yıllar devam eden bir sürece girmiştir. Bu dönemde kültür hayatında yaşanan buhran, etkisini gitgide artıran küreselleşme, kitle iletişiminin yaygınlaşması ve tüm bunların neticesinde kültürel yozlaşmanın baş göstermesi, kültür politikalarının daha sistemli bir şekilde

[45] **age,** 38.
[46] "Tarihçe", İKSV, https://www.iksv.org/tr/hakkimizda/tarihce [15.12.2018].
[47] Kongar, **age,** 137.
[48] Topuz, 1998, 70.

ele alınması gerekliliğini doğurmuştur. Bu nedenle milli kültürün örgütlenmesi ve milli birliğin güçlenmesi amacıyla düzenlenen Birinci Milli Kültür Şurası 23-27 Ekim 1982'de Ankara'da toplanmıştır. Yazılı kültür politikalarının ilk kez devlet eliyle düzenlenen bir toplantıda oluşturulması bakımından oldukça önemli bir atılımdır. Ardından yayınlanan Devlet Planlama Teşkilatı Özel İhtisas Komisyonu'nun 1983'te hazırladığı Milli Kültür Raporu[49] da devletin milli kültüre verdiği önemin göstergesidir. Özal'ın cumhurbaşkanı seçilmesinden oldukça kısa bir süre olan 5-8 Aralık 1989 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenen İkinci Milli Kültür Şurası da kültür politikalarına ivedilikle yön verilmesi ve milli kültür üzerinden yapılacak olan uygulamaların hayata geçirilmesi isteğini göstermektedir.

1990'lara gelindiğinde gitgide etkisini artıran küreselleşme sonucunda izlenen neo liberal politikalar, milli kültürün kamu-özel sektör işbirliği ile ele alınması gerekliliğini doğurmuştur. Bunun neticesinde başta bankalar olmak üzere, vakıflar, sanayi kuruluşları vb. sanat galerileri açıp, kitap ve albümler yayınlayarak kültür alanında konumlarını belirlemişlerdir[50].

AB'ye uyum sürecinin yaşandığı bu dönemde, sivil toplum kuruluşlarının kültür politikaları alanında söz sahibi olmaya başladıkları da görülmektedir. İstanbul'da 1996 yılında yapılan Birleşmiş Milletler İkinci İnsan Yerleşimleri Konferansı HABITAT II[51] ve 1998 yılında İKSV'nin önderliğinde, Stockholm Konferansı'ndan bir kaç ay sonra düzenlenen ve Gelişme İçin Kültür Politikası Devletlerarası Konferansı'nı (1998) değerlendirmeyi amaçlayan "Kültür Girişimi Türkiye'de Kültür Politikaları Sempozyumu" sivil toplumun kültür alanındaki çalışmalarına örnektir[52].

Dönemin kültür politikalarının belirlenmesinde en büyük etken AB'ye uyum sürecidir. Bu sürecin sonuçlarından biri de İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti projesidir ve proje kapsamında İstanbul'da bir dizi kültürel etkinlik düzenlenmiştir. Bu örnek kuşkusuz Türkiye'nin AB'ye üye olmadan Avrupa'nın kültür başkenti olması bakımından dikkat çekicidir.

---

[49] **V. Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Raporu: Milli Kültür,** 2. bs. (Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, 1984).
[50] Ayça İnce, Ayşe Öncü, Serhan Ada, "Günümüz Türkiye'sinde Kültür Politikaları: Giriş ve Genel Bakış", **Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu,** ed. Serhan Ada, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011): 45-53.
[51] **age**, 49.
[52] Topuz, 2003, 41.

Dönemin bir diğer önemli kültür konusu ise "Kültür Politikası Ulusal Raporu" meselesidir. UNESCO Birleşmiş Milletler işbirliğiyle 1988 yılında "Kültür Gelişiminde Dünyada 10 Yıl Programı" açıklanmıştır. Bu programa Türkiye'nin de rapor göndermesi beklenmiştir. Rapor İkinci Milli Kültür Şurasında gündeme getirilmiş ise de[53] uzun yıllar bir çalışma yapılmamıştır. Türkiye ancak 2013 yılında 190 sayfalık ve kültür konusunu bütünüyle ele alan "Türkiye'de Kültür Politikası Ulusal Raporu"nu[54] Avrupa Konseyi'ne teslim etmiştir. Söz konusu rapor Milli Kültür Şuralarından sonra Kültür Bakanlığı'nca hazırlanan hayli kapsamlı bir rapor olma özelliği taşımaktadır.

Bu döneme denk gelen zamanda düzenlenen Milli Kültür Şuralarının toplanmasına uzun bir ara verilmiştir. İkinci Milli Kültür Şurasından 28 yıl sonra 3-5 Mart 2017 tarihleri arasında Üçüncü Milli Kültür Şurası düzenlenmiştir. Diğer şuralarda olduğu gibi bu şurada da milli kültür ön plandadır. Şurada değişen dünya düzeni ve toplumsal yapı nedeniyle Birinci ve İkinci Milli Kültür Şuralarında değerlendirilen konulara ek olarak içinde bulunulan zamanın kültür öğelerini de içeren konular ele alınarak, kültür konusu bütüncül olarak değerlendirilmiştir.

3.4. Anayasa ve Yasalarda Kültür Politikaları

Anayasalar temel hukuk metinleridir. Çeşitli tanımları bulunmaktadır. Genel anlamıyla anayasa terimi bir devletin kuruluşu ve işleyişini düzenleyen kurallar bütünüdür[55].

Türkiye'de halen 7 Ekim 1982'de kabul edilen Anayasa kullanılmaktadır. Anayasanın başlangıç bölümünde;

> "Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu[56]"

---

[53] **2. Milli Kültür Şurası: Görüşmeler, Rapor ve Sonuç Bildirisi** (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990), 41.
[54]"Cultural Policy in Turkey – National Report", Council of Europe, https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806963fd [15.12.2018].
[55] Anıl Çeçen, **Kültür ve Politika,** 2. bs. (Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996), 41.
[56] **Türkiye Cumhuriyeti Anayasası,** 1982.

bilgisi mevcuttur. Buradaki milli kültür ve medeniyet ifadeleri dikkat çekicidir. Yukarıda bahsi geçen temel hakların doğuştan kazanılması ise bir diğer önemli konudur.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda kültürle ilgili doğrudan ya da dolaylı olarak birden çok madde bulunmaktadır. Örneğin Madde 3'e göre Türkiye Cumhuriyeti'nin dili Türkçedir. Madde 24'e göre herkes vicdan, dini inanç ve kanaat özgürlüğüne sahiptir. Madde 25'e göre herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Madde 26'ya göre herkesin düşünce ve kanaatini açıklama ve yayma özgürlüğü vardır. Madde 27'ye göre herkesin bilim ve sanatı öğrenme, öğretme, yayma ve araştırma yapma hakkı vardır. Madde 28'e göre basın hürdür, sansür edilemez. Madde 29'a göre süreli veya süresiz yayın için önceden izin alma veya teminat yatırma şartı aranmamalıdır. Madde 41'e göre aile toplumun en küçük yapısıdır, eşler birbiriyle eşittir, Devlet annenin ve çocukların korunmasıyla ilgili tedbirler alır. Madde 42'ye göre kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Madde 63'e göre devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır. Madde 64'e göre devlet sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Madde 133'e göre radyo ve televizyon istasyonu kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir. Madde 134 ise Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'nun kuruluşu ilgilidir[57].

Anayasada bulunan maddeler dışında kültür politikaları ile ilişkili birden çok kanun da yürürlüğe girmiştir. Bunlardan bazıları değişikliğe uğramış bazıları ise yürürlükten kaldırılmıştır. Güncel olarak yürürlükte olan kanunları şu şekilde sıralanmaktadır.

- 5441 sayılı Devlet Tiyatrosu Kuruluşu Hakkında Kanun (1949)
- 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (1951)
- 6660 sayılı Güzel Sanatlarda Fevkalade İstidat Gösteren Çocukların Devlet Tarafından Yetiştirilmesi Hakkında Kanun (1956)
- 6940 sayılı Riyaseticumhur Senfoni Orkestrası Kuruluşu Hakkında Kanun (1957)
- 1309 sayılı Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Kurulması Hakkında Kanun (1970)

[57] Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, **age.**

- 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu (1982)
- 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu (1983)
- 4434 sayılı Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (gözden Geçirilmiş)'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun (1999)
- 5072 sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruşları ile İlişkileri Hakkında Kanun (2004)
- 5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu (2004)
- 5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun (2004)
- 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (2005)
- 5737 sayılı Vakıflar Kanunu (2008)
- 6093 sayılı Türkiye Yazma Eserler Başkanlığının Muafiyetlerine İlişkin Kanun (2010)
- 6279 sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu (2012)
- 6546 sayılı Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun (2014)[58]

Yukarıda belirtilen Kanunlar ve bağlı oldukları Anayasa maddeleri, toplumdaki her bireyin eşit ve özgür bir şekilde kültüre katılım hakkı sağlamaktadır. Yürürlükte olan kanunlar ise kültürel faaliyetleri örgütleme, yasal çerçevesini oluşturma ve toplumun kültüre katılımını sağlayacak ortamı hazırlama amacıyla hazırlanmıştır.

Temel hak ve özgürlükler insanlığın gelişimi için oldukça önemlidir. Öyle ki insanlığın en önemli değeri olan düşüncenin var olabilmesi için yasal güvence gereklidir[59].

Sonuç olarak Anayasalar ve kanunlar sadece hukuksal metinler değildir. Aynı zamanda bir toplumun düşünsel yapısını yansıtan insanlık belgeleridir. Bu bağlamda kültürle olan ilişkileri hukukun ötesindedir. İnsanlığın düşünsel varlığını sürdürebilmesi için toplumda gerekli düzeni sağlamayı amaçlayan yazılı belgeler olması bakımından önemlidirler.

---

[58] "Kanunlar", Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14191/kanunlar.html [15.12.2018].
[59] Çeçen, **age,** 63.

3.5. Kalkınma Planlarında Kültür Politikaları

Devlet Planlama Teşkilatı 91 numaralı kanun numarası ile 1960 yılında kurulmuştur. Teşkilatın görevi "Hükümetçe kabul edilen hedefleri gerçekleştirmek, planlar hazırlamak, planların başarıyla uygulanabilmesi için gerekli takibi yapmak, sonuçları değerlendirmek, gerekli durumlarda planlar üzerinde değişiklik yapmak" olarak belirtilmiştir[60]. 1963 yılında Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planını hazırlayan kurum, 2011 yılında 641 numaralı KHK ile görevlerini Kalkınma Bakanlığı'na devredene[61] kadar toplamda 9 adet kalkınma planı hazırlamıştır. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı ise Kalkınma Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır.

Birinci Beş Yıllık Plan 1963-1967 yıllarını kapsamaktadır. Kültür için ayrı bir madde konulmamıştır. Planın amacı açıklanırken kültürel kalkınma ifadesi kullanılmıştır. Bunun dışında eğitim kısmında kültür ifadelerine yer verilmiştir. Batı sanatının yurtta, Türk Sanatının dünyada tanıtılması için gerekli atılımların yapılması, güzel sanatların desteklenmesi, el sanatlarının niteliğin artırılması ve ihraç edilebilecek şekilde yeniden tasarlanması da kültürle ilişkili olan diğer maddeler arasında yer almaktadır[62].

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1968-1972 yıllarını kapsamaktadır. Planın içeriği açıklanırken iktisadi, sosyal ve kültürel meseleleri kapsadığı ifadeleri yer almaktadır. Planın eğitimle ilgili olan bölümlerinde kültür konusuna sıkça yer verilmiştir. Eğitimde kültürel değerlerin korunması ve kültürel faaliyetlerden yararlanılması gerekliliği savunulmuştur. Planda kültür ile ilgili olan konular Kültür Faaliyetleri başlığı altında incelenmiştir. Bu bölümde Türk Kültürüne vurgu yapılarak, kültürün tanıtılması, dış ilişkiler, sanatçı yetiştirmek ve sanatçılar için bir sanat ortamı yaratmak gibi konular üzerinde durulmuştur. Ayrıca kültüre ulaşmakta güçlük çeken köy, kasaba gibi kesimlere kültürel öğelerin götürülmesi, bu suretle tüm halkın kültüre katılımının sağlanması planlanmıştır. Kültür Faaliyetleri başlığı altında ise Türk Folkloru, Sahne Sanatları ve Müzik, Eski Eserler ve Müzeler, Okuma,

---

[60] "Devlet Planlama Teşkilatının Kurulması Hakkında Kanun (91 S.K.)" **Resmi Gazete,** 10621 (Ekim 1960): 2274-2276.
[61] "Kalkınmaya İlişkin Bazı Kurallar Hakkında Kanun Hükmünde Kararname", Mevzuat Bilgi Sistemi http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.641.pdf [15.12.2018].
[62] "Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Birinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1962-1967.pdf [15.12.2018].

Kitaplıklar, Eski Türk Sanatları ve Filmcilik ve Radyo alt başlıklarında kültür meselelerine çözüm aranmıştır[63].

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977 yıllarını kapsamaktadır. Bu planda ilk kez kültür bağımsız bir başlık olarak ele alınmıştır. Planda kültüre ulaşmada haberleşmenin önemi, kütüphanelerin durumu, arşivlerin yeniden düzenlenmesi, güzel sanatların geliştirilmesi, kültür varlıklarının korunması, milli folklor ve milli müziğin geliştirilmesi, tiyatroların her kesime hitap edecek şekilde programlarının oluşturulması, kültür ve sanat ile ilgili konuların planlamasını yapan özel ve kamu kuruluşlarının işbirliği içinde olmaları değerlendirilen kültür meseleleri arasındadır[64].

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1979-1983 yıllarını kapsamaktadır. Planda kültürel gelişmenin, teknolojik, bilimsel ve toplumsal gelişmeden soyutlanamayacağı, toplumdaki ekonomik ve sosyal dengesizliklerin kültür yaşantısına yansıdığı ve toplumsal sorunlara yol açtığı ifadelerine yer verilmiştir. Kültür hizmetlerinin dağılımındaki sorunların çözümü için yerel yönetimlerin etkin olarak rol üstlenmeleri istenmiştir. Bu konuların dışında kütüphane, müzik, yayın, televizyon, sinema, arkeoloji ve müzecilik alanlarında kültür sorunlarına değinilmiştir[65]. Bunlara ek olarak Dördüncü Plan açıklandıktan bir süre sonra Devlet Planlama Teşkilatı Özel İhtisas Komisyonu 1983 yılında Milli Kültür Raporu'nu yayınlamıştır. Raporda milli kültür politikalarının ana hedefleri belirlenmiştir[66].

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989 yıllarını kapsamaktadır. Planda milli kültür, milli değerler ve milli dayanışma vurgusu yapılmaktadır. Kültür sorunları Milli Kültür başlığı altında değerlendirilmiştir. Kültür hizmetinden daha az yararlanan bölgelere öncelik verilmesi, eski eser niteliğindeki yapıların özel şahıslarca alınıp değerlendirilmesi hususunda teşvik edici önlemler alınması, yeni

---

[63] "İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/%C4%B0kinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1968-1972%E2%80%8B.pdf [27.03.2019].

[64] "Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/%C3%9C%C3%A7%C3%BCnc%C3%BC-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1973-1977%E2%80%8B.pdf [27.03.2019].

[65] "Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Dorduncu_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1979-1983.pdf [27.03.2019].

[66] V. Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Raporu: Milli Kültür**, age,** 1.

yapılan mimari eserlerde milli kültür unsurlarının kullanılması, müzelerde eğitim çalışmaları düzenlenmesi, Türk ve Batı Kültürüne ait eserlerin gençlere tanıtılması, radyo ve televizyonda milli kültür unsurlarına yer verilmesi, el sanatlarının teşvik edilmesi, Türk Musikisinin araştırılması, geliştirilmesi, tanıtılması ve sanat faaliyetlerinin geliştirilmesi ele alınan konular arasındadır[67].

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990- 1994 yıllarını kapsamaktadır. Planda kültür konusu bağımsız bir başlık olarak yer almıştır. Milli kültürün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması temel ilke olarak ifade edilmiştir. Milli kültürün genç nesle aktarılması, milli kültürün yaygınlaştırılması konusunda kitle iletişim araçlarından yararlanılması, okuma alışkanlığının geliştirilmesi, yazma eserlerin korunması, kütüphane hizmetlerinin verimli hale getirilmesi ve bu bağlamda yerel yönetimlerden destek alınması, milli kültür unsurlarını içeren tiyatro, opera ve bale temsillerine yer verilmesi, sanatçıların desteklenmesi ve başta Türk-İslam eserleri olmak üzere kültür varlıklarının korunması ele alınan diğer konulardır[68].

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1996-2000 yıllarını kapsamaktadır. Planda milli kültürün, kalkınma, çağdaşlaşma ve dışa açılmanın esasını oluşturduğu, kültür politikalarının oluşturulmasında demokratik ve özgür bir toplum anlayışının benimsenmesi, taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının korunması ve tanıtım faaliyetleri için kamu kurum ve kuruluşları dışında özel kuruluş, vakıf ve derneklerin desteğinin alınması gibi konular ele alınmıştır. Fikri ve Sınai Haklar ise ayrı bir başlık altında incelenmiştir[69].

Sekizinci Beş Yıllık Plan 2001-2005 yıllarını kapsamaktadır. Planda kültür bağımsız bir başlık olarak detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Kültür konusu bir önceki planlardaki gibi milli kültür etrafında şekillenmiştir. Kültürün tanıtılması ve yaygınlaştırılması, Türk dilinin doğru kullanımı için adımlar atılması, Osmanlı arşivlerinin tasnifi, kültüre katılımda özel sektörün desteklenmesi, kültür varlıklarının korunması, sanatçıların desteklenmesi ve bu bağlamda gerekli hukuki

---

[67] "Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Besinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1985-1989.pdf [27.03.2019].

[68] "Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf [27.03.2019].

[69] "Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1996-2000.pdf [27.03.2019].

düzenlemelerin yapılması konuları üzerinde durulmuştur. Ayrıca STK'lar ile Fikri ve Sınai Haklar meseleleri ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir. STK'ların milli politika hedefleri doğrultusunda, kültürel kalkınmayı tüm halkın eşit bir şekilde katılımını sağlayacak şekilde yerel yönetimler ve özel kuruluşlar ile işbirliği içinde olması, fikri hakların korunması konusunda yasal düzenlemelerin yapılması ve fikri haklar sisteminin temel işlevlerini yerine getiren kurumların sivil toplum örgütleriyle işbirliği içinde olmaları planlanmıştır[70].

Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı 2007-2013 yıllarını kapsamaktadır. Planda kültür konusu Beşeri Gelişme ve Sosyal Gelişmenin Güçlendirilmesi başlığının altında Kültürün Korunması, Geliştirilmesi ve Toplumsal Diyaloğun Geliştirmesi alt başlığı olarak ele alınmıştır. Planda kültürel hayatın canlandırılması için çeşitli kültürel faaliyetlere öncelik verilmesi, yurtiçi ve yurtdışında bulunan kültürel varlıkların tespiti, korunması, onarılması, göç ve çarpık kentleşme sonucunda ortaya çıkan kültür sorunları, hızlanan değişim sürecinin bir etkisi olarak sosyal ve kültürel ilişkilerde oluşan olumsuz sonuçlar gibi konular ele alınmıştır[71].

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı 2014-2018 yıllarını kapsamaktadır. Planda kültür konusu Kültür ve Sanat ile Fikri ve Sınai Haklar başlıkları altında incelenmiştir. Kültürel faaliyetlerin yaygınlaştırılmasında yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün rolünün artırılması, film endüstrisinde milli kültür unsurlarının yer alması, Türk Sinemasının dünyada tanıtılması, şehir mimarisinin kültürel unsurlar göz önünde bulundurularak yeniden değerlendirilmesi, kültür varlıklarının korunması, Türkçenin doğru kullanımı, okuma kültürünün gelişmesi ve fikri ve sınai hakların korunmasında yeterli kurumsal yapının oluşturulması konuları ele alınmıştır[72].

Kalkınma Planlarındaki kültür konusu genel olarak, kültürel tanıtım, eğitim, kültür değerlerinin korunması, milli kültürün muhafaza edilmesi, kültürel haklar vb. olarak ele alınmıştır. Tüm bu konular Milli Kültür Şuralarında görüşülen ve tartışılan kültür

---

[70] "Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf [27.03.2019].

[71] "Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Dokuzuncu_Kalkinma_Plani_2007-2013.pdf [27.03.2019].

[72] "Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Onuncu_Kalkinma_Plani.pdf [27.03.2019].

meseleleriyle benzerlik göstermektedir. Ancak Kalkınma Planlarındaki kültür konuları Şuralarda daha kapsamlı olarak incelenmiştir.

3.6. Milli Kültür Şuraları ve Kültür Politikaları

Birinci Milli Kültür Şurası 23-27 Ekim 1982'de Ankara'da, İkinci Milli Kültür Şurası 5-8 Aralık 1989'da Ankara'da ve Üçüncü Milli Kültür Şurası 3-5 Mart 2017'de İstanbul'da düzenlenmiştir. Türkiye'de kültürü bir bütün olarak değerlendiren, ilgili alanlardaki sorunları belirleyip çözüm arayan ve beraberinde tavsiye niteliğinde kararların alındığı şuraların sonucunda Milli Kültür Şurası Sonuç Raporu hazırlanmıştır. Bu raporlar devletin yazılı kültür politikası oluşturması bakımından öneme sahiptirler.

27 Mayıs 1982 tarihinde hazırlanan Birinci Milli Kültür Şurası Çalışma Yönergesinde, şuranın görevleri aşağıdaki gibi maddeleştirilmiştir:

> 1- Atatürk ilkeleri ışığı altında kültür politikası esasları ve kültür çalışmalarını belirleyecek görüşleri derlemek,
> 2- Çeşitli kurumlarca yürütülen kültür çalışmalarının koordinasyonunu sağlayıcı önlemleri tespit etmek,
> 3- Kültürümüzün tanıtılmasını ve yayılmasını sağlayıcı önlemleri belirlemek[73].

2 Kasım 1989 tarihinde hazırlanan İkinci Milli Kültür Şurası Yönetmeliği'nde, şuranın görevleri aşağıda belirtilmiştir.

> 1- Atatürk ilkeleri ışığında kültür politikası hakkındaki görüşleri belirlemek,
> 2- Kültürel konularda yönlendirme, teşvik ve işbirliği esaslarını tespit etmek,
> 3- Kültürümüzün korunmasını, geliştirilmesini, tanıtılmasını ve yayılmasını sağlayıcı tedbirleri belirlemek,
> 4- Gerekli görülen kültür konularının görüşülmesi, tartışılması ve istişari kararların alınmasını sağlamaktır[74].

Üçüncü Milli Kültür Şurası'nın yasal çerçevesi ise, İkinci Milli Kültür Şurası'nın Yönetmeliği'ne göre hazırlanmış olup, herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Şura yönetmelikleri incelendiğinde, şuranın birincil görevinin kültür politikalarını belirlemek olduğu görülmektedir. Diğer önemli konu ise kültürün tanıtılmasıdır. Kültür politikalarını belirlemek adına yapılan çalışmalar devletin en üst kademesi himayelerinde ve Kültür ve Turizm Bakanlığı öncülüğünde yapılmıştır. Ancak

---

[73] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 120.
[74] "Kültür Bakanlığı Milli Kültür Şurası Yönetmeliği", Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14475/kultur-bakanligi-milli-kultur-surasi-yonetmeligi.html [27.03.2019].

kültürel tanıtım konusunda Dışişleri Bakanlığı'nın çalışmaları göz önünde bulundurulmuştur. Öyle ki düzenlenen her 3 şuraya da Dışişleri Bakanlığı temsilcileri katılmış, Birinci ve İkinci Milli Kültür Şuralarında kültürel tanıtım ile ilgili bildirilerini sunmuşlardır. Birinci Milli Kültür Şurasında 4, İkinci Milli Kültür Şurasında 3 ve Üçüncü Milli Kültür Şurasında ise 2 Dışişleri Bakanlığı Temsilcisine dair katılım saptanmıştır.

1982'deki yönetmeliğe göre üç yılda bir düzenlenmesi planlanan Milli Kültür Şurası ilkinden 7 yıl sonra 1989'da, ikincisinden ise 28 yıl sonra ancak 2017'de tekrar toplanabilmiştir. Milli Kültür Şuraları her ne kadar uzun yılları kapsıyor olsa da yönetmeliklerdeki şura görevleri incelendiğinde hemen hemen aynı bilgilerin mevcut olduğu görülmektedir. Birinci ve İkinci Milli Kültür Şuralarının birbirine yakın yıllarda düzenlenmiş olması nedeniyle bu durum uygun karşılanabilmektedir. Ancak Üçüncü Milli Kültür Şurasının uzun yıllar sonra toplanması ve toplumsal düzen başta olmak üzere, dünyadaki gelişmeler, teknolojik ve kültürel değişimler göz önüne alındığında daha kapsamlı ve günün gerekleriyle daha uyumlu bir yönetmelik hazırlanmış olması beklense de bu yönde bir değişiklik olmadan önceki şuralarla aynı çizgi ve kapsamda kaldığı görülmüştür.

4. MİLLİ KÜLTÜR ŞURALARINA GENEL BİR BAKIŞ

Birinci Milli Kültür Şurası 23 Ekim 1982 yılında Cumhurbaşkanı Kenan Evren ve Kültür ve Turizm Bakanı İlhan Evliyaoğlu'nun açılış konuşmaları ile başlamıştır (Ek 1). 15 ayrı komisyonda oluşan şura toplamda 5 gün sürmüştür.

İkinci Milli Kültür Şurası 5 Aralık 1989 yılında Cumhurbaşkanı Turgut Özal ve Kültür Bakanı Namık Kemal Zeybek'in açılış konuşmaları ile başlamıştır (Ek 2). 20 ayrı komisyonda oluşan şura toplamda 4 gün sürmüştür.

Üçüncü Milli Kültür Şurası ise 3 Mart 2017 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Kültür ve Turizm Bakanı Nabi Avcı'nın açılış konuşmaları ile başlamıştır (Ek 3). 17 ayrı komisyonda oluşan şura toplamda 3 gün sürmüştür.

4.1. Milli Kültür Şuralarının Amacı

1982'de hazırlanan Birinci Milli Kültür Şurası Çalışma Yönergesinde şuranın amacı "Milli kültürümüzle ilgili görüşleri derlemek, tartışmak, kültür varlıklarımızı koruma, geliştirme, tanıtma alanlarında yapılacak önerileri tespit etmek, kültür politikasının esaslarını ve diğer kültür çalışmalarını belirlemektir[75]." şeklinde açıklanmış ve Cumhurbaşkanı Kenan Evren de açılış konuşmasında şuranın amacını şöyle ifade etmiştir:

> "Birinci Milli Kültür Şurası ve bunu takip edecek şura toplantıları ile milli kültür üzerine yapılacak diğer çalışmalar, Türk milli kültürünün daha etraflı, daha derin araştırılmasına, tanıtılmasına, bilinip benimsenmesine ve bunun sonucu olarak milli şuurun güçlenmesine, köklenip gelişmesine yardımcı olacaktır[76]."

Dönemin Kültür ve Turizm Bakanı İlhan Evliyaoğlu ise açılış konuşmasında 12 Eylül 1980 öncesinde yaşanan kültür buhranının, milli birlik ve beraberliği tehdit ettiğini, bu nedenle toplumun milli, manevi, ahlaki kültür değerleri konusunda eğitilmesi gerekliliğini savunmuştur[77].

---

[75] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 119.
[76] **age,** 8.
[77] **age,** 14.

1989'da hazırlanan İkinci Milli Kültür Şurası Yönetmeliğinde şuranın amacı "Milli kültürümüzle ilgili görüşleri derlemek, tartışmak, kültür varlıklarımızı koruma, geliştirme, tanıtma alanlarında yapılacak önerileri tespit etmek, kültür politikası hakkındaki görüşleri derlemek[78]" olarak belirtilmiştir.

Cumhurbaşkanı Turgut Özal ise açılış konuşmasında İkinci Milli Kültür Şurası hakkında şu ifadeleri kullanmıştır: "Milli kültürümüzün kalkınma, çağdaşlaşma ve dışa açılma çabalarımızın merkezi haline getirilmesi konusunda düzenlenmiştir[79]."

Kültür Bakanı Namık Kemal Zeybek ise, dünya üzerinde bilgi çağı yaşandığını, bilgi çağını yakalamak için milli kültürün gücünden yararlanılması gerekliliğini savunmuştur[80].

Araştırma Planlama Koordinasyon Daire Başkanı Dr. Mustafa Yılmaz şuranın amacı ile ilgili görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

> "Milli kültür unsurlarının ve Türk milletinin sahibi bulunduğu kültür ve medeniyet varlıklarının korunması, milletimizin tercihleri doğrultusunda çağdaş yöntemlerle geliştirilmesini gerçekleştirecek prensiplerin tespitini yapmak, milli politikaların üretilmesinde istişari olarak gereken desteği sağlamak amacıyla İkinci Milli Kültür Şurası toplanmıştır[81]."

Üçüncü Milli Kültür Şurası'nın yasal çerçevesi, İkinci Milli Şurası ile aynı yönetmeliğe göre hazırlanmıştır. Bu nedenle mevzuatta her iki şuranın amacı aynı olarak değerlendirilmektedir.

Ancak Üçüncü Milli Kültür Şurası sonuç raporunda şuranın amacı "Türkiye'nin zengin kültürel birikimin daha da zenginleştirmek ve yeni kültür politikalarına yön vermek" olarak belirtilmiştir[82]. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Üçüncü Milli Kültür Şurası açılış konuşmasında kültürün önemine değinerek, kültürünü kaybeden toplumların yok olmaya mahkûm olduğunu dile getirmiştir. Bu nedenle düzenlenen şurayı kültür ve sanat politikalarının geleceğine ışık tutan, yeni bir kültür hamlesi olarak değerlendirmiştir[83].

---

[78] "Kültür Bakanlığı Milli Kültür Şurası Yönetmeliği", Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14475/kultur-bakanligi-milli-kultur-surasi-yonetmeligi.html [27.03.2019].
[79] **2. Milli Kültür Şurası: Bildirileri,** (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990), XV.
[80] **age,** XVII.
[81] **age,** IX.
[82] "Şura Sonuç Raporu", III. Milli Kültür Şurası, http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR,176398/sura-sonuc-raporu.html [27.03.2019].
[83] "Protokol Konuşmaları", ", III. Milli Kültür Şurası, http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR,175189/sayin-cumhurbaskani-recep-tayyip-erdogan39in-acilis-kon-.html [27.03.2019].

Kültür ve Turizm Bakanı Nabi Avcı ise şuranın açılış konuşmasında, ilki 1982 ve ikincisi 1989 yılında düzenlenen Milli Kültür Şuralarının ardından, uzun bir süre sonra yeniden toplanan Üçüncü Milli Kültür Şurasının önemine değinerek, aradan geçen zaman içinde, yürütülen politikaların değerlendirilmesi, yapılan projelerin ve karşılaşılan kültür sorunlarının yeniden gözden geçirilmesinin gerekliliğini savunmuştur. Bu nedenle Üçüncü Milli Kültür Şurası'nın, "milli kültürün ihyası, zenginleştirilmesi ve çağın gereklerine uygun yeni kültür politikalarının üretilmesi bakımından bir milat olacağı" ifadelerini kullanmıştır[84].

4.2. Milli Kültür Şuralarının Düzenlenmesine Neden Olan Faktörler

Birinci Milli Kültür Şurası 12 Eylül 1980 sıkıyönetiminden kısa bir sonra 23-27 Ekim 1982 tarihleri arasında toplanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanı İlhan Evliyaoğlu şuranın açılış konuşmasında ülkenin içinde bulunduğu durumu şu şekilde özetlemiştir:

> "Bir milletin kültür hayatındaki buhran, o milletin sosyal yapısında milleti ayakta tutan devlet çatısında onarılması çok güç ve zaman isteyen yaralar açar. Nitekim 12 Eylül 1980 öncesi ülkemiz böyle buhranlı acı bir dönem yaşamış; milli ve manevi kültür değerlerimiz, birbirimize olan saygı ve sevgimiz, birlik ve beraberliğimiz sarsıntılar geçirmiş, kökü ve kafası dışa bağlı bir takım mihraklar ülke ve milleti parçalama devleti yıkma pahasına, kardeşi kardeşe düşman etmiş, oyunlar oynamıştır. Bu acı tecrübe milletimizin milli, manevi, ahlaki, kültür değerleri ve konuları üzerine daha dikkatli, daha bilinçli olarak eğilmesi zaruretini bir kere daha ortaya koymuştur[85]."

Evliyaoğlu'nun açılış konuşmasına göre milli kültür, bir milli güvenlik meselesi olarak görülmüş, toplumun milli kültür değerleri konusunda eğitilmesi 12 Eylül 1980 öncesi yaşanan buhranın aşılmasında gerekli bir durum olarak değerlendirilmiştir.

İkinci Milli Kültür Şurası Turgut Özal'ın 1989 Kasım ayında cumhurbaşkanı seçilmesinden[86] 1 ay sonra 5-8 Aralık 1989'da toplanmıştır. Şuranın açılış konuşmasında Cumhurbaşkanı Özal ülkenin içinde bulunduğu dönemi dışa dönük büyüme modelini uygulayan, yüksek teknoloji ve enformasyon çağına uyum sağlama imkanını kazanmış, çağdaş teknolojinin bahşettiği nimetlerle tanışmış ve küreselleşen dünyadaki gelişmeleri takip eden, farklı kültürleri tanıyan, kültürünü

---

[84] "Protokol Konuşmaları", ", III. Milli Kültür Şurası, http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR,175186/sayin-kultur-ve-turizm-bakani-nabi-avci39nin-acilis-kon-.html [27.03.2019].
[85] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 14.
[86] "Özal 8. Cumhurbaşkanı", **Cumhuriyet Gazetesi,** 01 Kasım 1989, 1.

dünyaya tanıtmaya başlayan, dışa açılan Türkiye olarak ifade etmiştir[87]. Özal konuşmasına şu sözlerle devam etmiştir:

> "Çağdaşlaşma dinamik bir süreçtir. Büyüyen, gelişen bir toplumda hedefler daima daha ileriye gider. Modern Türkiye hedefi de zamanla ilerleyen, gelişen bir hedeftir. Bu hedefin peşinde sonu gelmeyen yarışta en büyük güvencemiz olan gençlerimizin, milli değerlerimize saygılı ve çağdaşlaşma mücadelesinde en büyük ilhamı milli kültürümüzde bulan nesiller olarak yetiştirilmeleri büyük önem taşımaktadır. Yarın kendilerine bırakacağımız Türkiye'yi daha ileri, daha modern bir ülke haline getirecek olan gençlerimiz, milli kültürümüzün temel değerlerini çağdaş ileri teknoloji dünyasında yaşatacak ve evrenselleştirecektir.
>
> Kalkınma, çağdaşlaşma ve bilgi çağı dünyasına açılma her şeyden öte bir zihniyet meselesidir. Bunu oluşturan temel değer ise kültür değerleridir. Milli kültürümüzün temellerinde kalkınma ve çağdaşlaşma için gereken değerler mevcuttur[88]."

Özal'ın konuşmasında küreselleşen dünyada milli kültür değerlerini koruyarak evrenselleşme çabaları görülmektedir. Burada milli kültür çağdaşlaşma, kalkınma ve ilerlemenin koşulu olarak aktarılmıştır.

Üçüncü Milli Kültür Şurası ise, İkinci Milli Kültür Şurasından 28 yıl sonra 3-5 Mart 2017 tarihlerinde toplanmıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan açılış konuşmasında kültür alanındaki eksikliklere değinerek, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin kesintisiz iktidarda olduğu 14 yıl boyunca yapılan kültür yatırımları ve uygulamalarının altını çizmiştir. Televizyon, sosyal medya ve internet gibi modern çağın iletişim araçlarının daha verimli ve kültürel değerlere sahip çıkacak şekilde kullanımı için milli kültür şuuruna gereksinim duyulduğunu, milli kültürün geliştirilmesi ve yaşatılması için gerekli adımların atılmasına ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir. Erdoğan konuşmasında 2023 hedeflerine değinerek, geleceği inşa etme iradesine ve imkanına sahip olan Türkiye'nin Anayasada yapılacak olan düzenlemelerle yeni bir yönetim sistemine geçeceğini de sözlerine eklemiştir.

Üçüncü Milli Kültür Şurasının en dikkat çekici yanı kuşkusuz 15 Temmuz darbe girişiminden sonraki bir zamanda toplanmasıdır. Erdoğan'ın konuşmasında;

> "Bugün ülkemizdeki manzaraya baktığımızda, milletimizin hâkim rengini oluşturan kesimlerin kültürel iktidardan epeyce uzakta olduğunu görüyoruz. Bir avuç marjinalin, hatta terör örgütü yanlısı kesimlerin çok daha etkin olduğu bu alana, mutlaka asli sahibinin, yani milletimizin rengini vurmalıyız. Hiçbir devlet, kendi imkânlarıyla, devlet ve millet düşmanlarını besleyemez. Kamu kurumları başta olmak üzere, kültür etkinlikleri düzenleyen kuruluşların, bu tür devlet ve millet düşmanı kesimlere itibar etmemesi, destek vermemesi şarttır. Bununla birlikte, kendi tarihimizden, kendi değerlerimizden beslenen kişi ve kuruluşların da, artık kaliteli, mahalli olandan doğup küresele doğru akan bir kültürel üretim yapmaları gerekiyor[89]."

---

[87] 2. Milli Kültür Şurası: Bildirileri, **age,** XV.
[88] **age,** XVI.
[89] "Protokol Konuşmaları", ", III. Milli Kültür Şurası, http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR-175189/sayin-cumhurbaskani-recep-tayyip-erdogan39in-acilis-kon-.html [27.03.2019].

şeklindeki ifadesi dikkat çekmektedir. Burada vurgulanan nokta, milli kültür konusunun Üçüncü Milli Kültür Şurasında da tıpkı Birinci Milli Kültür Şurasındaki gibi milli güvenlik meselesi olarak değerlendirilmesidir.

Sonuç olarak, Birinci Milli Kültür Şurasında milli kültür, milli güvenliğin koşulu olarak, İkinci Milli Kültür Şurasında milli kültür, kalkınma ve çağdaşlaşmanın koşulu olarak ve Üçüncü Milli Kültür Şurasında milli kültür, 2023 Hedefleri, Yeni Türkiye Modeli ve milli güvenliğin koşulu olarak ortaya çıkmıştır.

4.3. Milli Kültür Şuraları Komisyonları ve Katılımcılar

Düzenlenen Milli Kültür Şuralarında kültür konusu çeşitli komisyonlar özelinde ele alınmıştır. Bu komisyonlarda her şurada benzer konular üzerinde çalışılmış olsa da bazen farklı başlıklara yer verildiği ve bazı başlıkların birleştirildiği görülmektedir.

1983'te düzenlenen Birinci Milli Kültür Şurası 15 farklı komisyondan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla aşağıdaki gibidir.

- Genelde Kültür ve Temel Değerler
- Türk Dili ve Edebiyatı
- Tarih
- Müzik
- Mimarlık ve Tarihi Çevre
- Sahne Sanatları
- Plastik Sanatlar
- Türk Süsleme Sanatları
- Türk Halk Kültürü
- Kütüphane–Dokümantasyon-Arşiv
- Müze
- Sinema
- Yayın
- Kültür Hizmetlerinin Organizasyonu

- Dış Kültürel İlişkiler ile Türk Kültürünün İç ve Dış Tanıtılması, Yayılması[90]

1989'da düzenlenen İkinci Milli Kültür Şurası 20 farklı komisyondan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla aşağıdaki gibidir.

- Kültür Bütünleşmesinde İhtiyacı Duyulan Yeni Düzenlemeler (Teşkilat-Mevzuat-Mekan)
- Kültür Eğitimi
- Türk Dili ve Edebiyatı
- Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması
- Yayın ve Dağıtım Dünyası
- Kütüphane-Dokümantasyon-Arşiv
- Mimarlık (Tarihi ve Günümüz Mimarisi)
- Çevre Bilinci
- Musiki
- Gelenekli Temaşa (Ortaoyunu, Karagöz, Kukla, Halk Tiyatrosu)
- Tiyatro
- Sinema
- Türk Süsleme Sanatları
- Türk Halk Kültürü
- Plastik Sanatlar
- Opera ve Bale
- Müzeler ve Müzecilik
- Radyo ve Televizyon Yayınları
- Türk Kültürünü Araştırma Kurumları
- Kültürel Tanıtım[91]

2017'de düzenlenen Üçüncü Milli Kültür Şurası 17 farklı komisyondan oluşmaktadır. Bunlar sırasıyla aşağıdaki gibidir.

- Kültür Politikaları
- Kültür Diplomasisi
- Kültür Ekonomisi
- Kültür Varlıkları, Müzeler ve Arkeoloji
- Sahne Sanatları

[90] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 22.
[91] 2. Milli Kültür Şurası: Görüşmeler, Rapor ve Sonuç Bildirisi, **age,** 104.

- Radyo, Sinema ve Televizyon
- Müzik
- Görsel Sanatlar
- Dil ve Edebiyat
- Yayıncılık ve Kütüphanecilik
- Medya ve Kültür
- Çocuk ve Kültür
- Mimari ve Kültür
- Şehir ve Kültür
- Yerel Yönetimler ve Kültür
- Yurtdışı Türkler ve Kültür
- Aile ve Kültür[92]

Düzenlenen bu üç şurada her bir komisyon için alanında uzman akademisyen, kamu ve özel sektör temsilcileri katılmıştır. Bu katılımcılar Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporlarında her bir komisyon için ayrı ayrı belirtilerek listeler şeklinde Ek 4'te, İkinci Milli Şurasında tek bir liste olarak Ek 5'te, Üçüncü Milli Kültür Şurasında ise yine ayrı komisyon listeleri şeklinde Ek 6'da verilmiştir.

[92] "Şura Komisyonları", III. Milli Kültür Şurası, http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR,174640/sura-komisyonlari.html [27.03.2019.]

5. MİLLİ KÜLTÜR ŞURALARININ KÜLTÜR POLİTİKALARI BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Bu bölümde çalışmanın temelini oluşturan Komisyon Sonuç Raporları incelenmiştir. Çalışmanın amacı daha önce hiç bir çalışmaya konu olmayan ve devlet eliyle kültürün örgütlenmesi adına örnek teşkil eden Milli Kültür Şuralarını, kültür politikaları bağlamında ele almaktır. Düzenlenen her 3 şuranın raporlarını kapsamayan çalışmada raporların içerikleri, içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Veriler literatür ve gazete arşivi taraması yoluyla elde edilmiş, elde edilen veriler sonucunda Birinci ve İkinci Milli Kültür Şuraları bildirilerin sunulduğu akademik bir yaklaşım doğrultusunda gerçekleştirildiği, Üçüncü Milli Kültür Şurası daha çok yuvarlak masa toplantıları özelinde şekillendiği tespit edilmiştir. Bu toplantılar ve bildirilerin ardından her bir komisyon alanıyla ilgili bir "Komisyon Sonuç Raporu" hazırlamıştır. Bu raporların değerlendirilmesi üzerine temellendirilen çalışmada ilgili konular "Sanat", "Yaşayan Kültür, Kültürel Miras ve Çevre", "Kültürlerarası İletişim" ile "Milli Kültür Şuralarında Daha Önce Ele Alınmamış Konulara Dair Çalışmalar" olarak 4 farklı bölümde incelenmiştir. Buradaki fikri birliktelik komisyonların çalışma alanları üzerinden gruplandırılarak içerik analizi yöntemine kaynaklık etmiştir. Herhangi bir gruba dahil olmayan komisyonlar ayrı bir başlık altında incelenmiştir.

İlki 1982'de, ikincisi 7 yıl sonra 1989'da ve üçüncüsü 28 yıl sonra düzenlenen Milli Kültür Şuraları incelendiğinde, Birinci Milli Kültür Şurasının daha önce bir örneği olmamakla beraber daha kapsayıcı olduğu görülmektedir. İkinci ve Üçüncü Milli Kültür Şuralarının birincisinin devamı niteliğinde olduğu ancak Üçüncü Şuranın günümüze çok yakın bir tarihte düzenlenmesine rağmen bugünün gelişmelerini yeterince içermeyerek eksik kaldığı gözlenmiştir. Zira dünya genelinde yaşanan önemli gelişmeler özellikle teknolojik açıdan hem toplumsal hem de kültürel sahada büyük değişiklikler getirmiş, başta dijitalleşme olmak üzere, yaratıcı ekonomiler gibi yeni konuları gündeme taşımış ve tüm bunların kültüre olan etkilerinin tartışılması gereğini ortaya koymuştur. Ne var ki Üçüncü Şuranın bu açıdan bakıldığında yeterince kapsayıcı olamadığı görülmüştür.

5.1. Sanat Alanındaki Komisyonların Kültür Politikaları Bağlamında İncelenmesi

Kültür Şuralarının Sanat ile ilgili komisyonlarının bir arada değerlendirildiği bu bölümde Sahne Sanatları, Türk Süsleme Sanatları, Plastik Sanatlar, Müzik (Musiki) ve Sinema alanları incelenmiştir.

5.1.1. Sahne Sanatları Komisyonu

Birinci Milli Kültür Şurasında Sahne Sanatları Komisyonu tek bir komisyon olarak toplanmıştır. Tiyatro, Opera, Bale ve TRT konuları alt başlıklarda değerlendirilmiştir. İkinci Milli Kültür Şurasında Gelenekli Temaşa, Tiyatro, Opera ve Bale ile Radyo ve Televizyon Yayınları ayrı ayrı komisyonlar olarak toplanmıştır. Üçüncü Milli Kültür Şurasında ise Sahne Sanatları ile Medya ve Kültür olarak iki farklı komisyon toplanmıştır. İkinci Milli Kültür Şurasındaki Radyo ve Televizyon Yayınları ve Üçüncü Milli Kültür Şurasındaki Medya ve Kültür Komisyonları, Birinci Milli Kültür Şurası Sahne Sanatları Komisyonunda yer alan TRT alt başlığına istinaden bu bölümde değerlendirilmiştir.

Birinci Milli Kültür Şurasında Yalçın Davran (Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürü), Duygu Varlıer (Ankara Devlet Konservatuvarı Temsilcisi), Atilla Manizade (İKSV Temsilcisi), Raik Alnıaçık (İstanbul Devlet Tiyatrosu Müdürü), Gürçil Çeliktaş, Cüneyt Gökçer (Devlet Tiyatroları Genel Müdürü), Çetin Köroğlu (İzmir Devlet Tiyatrosu Müdürü) ve Asım Cem Konuralp (Ankara Devlet Konservatuvarı Öğretim Üyesi) Sahne Sanatları ile ilgili bildirilerini sunmuşlardır[93].

İkinci Milli Kültür Şurasında ise Ayla Ağabegüm (Türk Edebiyatı Vakfı Yazı İşleri Müdürü) Gelenekli Temaşa, Prof. Dr. Ömer Bozkurt (Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Temsilcisi) Tiyatro, Opera ve Bale, Refik Erduran (Tiyatro ve Televizyon Yazarları Derneği Başkanı) Tiyatro ve Televizyon, Nail Güreli (İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Yönetim Kurulu Üyesi) Tiyatro, Tugay Küntay (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Müşaviri) Televizyon ve Berki Şahin (Ulaştırma Bakanlığı Eğitim Daire Başkanı) Televizyon ile ilgili bildirilerini sunmuşlardır[94].

---

[93] **Birinci Milli Kültür Şurası: Kurum Görüşü ve Kurum Temsilcisi Bildirileri – Kişisel Bildiriler,** (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1982).
[94] 2. Milli Kültür Şurası: Bildirileri, **age.**

Birinci Milli Kültür Şurasında Tiyatro konusunda yerel tiyatroların kurulması ve sanatçıların yetiştirilmesi, özel tiyatroların yurdun tiyatrodan yoksun kesimlerine temsil vermeleri, başarılı tiyatro çalışmalarının ödüllendirilmesi, teşvik verilen özel tiyatroların denetlenmesi, faaliyet dışı kalan tiyatro binalarının Bakanlıkça değerlendirilmesi, liselerarası tiyatro festivallerinin Bakanlıkça örgütlenmesi, çocuk tiyatrolarının yaygınlaştırılması, Türk Sahne Sanatları Müzesi kurulması, sahne sanatları sanatçılarının parasal durumlarının düzeltilmesi, sanatçıların emeklilik koşullarının yeniden değerlendirilmesi ve tiyatro prodüksiyonlarının hazırlanmasında bürokratik güçlüklerin giderilmesi kararları alınmıştır.

Opera konusunda eserlerin değerlendirilmesi, yeni opera eserlerinin yazılması, Ankara, İstanbul, İzmir operaları arasında döner repertuar sistemi uygulanması, yeni yapılacak çağdaş tiyatro binalarında opera çukuru bulundurulması, başarılı opera bestelerinin ödüllendirilmesi ve tıpkı tiyatrolardaki gibi opera prodüksiyonlarında bürokratik güçlüklerin giderilmesi kararları alınmıştır.

Bale konusunda bale eğitiminin geliştirilmesi, bale malzemelerinin üretiminin sanayileştirilmesi, bale seyircisi yetiştirilmesi amacıyla çocuk balelerine ağırlık verilmesi, bale yapıtlarının ödüllendirilmesi ile tiyatro ve opera çalışmalarındaki gibi bürokratik güçlüklerin giderilmesi kararları alınmıştır.

TRT konusunda radyo ve televizyon yayınlarının Devlet Tiyatroları, Devlet Opera ve Balesi, Devlet Senfoni Orkestrası ve diğer sanat kurumlarının temsilcilerinin yer alacağı bir kurul tarafından denetlenmesi, dil konusundaki aksaklıkların giderilmesi, sanat çalışmalarının her gün belirli bir saatte geniş halk kitlelerine duyurulması, sahne sanatlarının TRT tarafından kayda alınıp arşivlenmesi ve yayınlanması, yabancı dizilerin seçiminde dikkatli davranılması, yerli yapımların artırılması, milli kültürün gelişmesine yardımcı eserlerin desteklenmesi ve yayınlanan programların eğitici olmasının yanında eğlendirici olması kararları alınmıştır[95].

İkinci Milli Kültür Şurasında Gelenekli Temaşa Komisyonunda konservatuvarlarda "Türk Temaşa Sanatı" bölümlerinin açılması ve bu bölümlerden mezun olanların Devlet Tiyatroları kadrolarında istihdam edilmeleri, Kültür Bakanlığı Türk Temaşa Sanatı Topluluğu kurulması ve Temaşa Sanatı Müzesi kurulması kararları alınmıştır.

---

[95] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 34-39.

Tiyatro Komisyonunda milli birlik ve beraberlik duygularını güçlendirici tiyatro oyunlarının teşvik edilmesi, ihtiyaç duyulan bölgelere yerleşik tiyatrolar kurulması, özel tiyatrolara verilen desteğin artırılması, 1991 yılında İstanbul'da yapılması karara bağlanmış olan ITI (International Theatre Institue - Milletlerarası Tiyatro Enstitüsü) Dünya Kongresi'nin başarıya ulaşması için gerekli bütçe ve düzenleme imkanlarının sağlanması, Türk malzemesi kullanılarak Türk üslubunda ve Türk insanına ayna tutacak nitelikte sahne yazarlığının geliştirilmesi ve Türk piyeslerinin dünyaya tanıtılması için başka dillere çevrilmesi, bu eserlerin basılıp dağıtılması için ITI Türkiye Milli Merkezi, Tiyatro ve TV Yazarları Derneği işe işbirliği geliştirilmesi kararları alınmıştır[96].

Opera ve Bale Komisyonunda üniversite kampüslerinin bulunduğu şehirlerde orkestra, tiyatro, opera ve bale gibi kurumların kurulması, çevre il merkezlerine uzanan yıllık programlarla etkinliklerin yaygınlaştırılması kararı alınmıştır[97].

Radyo ve Televizyon Yayınları Komisyonunda milli kültür ve eğitime yardımcı programların teşvik edilmesi ve bu konuda Kültür Bakanlığı ile Atatürk Dil Tarih Yüksek Kurumu ile işbirliğine girilmesi, özellikle çocuklara ve gençlere hitaben yapılan yayınların Türk sosyal, kültürel ve ahlaki normları ile uyumlu şekilde hazırlanması, dilin doğru kullanılması adına sunucu ve spikerlerin iyi yetiştirilmiş olmaları, milli kültür unsurlarını içeren yapımların ödüllendirilmesi, yerli ve yabancı eserlerin dengeli bir biçimde yayınlanması, Türk kültürünü tanıtmak için yabancı ülke televizyonlarından yararlanılması ve yapılan yayınlarda dil, edebiyat ve diğer sanat dallarıyla ilgili programlarında genel olarak kalitenin yükseltilmesi karaları alınmıştır[98].

Üçüncü Milli Kültür Şurası Sahne Sanatları Komisyonunda, tiyatro, opera, bale ile ilgili idari ve yasal düzenlemelere ait sorunların ivedilikle çözülmesi, yerli ve yabancı eser dengesinin milli değerler gözetilerek sağlanması, ödenekli tiyatroların özerkleşmesi ve bürokrasiden kurtulması, ödenekli tiyatrolara ait imkanların, özel tiyatrolar başta olmak üzere diğer gruplara aynı derecede sağlanması, özel tiyatrolar ile amatör topluluklara verilen ödeneğin artırılması, ödenekli sanat kurumlarında niteliğin artırılması, kadro istihdamının sağlanması, İstanbul Atatürk Kültür Merkezi

---

[96] 2. Milli Kültür Şurası: Görüşmeler, Rapor ve Sonuç Bildirisi, **age,** 114-115.
[97] **age,** 118.
[98] **age,** 119-120.

ve muadillerinin bina ve yönetsel olarak ihya edilmesi, yeni sahnelerin inşa edilmesi, opera, bale ve geleneksel sanat alanında arşiv ve belgelik oluşturulması, geleneksel sahne sanatları alanında müze kurulması, telif hakları konusunda adil düzenlemeye gidilmesi, Samsun, Hatay, Kayseri ve Gaziantep gibi illerde Devlet Tiyatroları Bölge Müdürlükleri açılması, sahne sanatlarının tanıtımı için bu eserlerin antolojisinin oluşturulması, yurtdışında yaşayan Türkler için Yunus Emre Enstitüsü aracılığıyla turnelerin düzenlenmesi, Türk Sahne Sanatları adına milli bir sanat vakfı oluşturulması ve sahne arkası çalışanlarının çalışma koşullarının iyileştirilmesi kararları alınmıştır[99].

Medya ve Kültür Komisyonunda ise, medyada milli kültür unsurlarının artırılması, iletişim fakülteleri ve medya kuruluşlarının milli kültür ile olan ilişkilerinin pekiştirilmesi, Kültür ve Turizm Bakanlığının teşvik verdiği eserlerin Türkçe dil ölçütü açısından denetlenmesi, yeni okuma alışkanlıklarına uygun kültür içeriklerinin oluşturulması, kültür değerlerinde içerik kaygısının gözetilmesi, milli kültürün taşıyıcısı olan dil ve klasikleri gelecek nesillere aktaracak medya biçimlerinin desteklenmesi, medyanın dil konusunda tekrar itibar kazanmasının sağlanması, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait tüm eserlerin kurulacak bir dijital kanalda yayınlanması, kültür-sanat etkinliklerinin tanıtımı için sosyal medya araçlarının kullanılması, kültür-sanatın desteklerinin yeni medya biçimlerini de kapsaması, mevcut yazılı birikimin internet ortamında sunulabilmesi için uygun projelerin desteklenmesi ve TRT'nin kültür-sanat programlarına daha fazla yer ayırması kararları alınmıştır[100].

1980'li yıllar hem Devlet Tiyatroları hem de özel tiyatrolar açısından TV'nin etkisinin belirgin olarak hissedildiği yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yıllarda tiyatro sanatçıları TV'ye veya Yeşilçam'a yönelmiş, eğitimli oyuncu ve metin yazarı sıkıntısı yaşanmıştır. Ayrıca Devlet Tiyatrolarında yönetimin çok sık değişiyor olması tiyatronun yönetimsiz olmasına ve bürokratik sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Bu durum şuralarda da gündeme getirilerek, çözüm aranan bir kültür sorunu olarak değerlendirilmiştir.

---

[99] "Şura Sonuç Raporu", III. Milli Kültür Şurası, http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR-176398/sura-sonuc-raporu.html [27.03.2018].
[100] "Şura Sonuç Raporu", **age.**

Özel tiyatrolar ise Devlet Tiyatrolarına göre daha özgür olmalarına rağmen, maddi sorunlar ve salon sıkıntısı ile karşı karşıyadırlar. Her ne kadar özel tiyatrolara bu yıllarda devlet desteği veriliyor olsa da, yapılan bu yardımların oldukça yetersiz olduğu bilinmektedir. Öyle ki 1985 yılında 20 özel tiyatroya toplam 747.500.000 TL (dönemin parasıyla) teşvik verilmiştir[101].

Bu dönemde salon temini konusu sadece özel tiyatroların değil, Devlet Tiyatrolarının da önemli bir problemi olarak değerlendirilmektedir. Zira 1982 yılında Türkiye'de 67 il bulunmakta ve sadece İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa ve Adana'da Devlet Tiyatrosu sahnesi mevcuttur. Daha sonra 1987'de Trabzon'da ve 1988'de Diyarbakır'da Devlet Tiyatrosu açılmıştır[102]. Bu durum şüphesiz 1990'lara gelene kadar tiyatronun geniş bir kesime ulaşması konusunda engel teşkil etmiştir.

1990'lara gelindiğinde tiyatronun yukarı ivme kazandığı ve tiyatro izleyicine ait sayının arttığı görülmektedir. Bunun birincil nedeni kuşkusuz farklı illerde açılan yeni tiyatro sahneleriyle birlikte izleyici kapasitesinin artması gösterilebilir. 1993'te Antalya'da, 1997'de ise Sivas, Konya, Erzurum ve Van'da Devlet Tiyatrolarının açılması[103] toplumun tiyatroyu tanıması ve benimsemesi bakımından oldukça önemlidir. Bunun dışında tiyatro sahnesinin olmadığı bölgelere tiyatro götürmek için yapılan Büyük Yaz Turneleri ve Kamyon Tiyatrosu[104] gibi etkinlikler de yapılan diğer önemli atılımlardır. Ayrıca yine bu yıllarda sahne sanatlarını tanıtmak amacıyla Yıldız Sarayı içinde bir Sahne Sanatları Müzesi kurulmuştur (1994)[105]. Ancak 1990'lı yıllarda tiyatronun tanıtımları sadece bu girişimler aracılığıyla olmamıştır. 1991'de İstanbul'da Milletlerarası Tiyatro Enstitüsü Dünya Kongresi ve 1996'da yine İstanbul'da HABITAT II kapsamında düzenlenen tiyatro etkinlikleri de uluslararası tanıtıcı bir amaç gütmüştür. Tüm bu gelişmelere rağmen yine bu dönemde özel tiyatroların sorunlarına hala çözüm bulunamadığı görülmektedir. 1992 yılında 55 özel tiyatroya toplam sadece 7.388.500.000 TL (dönemin parasıyla) teşvik

---

[101] **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı** (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1986), 651.
[102] "Bölgeler", Devlet Tiyatroları, http://www.devtiyatro.gov.tr/programlar-bolgeler.html [01.04.2019].
[103] "Bölgeler", Devlet Tiyatroları, http://www.devtiyatro.gov.tr/programlar-bolgeler.html [01.04.2019].
[104] Fikri Sağlar, **Ulusaldan Evrensele Çağdaş Kültür 2** (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993), 89.
[105] "Yıldız Sarayı Müzesi", Müzekart, https://www.muze.gov.tr/tr/muzeler/yildiz-sarayi-muzesi [21.04.2019].

verilmiştir[106]. Dolayısıyla bu dönemde bir takım önemli gelişmeler yaşanmış olsa da devlet yardımlarının yetersizliği ve bürokratik sorunların her daim devam ediyor oluşu hem özel hem de ödenekli tiyatroların ilerleyişi için beklenen atılımın göreceli olarak gerçekleşemediğine işaret etmektedir. Öyle ki 2017 yılındaki şurada dahi yine aynı konuların güncelliğini koruduğu görülmektedir.

2000'li yıllar tiyatro türlerinde çeşitliliğin yaşandığı yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır.Özel tiyatrolar dışında, alternatif tiyatrolar ve amatör tiyatro gruplarının da sayıca arttığı gözlemlenmektedir. Bunun dışında bu yıllarda Devlet tarafından açılan tiyatro sahneleri de oldukça fazladır. Gaziantep (2003), Elazığ (2008), Malatya (2008), Çorum (2009), Samsun (2009), Kahramanmaraş (2010), Zonguldak (2010), Denizli (2011) ve Ordu (2012) Devlet Tiyatroları 2000'li yıllarda açılan tiyatrolardır[107]. Yerleşik sahnelerin dışında hem yurtiçinde hem de yurtdışında yapılan turneler ve tiyatro festivallerine katılım da tiyatronun tanıtımı için oldukça önemlidir. Öyle ki ilki 1989'da İKSV tarafından düzenlenen Tiyatro Festivali geçmişten günümüze Türk tiyatrosunun tanıtılması ve farklı kültürlere ait tiyatro temsillerinin Türk izleyiciye ulaştırması bakımından önemli bir yere sahiptir. Festivaller sadece özel teşebbüslerin gayretleriyle değil devlet eliyle de yapılmaktadır ki bunların başında Sabancı Uluslararası Adana Tiyatro Festivali, Ankara Küçük Hanımlar Küçük Beyler Uluslararası Çocuk Tiyatroları Festivali, Konya Bin Nefes Bir Ses Uluslararası Türkçe Tiyatro Yapan Ülkeler Festivali, Diyarbakır Orhan Asena Yerli Oyunlar Tiyatro Festivali, Trabzon Uluslararası Karadeniz Tiyatro Festivali, Van Akdamar Çocuk ve Gençlik Tiyatroları Şenliği ve Bursa Uluslararası Balkan Ülkeleri Tiyatro Festivali bulunmaktadır[108].

Devlet Opera ve Balesi (DOB) ise Devlet Tiyatroları ile oldukça benzer durumdadır. Tıpkı Devlet Tiyatrolarında olduğu gibi yönetimde yapılan fazlaca değişim opera ve balede de istikrarsızlık ve bürokratik sorunlara neden olmaktadır.

Birinci Milli Kültür Şurasının yapıldığı 1982 yılında sadece Ankara, İstanbul ve İzmir'de bulunan DOB, 1990 yılında Mersin'de, 1997 yılında Antalya'da açılmasıyla günümüzde sayısını 5'e çıkarmıştır. Ancak günümüzde Türkiye'de 81 tane il olduğu

---

[106] Sağlar, 1993, 54.
[107] "Bölgeler", Devlet Tiyatroları, http://www.devtiyatro.gov.tr/programlar-bolgeler.html [01.04.2019].
[108] "Festivaller", Devlet Tiyatroları, http://www.devtiyatro.gov.tr/festivaller.html [01.04.2019].

düşünüldüğünde bu sayının oldukça yetersiz olduğu görülmektedir. Bunun dışında İstanbul'un kültür-sanat etkinliklerinin büyük bir bölümünün sahne talebini karşılayan Atatürk Kültür Merkezi'nin 2008 yılında kapatılması da gerek tiyatro gerekse opera ve bale için sahne sorunlarına neden olmuştur. AKM'nin kapatıldığı 2008 yılındaki son sezonda, 185 opera ve bale temsili, 59 senfonik konser, 446 tiyatro temsili, 16 klasik koro konseri, 18 folk konseri, 23 sergi ve bakanlık tahsisi ile 96 olmak üzere yılda 855 etkinliğin yapıldığı düşünüldüğünde aslında bu kültür merkezinin işlevi daha iyi anlaşılmaktadır[109].

Geleneksel tiyatronun durumu ise oldukça vahimdir. Çünkü geleneksel tiyatroya devlet eliyle yapılan girişimler sayıca azdır. Birinci şurada her ne kadar konservatuvarlarda Türk Temaşa Sanatı bölümleri açılarak bu bölümlerden mezun olanların Devlet Tiyatroları kadrolarında istihdam edilmesi önerilmişse de, bu durum gerçekleştirilmemiştir. Bu nedenle Devlet Tiyatrolarının repertuarında geleneksel öğelere çok sık rastlanmamaktadır. Ancak devletin girişimlerinin az olmasına rağmen özel tiyatroda geleneksel öğelere rastlamak mümkündür. Daha ziyade Ramazan Ayı eğlencelerinde karşımıza çıkan Karagöz ve Hacivat ve de günümüzde şekil değiştirerek Stand-up gibi tek kişilik oyunlarla kendini gösteren meddahlık varlığını sürdürmektedir. Her ne kadar 2008 yılında meddahlık, 2009 yılında ise Karagöz Gölge Oyunu UNESCO tarafından "İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası" listesine girmiş[110], 2010'da Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Meddahlık Çalıştayı[111] düzenlenmiş olsa da bu girişimler geleneksel tiyatronun yaygınlaşması bakımından henüz anlamlı sonuçlar vermemiştir.

Şuralarda hemen her komisyonun atıfta bulunduğu TRT meselesi ise günümüze kadar tartışmaların yaşandığı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. 1980'lerde her evin görece kolay bir şekilde ulaştığı TV, toplum üzerinde oldukça etkilidir. Öyle ki bu yıllarda yabancı ve yerli yayınlardaki dengesizlik, yabancı yayınlardaki çokluk durumu dikkat çekicidir. Bu durum düzenlenen üç şurada da gündeme getirilerek her daim güncelliğini koruyan bir tartışma olarak gösterilmektedir. Yabancı yayınların

---

[109] Hüseyin Akbulut, **Yaşananlar, Tanıklar, Düşünceler Işığında: Türkiye'nin Kültür ve Sanat Siyaseti** (Ankara: Müzik Eğitimi Yayınları, 2013), 352.
[110] "UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-50838/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-listesi.html [27.03.2019].
[111] "Meddahlık", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-202285/meddahlik.html [27.03.2019].

çokluğunun her daim milli kültürüne uzak, yozlaşmış bir toplum oluşturduğu savunulmaktadır. Buna karşılık olarak 1986 yılında ilk kültür ve sanat kanalı olma özelliği taşıyan TRT 2'nin açılması[112] ve 1989 yılında TRT 3 ve TRT GAP'ın yayına başlaması[113] ile kültür alanındaki yayın eksikliği bir nebze giderilmiş olsa da devletin kültür sanat televizyonu olarak nitelendirilen TRT 2 2010'da kapanmış, 2019'da tekrar açılan kadar hizmet verememiştir.

1990'larda özel TV yayınlarının başlamasıyla, milli kültürün TV üzerinden örgütlenmesi artık söz konusu değildir. TV'de denetim artık oldukça zordur. Bu boşluğu doldurmak amacıyla 1994 yılında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) kurulmuştur[114]. Ancak bu kurum ceza uygulamaları dışında başka bir politika benimsemeyerek, milli kültüre dair herhangi bir çalışmada bulunmamıştır. Öyle ki medyada milli kültür unsurları içeren yayınlar meselesi günümüze kadar süren tartışmalı bir konu olarak devam etmiştir. 1990'larda TV programlarının daha çok popüler kültüre hitap ettiği görülmektedir. Pembe diziler, çeşitli konularda yarışmalar ve tartışma programlarına karşılık kültür-sanat yayınları oldukça azdır.

2000'lere gelindiğinde TV adeta toplumun afyonu gibidir. Toplumdaki merak duygusunu güdümleyen yarışma programları, BBG evleri, gündüz kuşakları vb. programlar TV izlenme oranlarında hatırı sayılır bir artışa neden olmuştur. 2000'lerle birlikte geçilen dijital çağın etkisiyle çoğalan internet televizyonculuğu ile de denetimin artık çok zor olduğu görülmektedir. Buna bağlı olarak RTÜK'ün ceza uygulamaları da artmıştır. TV günümüzde halen yükselişini sürdürmektedir. Öyle ki son yıllarda Türk dizi sektörü hem yurtiçinde hem de yurtdışında tanıtımını sürdürmüştür. Özellikle son dönemlerde yayınlanan, Türk Edebiyatı ve Türk Tarihinden uyarlanan diziler toplumun milli kültür unsurlarına olan ilgisini cezbetmeyi başarmıştır.

Sonuç olarak tiyatrolar ile ilgili konular her şurada gündemde olan güncel konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle bürokratik ve yönetimsel sorunların çözümsüzlüğü dikkat çekicidir. TRT ise, özel kanalların yayına başlamasından sonra

---

[112] "TRT Kilometre Taşları, 1986", TRT Kurumsal, http://www.trt.net.tr/Kurumsal/m_KilometreTaslari.aspx?yil=1986 [01.04.2019].
[113] "TRT Kilometre Taşları, 1989", TRT Kurumsal, http://www.trt.net.tr/Kurumsal/KilometreTaslari.aspx?yil=1989 [01.04.2019].
[114] "Hakkımızda", RTÜK, https://www.rtuk.gov.tr/hakkimizda/3803/878/hakkimizda.html [01.04.2019].

eski prestijini kaybetmiş, şuralarda görüşülen milli kültür unsurlarının TV üzerinden yaygınlaştırılması politikasında bir takım çalışmalar yapmış olsa da şuraların hepsinde belirtilen medyada dil ve milli kültür konularına dair sorunlar henüz aşılamamıştır.

5.1.2. Türk Süsleme Sanatları Komisyonu

Türk Süsleme Sanatları Komisyonu hem Birinci Milli Kültür Şurasında hem de İkinci Milli Kültür Şurasında toplanmıştır. Birinci Milli Kültür Şurasında Süsleme Sanatları konusunda kapsamlı bir rapor sunulmuştur. Raporda Süsleme Sanatları eğitim, yayımcılık, müze ve restorasyon, arşiv ile Türk Süsleme Sanatkarlarının korunması özelinde ele alınmıştır. İkinci Milli Kültür Şurasında ise 3 maddelik kısa bir rapor hazırlanmıştır.

Birinci Milli Kültür Şurasında M. Uğur Derman, Prof. Nejat Diyarbekirli ve Yılmaz Özcan (Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Müşaviri)[115], İkinci Milli Kültür Şurasında Prof. Dr. Şerif Aktaş (Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dekanı) ve Suzan Çataloluk Lüleci (Fırat Üniversitesi Öğretim Görevlisi) Türk Süsleme Sanatları ile ilgili bildirilerini sunmuşlardır[116].

Birinci Milli Kültür Şurası Türk Süsleme Sanatları Komisyonunda eğitim bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda Türk Süsleme Sanatları ilk öğretimde tanıtıcı, orta ve yüksek öğretim kurumlarında teorik ve pratik şekilde öğretilmesi önerilmiştir. Üniversitelerin yeni kuracağı Geleneğe Bağlı Türk Sanatları bölümünde Osmanlı Türkçesi ve hat sanatına önem verilmesi, İstanbul'da imalata yönelik bir Türk Süsleme Sanatları Kurumunun kurulması, sivil ve askeri personelin yurtiçi ve yurtdışındaki olası vazifeleri için milli kültür öğeleriyle donatılması konuları da diğer alınan kararlardır.

Komisyonda yayımcılık bölümü görsel ve yazılı olarak değerlendirilmiştir. Televizyonun 1980'li yıllarda geniş kitlelere ulaşabilirliği ve en yaygın iletişim aracı olmasından dolayı Türk Süsleme Sanatı ve sanatkarlarının TV programları ile tanıtılması önerisinde bulunulmuştur. Yazılı yayınlar konusunda Türk Süsleme

---

[115] Birinci Milli Kültür Şurası: Kurum Görüşü ve Kurum Temsilcisi Bildirileri – Kişisel Bildiriler, **age.**

[116] 2. Milli Kültür Şurası: Bildirileri, **age.**

Sanatlarının tematik ansiklopedisinin ve bu sanatın teorik bilgilerini içeren albümlerinin hazırlanması kararları alınmıştır.

Müze ve Restorasyon meselesi komisyonda ele alınan bir diğer konudur. Mevcut müzelerdeki Türk Süsleme Sanatları ile ilgili eserlerin daha iyi şartlarda muhafaza edilmesi, ihtiyaç halinde eserlerin restorasyon işlemlerinin yapılması, kütüphane mücellitlerinin kendi kütüphaneleri yerine Süleymaniye Kütüphanesindeki eski cilt atölyesini kullanmaları, eserlerin restorasyonu için eleman yetiştirilmesi, Türk Kültürü Müzesi açılması ve her müzede Türk Süsleme Sanatları ile ilgili diyapozitif arşivi kurulması kararları alınmıştır.

Arşiv konusu gelecek nesillere aktarım bakımından kuşkusuz çok önemlidir. Bu nedenle komisyonda Türk Süsleme Sanatları malzemeleri, tekniği ve ustaların icrasını gösteren kayıtların yapılması önerilmiştir. El Sanatları Atlası hazırlaması, el sanatları ile ilgili yapılan araştırmaların Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde toplanması, varak, sim ve metal ip gibi el sanatları için elzem olan malzemelerin temini için oluşan engellerin kaldırılması ve Türk Süsleme Sanatları ile ilgili eserlerin üretilebilmesi için Türk El Sanatları Merkezi açılması arşiv başlığı altında alınan diğer kararlardır.

Türk Süsleme Sanatları kadar bu sanatı icra edenler de önemlidir. Bu nedenle komisyonda bu sanatla uğraşan sanatçıların vergi muafiyetinden yararlanmaları, Devlet Sanatçısı unvanı verilirken bu sanata ait zümrenin de değerlendirilmesi önerilmiştir. 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nun değiştirilerek eski eser değeri taşıyan el sanatları ürünlerinin sergilenmesi için yurtdışına gönderilmesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde Türk ve süsleme sanatları ile ilgili bir birim kurulması ve yurtdışında bu sanatın tanıtılabilmesi için bakanlığın ödenek sağlaması kararları alınmıştır[117].

İkinci Milli Kültür Şurasında ise Türk Süsleme Sanatları Komisyonu 3 maddelik oldukça kısa bir rapor hazırlamıştır. Rapora göre, minyatür sanatının yaygınlaştırılması için bu sanatın lise ve üniversite programlarına alınması, yüksek lisans noktasına yönlendirilmesi, eski kaynakların gözden geçirilmesi, yurtdışında Arap ve İran olarak değerlendirilen Türk minyatürlerin tespit edilmesi, bezeme sanatlarının yalnız dini yapılar ve dini yayınların dışına çıkarılması, Türk Süsleme

[117] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 42-44.

Sanatları Müzesi açılması ve plastik sanatlar alanında tanıtıcı materyallerin hazırlanması kararları alınmıştır[118].

Türk Süsleme Sanatları eğitimi Türkiye'de üniversitelerin Geleneksel Türk El Sanatları bölümlerinde, Halk Eğitim Merkezleri ve belediyeler tarafından finanse edilen Meslek Edindirme Kurslarında verilmektedir. Ancak son yıllarda sayıları gittikçe artan Geleneksel El sanatları bölümlerinden mezun olanların istihdam edilmesi için yeterli önlemler alınmamıştır. Ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Geleneksel El Sanatları ve Türk Süsleme Sanatları ile kursları da bu sanata ait eğitim çalışmalarına örnektir. Günümüz zanaat faaliyetlerinin büyük bir kısmını oluşturan ve unutulmaya yüz tutmuş bu çalışmalar 2000'li yıllarda UNESCO tarafından Somut Olmayan Kültür Mirası kapsamında değerlendirilmişlerdir. Ebru; Türk Kağıt Süsleme Sanatı 2014 yılında, Geleneksel Çini Ustalığı ise 2016 yılında Somut Olmayan Kültür Mirası listesine girmiştir[119].

Bu sanatın tanıtımı için kurulması planlanan ve şuralarda gündeme getirilen müze projesi ise devlet eliyle henüz oluşturulmasa da özel teşebbüslerin teşviki ile yapılan çalışmalar mevcuttur. Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları Müzesi buna örnek olarak gösterilmektedir. Buna karşılık devlet eliyle kurulan Etnografya Müzelerinde sergilenen eserlerin bazıları da Türk Süsleme Sanatlarına referans verebilmektedir.

Görüldüğü üzere Türk Süsleme Sanatları ile ilgili yapılan çalışmaları oldukça yetersiz olarak değerlendirilmektedir. Ancak Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü'nün teknik desteği ve Anadolu Sigorta'nın önderliğinde 2010 yılından bu yana düzenlenen "Bir Usta Bin Usta" projesi, unutulmaya yüz tutmuş zanaat faaliyetlerinin tanıtılması ve yaşatılması bakımından oldukça önemli bir çalışma olarak gösterilmektedir[120]. Bu proje kapsamında Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde atölyeler kurularak, unutulmaya yüz tutmuş somut olmayan kültürel miras unsurlarının genç kuşaklara aktarılması hedeflenmiştir.

---

[118] 2. Milli Kültür Şurası: Görüşmeler, Rapor ve Sonuç Bildirisi, **age,** 115.
[119] "UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-50838/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-listesi.html [27.03.2019].
[120] "Bir Usta Bin Usta", http://www.birustabinusta.com.tr/ [01.04.2019].

5.1.3. Plastik Sanatlar Komisyonu

Plastik Sanatlar Komisyonu hem Birinci Milli Kültür Şurasında hem de İkinci Milli Kültür Şurasında toplanmıştır. Üçüncü Milli Kültür Şurasında ise plastik sanatlar Görsel Sanatlar Komisyonu adı altında ele alınmıştır. Oldukça kapsamlı hazırlanan Birinci Milli Kültür Şurası Plastik Sanatlar Komisyonu ve Üçüncü Milli Kültür Şurası Görsel Sanatlar Komisyonu Raporlarına karşılık İkinci Milli Kültür Şurasında 3 maddelik kısa bir rapor sunulmuştur.

Birinci Milli Kültür Şurasında Osman Güngör (Samsun Yüksek Öğretmen Okulu Temsilcisi), Prof. Özdemir Altan (İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Temsilcisi), Zafer Gençaydın (Birleşmiş Ressamlar ve Heykeltıraşlar Derneği Temsilcisi), Tamer Başoğlu (Heykeltıraş), Hamiye Çolakoğlu, Dinçer Erimez (MSÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Üyesi), Turan Erol, Osman Zeki Oral (Devlet Güzel Sanatlar Galerisi Müdürü), Haluk Tezonar (Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Öğretim Üyesi), Jale Yılmabaşar[121], İkinci Milli Kültür Şurasında Zafer Gençaydın (Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekan Yardımcısı), Prof. Gündüz Gökçe (Mimar Sinan Üniversitesi Rektörü), İsmet Keten (Türkiye Güzel Sanat Eseri Sahipleri Meslek Birliği Yönetim Kurulu Üyesi) ve Yrd. Doç. Dr. İlknur Özgen (Bilkent Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölüm Başkanı) plastik sanatlar hakkındaki bildirilerini sunmuşlardır[122].

Birinci Milli Kültür Şurasında rapor metni Plastik Sanatların Kapsamı, Çağdaş Milli Değerler, Sanatçının Toplumsal Yeri ve Görevi, Çağdaş Sanatın Milletle Bütünleşmesi, Devlet Galerileri, Sanat Eğitimi ve Sanat Eğitimcisi, Anayasa Hükümleri Doğrultusunda Yasal Düzenlemeler ve Sanat Yapıtının Korunması alt başlıklarıyla hazırlanmıştır.

Raporda Devlet Resim ve Heykel Sergisini amacına uygun düzeye çıkaracak mali önlemlerin alınması, genç kuşağın desteklenmesi, tüm dünya sanatçılarına açık ve iki yılda bir yapılan uluslararası sergilerin düzenlenmesi, devlet eliyle açılan sergilerin kataloglarının yapılması, sayıca yetersiz olan devlet galerilerinin artırılması ve

---

[121] Birinci Milli Kültür Şurası: Kurum Görüşü ve Kurum Temsilcisi Bildirileri – Kişisel Bildiriler, **age.**

[122] 2. Milli Kültür Şurası: Bildirileri, **age.**

bunların bir sanat merkezine dönüştürülmesi, devlet galerilerinde çağdaş eserlerin sergilenmesi çağdaş sanatın milletle bütünleşmesi başlığı altında alınan kararlardır.

Plastik sanat eğitiminin yetersizliğine vurgu yapılan raporda, ilk ve orta eğitim kurumlarında haftada en az yarım gün sanat çalışmalarına yer verilmesi, üstün yetenekli öğrenciler için özel sınıflar açılması, plastik sanatlar eğitimi verecek öğretmenlerin güzel sanatlar fakültesi içinde yetiştirilmesi ve eğitim fakülteleri içinde yer alan sanat öğretmeni yetiştiren birimlerin güzel sanatlar fakültesine dönüştürülmesi, burada eğitim alan öğrencilerin ek formasyon eğitimi alarak sanat eğitimcisi olmalarının sağlanması kararları alınmıştır.

Raporda sanatçı haklarının Anayasal düzenlemelerle iyileştirilmesi konusunda da kararlar alınmıştır. Buna göre sanatçı gelirlerinin vergiden muaf tutulması, kendi atölyesini açmak isteyen sanatçılara kredi olanağı sağlanması, tüm kamu ve özel sektör yapılarının çevresine veya yapıya özgün sanat eserlerinin konulmasının yasa ile sağlanması, devlet kurumlarında görevlendirilecek sanatçıların statüleri ve ödeneklerinin sanat alanı ayrımı yapılmaksızın düzenlenmesi ve Devlet Sanatçısı unvanının plastik sanatlar alanında çalışan sanatçılara da verilmesi kararlaştırılmıştır.

Sanatı üretmek kadar korumak da önemlidir. Bu nedenle raporda Devlet Restorasyon Enstitüsü kurulması, çağdaş sanat müzelerinin açılması, 1710 sayılı kanun uyarınca eski eser kapsıma giren ve en az 50 yıl önce yapıldığı tespit edilen eserlerin ait oldukları koleksiyonlardan alınarak devlet arşiv ve müzelerine verilmesi, radyo ve televizyonda plastik sanatları tanıtıcı programların yapılması ve hem ulusal hem de yabancı sanatçıların beraber çalışmalarını sağlayacak sanatçı köyleri ve atölyeleri düzenlenmesi kararları alınmıştır[123].

İkinci Milli Kültür Şurasında Plastik Sanatlar Komisyonu raporu oldukça kısadır. Rapora göre, Türk Plastik Sanatları İl Yıllıkları çıkarılması, plastik sanatların envanterinin çıkarılması ve Kültür Bakanlığının üniversiteler ile işbirliği içinde Türk plastik sanatçılarına ait eserlerin röprodüksiyon baskılarını yaptırarak, bunları ülkenin tüm eğitim ve kültür kurumlarına dağıtması kararları alınmıştır[124].

Üçüncü Milli Kültür Şurasında ise, sanat alanında alınan vergilerin düşürülmesi, çağdaş sanat müzeleri, galeriler ve koleksiyonculuğun desteklenmesi, uluslararası

---

[123] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 46-48.
[124] 2. Milli Kültür Şurası: Görüşmeler, Rapor ve Sonuç Bildirisi, **age,** 118.

fuarlara katılımın desteklenmesi, Geleneksel Türk Sanatı Fuarı düzenlenmesi, telif hakları konusunda gerekli düzenlemenin yapılması, sanat eserlerinin uluslararası dolaşımını sağlayacak yasal prosedürlerin hazırlanması, kar amacı gütmeyen sanat kurumlarına ait etkinliklerin teşvik ve vergi muafiyetlerinin yeniden değerlendirilmesi, TRT bünyesinde kültür-sanat alanında yayın yapacak bir TV kanalının kurulması, nadir sanat eserlerinin tıpkıbasım albümlerinin hazırlanması, sanat eğitimine erken yaşta başlanılmasına ilişkin çalışmaların yapılması, mahalli sanat kurslarının kalitelerinin artırılması, sanatçılara atölye imkanı oluşturulması, sanat eğitiminde usta-çırak ilişkisini oluşturmak adına İl Kültür Müdürlükleri, Belediyeler, Valilikler ve Halk Eğitim Merkezlerinden faydalanılması, hem geleneksel hem de çağdaş sanat alanında büyük sanat sergileri düzenlenmesi ve bu sergilerin yurtdışına taşınması, kamusal alanda sanat eserlerinin yer almasının sağlanması ve AVM benzeri binalarda sanat mekanları açılmasının ruhsat şartı olarak konulması kararları alınmıştır[125].

Türkiye'de sanat eğitimi ilköğretim programlarında, Müzik, Resim, Drama dersleri olarak verilmektedir. Ortaöğretimde ise Meslek Liselerinin bazı programlarında seçimlik ders olarak karşımıza çıkmaktadır. 1989 yılında ise Güzel Sanatlar Liselerinin kurulmasıyla birlikte ortaöğretimde sanat eğitiminin kurumsallaştığı görülmektedir. 2014 verilerine göre sayısı 71 olan bu liseler sadece plastik sanatlar değil, müzik ve sahne sanatları alanında da eğitim vermektedir. Sanatçı yetiştirmede en önemli eğitim kurumu olan üniversitelerin sayısı ise 2014 yılı verilerine göre toplamda 87'dir[126]. Belirtilen verilere göre yetişmiş sanatçı istihdamı ve üretilen eserlerin sergilenmesi konuları da önem arz etmektedir. Öyle ki günümüz şartlarında binlerce mezun veren bu okullarda istihdam önemli bir sorundur. Bu nedenle eğitim fakülteleri dışında sanat bölümlerinden mezun olan öğrencilerin formasyon alması şartıyla sanat eğitimcisi olarak yetiştirilmesi oldukça yaygındır. Üretilen eserlerin sergilenmesi konusunda ise günümüzde sayıları 48 olan Devlet Güzel Sanatlar Galerileri[127] aracılığı ile mevcut talebi karşılamak oldukça güçtür. Bu nedenle özel

[125] "Şura Sonuç Raporu", III. Milli Kültür Şurası, http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR-176398/sura-sonuc-raporu.html [27.03.2018].
[126] "Türkiye'de Sanat Eğitimini Yeniden Düşünmek" (Kültür Politikaları Raporu, İKSV, 2014), 52-60.
[127] "Güzel Sanatlar Galerileri", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, http://www.guzelsanatlar.gov.tr/TR-3124/guzel-sanatlar-galerileri.html [01.04.2019].

sektörün sanat alanındaki mekan temini önemlidir. 1990'lı yıllarda kurulan özel sektör-devlet ilişkisi sonucunda sanatın özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarından beri olduğu gibi bankalar tarafından desteklendiği ve birçok bankanın sanat galerisi açıp, kendi kültür politikalarını belirlediği görülmektedir. Böylelikle sanat faaliyetleri devlet tekelinden çıkarak, çeşitliliğin ve daha özgür bir ortamın oluştuğu söylenebilir. Bu bağlamda oluşan bu yeni ortam neticesinde sadece mekan tahsisi yapmayan daha çok kültür sanat politikalarına yön veren, kişilere araştırma ve fon desteği sağlayan Salt Galata, Anamed, İstanbul Modern gibi özel kurumlar açılmıştır.

2000'lerde Sabancı Müzesi, Arter, Pera Müzesi gibi özel teşebbüslerin kurduğu sanat kurumlarının ön plana çıktığı, yine bu yıllarda sanat galerileri ve uluslararası etkinliklerin sayısında önemli bir artışın gözlemlendiği bilinmektedir. Öyle ki bir çok serginin İstanbul gibi büyük bir şehirde kısa alanlarla izlenebileceği, Tophane bölgesi gibi kentin belli bölgelerinin kullanıldığı kültür alanlarının oluşturularak yeni bir sanat ekseni meydana getirilmiştir.

Kültür-sanat etkinliklerinin başında kuşkusuz şuralara da konu olan ve özel bir vakıf tarafından organize edilen İstanbul Bienali gelmektedir. İlki 1987'de düzenlenen bienal hem yerli hem de yabancı sanatçılar için önemli bir pazar alanı oluşturmaktadır. Diğer önemli etkinlikler ise Contemporary, TÜYAP Artist Sanat Fuarı ve İstanbul Tasarım Bienali gibi katılımcı ve izleyicinin oldukça fazla olduğu ve uzun bir zamanı kapsayan uluslararası organizasyonlardır. Bir çok yerli ve yabancı sanatçıyı tanıma imkanı sağlayan bu etkinlikler. Türkiye'de sanat ortamını canlı kılan organizasyonlar olarak değer bulmaktadır.

Ancak sanat organizasyonlarının sadece devlet veya özel teşebbüsler aracılığı ile değil, kişisel gayretlerin sonucunda da yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda Fethiye'de İsmail Gülnar Sanatçı Köyü, Sapanca'da Portakal Çiçeği Sanat Kolonisi gibi oluşumlar kolektif çalışma alanları sunmaktadır.

Bunun dışında şuralarda öneriler arasında bulunan plastik sanatlarda devlet sanatçılığı meselesi uygulanan politikalar olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. 1991 yılında ilk kez ressam, heykeltıraş ve seramik sanatçılarına bu unvan verişmiştir.

Sonuç olarak plastik sanatlar alanında uygulanan kültür politikaları Birinci Milli Kültür Şurasında alınan kararlar doğrultusunda şekillenmiştir. Öyle ki Birinci

Şuranın kapsamlı raporuna karşılık, İkinci Şurada plastik sanatları icra eden sanatçılara ait çalışmaların reprodüksiyonlarının yapılıp devlet kurumlarına asılması önerilmiştir. Bu durum sağlam temellere oturtulmayan bir rapor izlenimini düşündürmektedir.

5.1.4. Müzik (Musiki) Komisyonu

Müzik Komisyonu Birinci ve Üçüncü Milli Kültür Şuralarında, Musiki Komisyonu ise İkinci Milli Kültür Şurasında toplanmıştır.

Birinci Milli Kültür Şurasında Yalçın Yüreğir (Çukurova Üniversitesi Temsilcisi), Tahir Kutsi Makal (Müziksan Vakfı Temsilcisi), Av. Ercümend Berker, Mehmet Erten (Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Müdürü), Dr. Şenel Önaldı, Hikmet Şimşek ve Cinuçen Tanrıkorur[128], İkinci Milli Kültür Şurasında Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu (Trakya Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkanı) ve Dr. Mehmet Önder (İş Bankası Kültür ve Sanat Müşaviri) müzik alanında bildirilerini sunmuşlardır[129].

Birinci Milli Kültür Şurasında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın birbirinden ayrılması, konservatuvarların YÖK'ten ayrılıp, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlanması, aksi durumda YÖK'e yardımcı olacak Konservatuvar Koordinasyon Kurulu'nun kurulması, devlet sanatçılığı yönetmeliğinin yeniden düzenlenmesi, müzik aletlerinin ithalinin kolaylaştırılması, halk eserlerinin derlenmesi, geleneksel eserlerin Türkçeye çevrilmesi, bestecilerin telif haklarının düzenlenmesi, çalgı yapım ve onarım tesisi, nota basım tesisi, bant ve plak çoğaltmayı sağlayan tesislerin kurulması kararları alınmıştır. Ayrıca komisyon raporuna göre kurulması planlanan kurumlar şu şekilde belirtilmiştir: Devlet Çok Sesli Korosu, Devlet Türk Halk Müziği Topluluğu, Devlet Konser ve Gösteri Organizasyonu Bürosu, Bölge Konservatuvarları, Müzikoloji Enstitüsü, üniversitelerde yeni Müzikoloji bölümleri, Müzik Eğitimi Genel Müdürlüğü, Türk Besteciler Birliği, Yüksek Müzik Kurulu ve Kültür ve Turizm Bakanlığı ile TRT arasında koordinasyonu sağlayacak Koordinasyon Kurulu[130].

---

[128] Birinci Milli Kültür Şurası: Kurum Görüşü ve Kurum Temsilcisi Bildirileri – Kişisel Bildiriler, **age.**
[129] 2. Milli Kültür Şurası: Bildirileri, **age.**
[130] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 51-54.

İkinci Milli Kültür Şurasında Ankara'da Türk Müziği Konservatuvarı kurulması, Türk Halk Müziği beste yarışması yapılması, Türk çalgılarının standart hale gelmesi, Türkçe sözlü müziğinin hangi ülkede tanıtılıyor ise o dile çevrilmesi, Türk müziği enstrümanlarının batı müziği enstrümanlarıyla birlikte kullanımı, milli günlerde ve törenlerde yabancı temsilcilere Klasik Türk Müziğinin sunulması, klasik formda eserlerin yazılması, Kültür ve Turizm Bakanlığının üniversiteler ile işbirliği yaparak Türk müziği eserlerinin basımı ve çoğaltılmasını sağlaması, Klasik Türk Musıkisinin desteklenmesi kararları alınmıştır[131].

Üçüncü Milli Kültür Şurasında ise, kültür-sanat projelerinde devlet desteklerinin belirlenmesi için özerk bir sanat kurulunun kurulması, yerel yönetimlere kültür-sanat faaliyetleri için kaynak ayırma zorunluluğunun getirilmesi, Milli Müzik Müzesi kurulması ayrıca kütüphane ve arşiv oluşturulması, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın Milli Eğitim Bakanlığı ile ortak kültür ve eğitim politikaları üzerinde çalışacak mekanizmalar oluşturması, devlete bağlı müzik kurumlarının kalitelerinin yükseltilmesi, üniversite ve konservatuvar eğitimlerinin kalitesini yükseltecek tedbirlerin alınması, müzik yeteneği olan çocukların küçük yaşta tespit edilerek bu kişilere gerekli özel eğitimin verilmesi, yalnızca geleneksel ve çoksesli müzik eğitimi verecek yükseköğrenim kurumlarının kurulması, telif hakları konusundaki yasanın yeniden düzenlenmesi, özel koroların oluşturulması ve bunların desteklenmesi, çalgının aile içinde yaygınlaştırılması, TV kanallarındaki müzik programlarının kaliteli ve eğitici nitelikte olması konusunda tedbirlerin alınması ve müzik alanında büyük eserleri olan sanatçılar adına yarışmalar ve organizasyonlar düzenlenmesi kararları alınmıştır[132].

1980'lerde radyo ve TV yayınları TRT'nin tekelindedir. Bu nedenle TRT müzik politikalarını tek elden belirleyici konumdadır ve Türk Müziği yayınları oldukça fazladır. Ancak köylerden kentlere göçün arttığı bu dönemde arabesk müzik TRT'de yasaklı olmasına rağmen toplum tarafında oldukça sevilmektedir. Arabeskin bu kadar çok sevilmesi ve benimsenmesinin nedeni olarak radyoda Türk Müziğine uygulanan yasaklar gösterilmektedir[133].

---

[131] 2. Milli Kültür Şurası: Görüşmeler, Rapor ve Sonuç Bildirisi, **age,** 113 -114.
[132] "Şura Sonuç Raporu", III. Milli Kültür Şurası, http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR-176398/sura-sonuc-raporu.html [27.03.2018].
[133] Gülay Karşıcı, "Müzik Türlerine İdeolojik Yaklaşım: 1970-1990 Yılları Arasındaki TRT Sansürü", **Cyrprus International University Folklor/Edebiyat Dergisi,** c. 16, s. 61, (2010): 171.

1980'lerde Türk Müziğine beklenen ilginin gösterilmemesi ve toplumun popüler müziğe yakın durması bir takım tedbirleri gerekli kılmıştır. Türk Müziğinin yaygınlaştırılması, geliştirilmesi, sevdirilmesi ve tanıtılmasıyla ilgili olarak 1988 yılında Ankara'da 1. Müzik Kurultayı toplanmıştır[134]. Öte yandan 1980'lerde devlet eliyle oluşturulan koro, orkestra ve müzik topluluğu gibi kurumların sayısında artış görülmektedir. Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korosu (1986), Devlet Çok Sesli Korosu (1988), İzmir Devlet Klasik Müziği Korosu (1985), Ankara Devlet Klasik Müziği Korosu (1986), Bursa Devlet Klasik Müziği Korosu (1989), Elazığ Devlet Klasik Müziği Korosu (1989) ve Ankara Devlet Çok Sesli Korosu (1989) 1980'li yıllarda devlet tarafından kurulan müzik kurumlarıdır[135]. Ancak tüm bunlara rağmen Türk Müziğinde beklenen ilerleme gerçekleşememiştir. 1980 sonrası sıklıkla gündeme gelen milli değerler ve milli olma durumu müzik için de tartışılan bir konu olmuştur. 1990 yılında TRT tarafından düzenlenen Hafif Müzik 3. Özel Kurulu Toplantısında tartışılan konular sadece müzik meseleleri olmamıştır. Milli kimlik ve milli müzik konusu da toplantıda oldukça önemli bir yer tutmuştur[136]. Ancak 1990'lara gelindiğinde özel radyo ve TV yayınlarının başlaması milli müzik meselesini ortadan kaldırmıştır. Müzik meselesi artık TRT'nin tekelinde değildir ve toplum tarafından çokça sevilen pop müzik arabeskin yerini almıştır. Öyle ki pop müzik kasetleri 1990'larda 1 milyonu aşkın sayıda satılmaya başlamıştır[137]. Bu durum karşısında devlet ve TRT işbirliğiyle Türk Müziğini, geliştirmek, tanıtmak ve Türk müziğine özendirmek amacıyla bir takım ödüllendirme arayışlarına girmişlerdir. Bu bağlamda, Kültür Bakanlığı tarafından 1992 yılında "Yarışma Yoluyla Ödüllendirme Projesi"[138] Hafif Müzik Beste Yarışması, TRT tarafından 1990[139]-1995[140] yılları arasında "TRT Altın Anten Beste Yarışması" düzenlenmiş ve TRT 1989 ve 1991 yıllarında çeşitli müzik türlerine TRT Müzik Ödülleri vermiştir[141]. Bunun dışında yerelde yapılan müzik yarışmaları da dikkat çekmiştir.

---

[134] Bayram Bilge Tokel, "Türkiye'de Müziğin Bir Yılı", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1989,** ed. D. Mehmet Doğan, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1989): 366-378.
[135] "Korolar, Topluluklar, Orkestralar", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü", http://www.guzelsanatlar.gov.tr/ [01.04.2019].
[136] Karşıcı, **age,** 172.
[137] Bayram Bilge Tokel, "1991'in Müziği", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1992,** ed. D. Mehmet Doğan, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1992): 272-282.
[138] "Beste Yarışması", **Cumhuriyet Gazetesi,** 3 Eylül 1991, 7.
[139] "Altın Anten Yarışması", **Cumhuriyet Gazetesi,** 21 Nisan 1990, 4.
[140] "Altın Anten Naklen", **Cumhuriyet Gazetesi,** 2 Eylül 1995, 15.
[141] "TRT Müzik Ödülleri", **Cumhuriyet Gazetesi,** 6 Şubat 1989, 4.

İlki 1991'de yapılan Kuşadası Altın Güvercin Müzik Yarışması, Türk Müziğine yeni sanatçılar kazandırmıştır[142]. Şuralarda konuşulan devlet sanatçılığı unvanı ise ilk kez 1991 yılında Klasik Türk Müziği, Türk Halk Müziği ve Pop Müzik sanatçılarına verilmeye başlanmıştır[143].

1990'larda müzikte çeşitlilik gözlemlenmektedir. Yerli ve yabancı müziklere ulaşmak artık çok kolaydır. Açılan özel radyolar sayesinde müzik türüne göre yayın yapan radyo kanalları kurulmuştur. Ancak bu yıllarda sadece özel teşebbüslerin girişimleri değil devlet eliyle açılan kurumların sayısındaki artış dikkat çekicidir. Sivas Devlet Türk Halk Müziği Korosu (1990), Şanlıurfa Devlet Türk Halk Müziği Korosu (1993), Mersin Devlet Klasik Müziği Korosu (1990), Diyarbakır Devlet Klasik Müziği Korosu (1991), Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu (1990), İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu (1991), İstanbul Devlet Modern Folk Müziği Topluluğu (1993), Edirne Devlet Türk Müziği Topluluğu (1993), Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası (1992), Antalya Devlet Senfoni Orkestrası (1995) ve Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası (1999) 1990'lı yıllarda devlet eliyle açılmış müzik kurumlarıdır[144]. Öte yandan müzik eğitimi ile ilgili çalışmalar da hız kazanmıştır. İlki 1989'da açılan Güzel Sanatlar Liselerinin sayısı 2017 yılında 77'ye ulaşmıştır. Üniversitelerde de müzik eğitimi veren bölümler sayıca artmaya başlanmıştır. 2017 yılında sayısı 90'ı bulan müzik eğitimi bölümü açılmıştır[145]. Konservatuvarların YÖK'e bağlı olma durumu da devam etmiştir.

2000'lere gelindiğinde artık toplum tarafından benimsenen ve herkes tarafından bilinen milli müzikten söz etmek imkânsızdır. Yeni müzik türlerinin ortaya çıkışı, yeni teknolojilerin gelişmesi, müziğin artık daha kolay ulaşılabilir olması sonucu toplum milli olana değil güncel ve popüler olana yakın durmaya başlamıştır. Ancak müzikteki teknolojik gelişmeler sadece müziğe ulaşımı kolaylaştırmamış beraberinde bir takım olumsuzlukları da getirmiştir. Bunların başında korsan meselesi

---

[142] "Altın Güvercin Müzik Yarışması", Türker Organizasyon, http://www.turkerorganizasyon.com/about-us/altin-guvercin-onur-tablosu/ [21.04.2019].
[143] "1991 Yılında Seçilen Devlet Sanatçıları", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü", http://www.guzelsanatlar.gov.tr/TR-3174/1991-yilinda-secilen-devlet-sanatcilari.html [01.04.2019].
[144] "Korolar, Topluluklar, Orkestralar", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü", http://www.guzelsanatlar.gov.tr/ [01.04.2019].
[145] Hakan Yalçın, "Türkiye'de Mesleki Müzik Eğitimi Veren Kurumların Mevcut Durumları", **Online Journal of Music Sciences**, c. 2 s. 3, (2017): 37-66, http://dergipark.gov.tr/download/article-file/398399 [01.04.2019].

gelmektedir. Bu bağlamda telif konusunu kapsayan 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda 1983, 1995, 2001, 2007 ve 2008 yıllarında değişiklikler yapılmış[146] ve sanatçı haklarını korumak için MESAM (Türkiye Musiki Eserleri Meslek Birliği), BESOM (Besteciler, Orkestra Şefleri ve Müzikologlar Birliği), MÜYORBİR (Müzik Yorumcuları Meslek Birliği) gibi sivil inisiyatifler kurulmuştur.

2000'li yıllarda devlet eliyle açılan müzik kurumlarının sayında önceki yıllara göre sayıca azalmıştır. 2000 yılında Ankara Türk Dünyası Müzik Topluluğu ve İzmir Devlet Türk Dünyası Dans ve Müzik Topluluğu ile 2008 yılında İstanbul Devlet Türk Müziği Araştırma ve Uygulama Topluluğu açılmıştır[147]. Ayrıca 2015 yılında Klasik Türk Müziği eserlerinin dijital ortama aktarılması için OMAR (Osmanlı Dönemi Müziği Uygulama ve Araştırma Merkezi) çalışmalarına başlamıştır.

2000'li yıllarda her ne kadar milli müzik kavramından söz edilmese de Türk Müziği bakımından 2003 senesi önemli bir yıl olmuştur. 1997'de Şebnem Paker'in Türk Müziği ve bağlama ezgileri gibi unsurları barındıran "Dinle" şarkısıyla aldığı üçüncülük derecesinden sonra 2003 yılında Sertab Erener, içinde oryantalist öğeleri barındıran "Everyway That I Can" şarkısı ile Uluslararası Eurovision Şarkı Yarışması'nda birinci olmuştur. 2004 yılında ise yarışma Türkiye'de düzenlenerek hem Türk Müziğinin hem de Türkiye'nin tanıtımına katkı sağlanmıştır. Böylelikle yerel kimliğin müzikte de başarı getirebileceği fikri onanmıştır ancak ileriki yıllarda Eurovision'a katılmaktan vazgeçilmiştir.

Yarışmaların yanı sıra festivaller de farklı ülkelere ait müziklerin tanınması ve Türk Müziğinin tanıtılması bakımından oldukça önemli etkinliklerdir. Türkiye'de müzik festivallerinin başında İKSV Müzik Festivali gelmektedir. Bunun dışında uzun yıllar boyunca düzenlenen İKSV Caz Festivali, Uluslararası İstanbul Opera Festivali, Ankara Müzik Festivali, İstanbul Türk Müziği Günleri, Mersin Uluslararası Müzik Festivali, Akbank Caz Festivali, Antalya Türk Müziği Günleri ve Afyonkarahisar Müzik Festivali diğer etkinliklerdir[148].

---

[146] "Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu", Mevzuat, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5846.pdf [01.04.2019].
[147] "Korolar, Topluluklar, Orkestralar", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü", http://www.guzelsanatlar.gov.tr/ [01.04.2019].
[148] Nebahat Konu Yılmaz, "2014 Yılı Müzik Etkinliklerine Dair", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 2015,** ed. Osman Özbahçe, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2015): 245-259.

Sonuç olarak 1980'lerde TRT her ne kadar müzik politikalarını belirler durumda olsa da zamanla bu konumunu kaybetmiştir. Müzikteki çeşitlenme milli müziğe olan mesafenin daha da açılmasına neden olmuş, Türk Müziği sadece bir kesimin ilgisini çeker duruma düşmüştür. Her ne kadar devlet eliyle müzik toplulukları kurulsa da Türk Müziği beklenen gelişmeyi gösterememiştir. Artık toplumun geniş kesimlerince benimsenen milli müzikten söz etmek neredeyse imkansız bir hal almıştır. Üniversitelerde müzik bölümlerinin sayısındaki artış ise istihdam sorunlarını yaratmıştır.

5.1.5. Sinema Komisyonu

Sinema Komisyonu hem Birinci Milli Kültür Şurasında hem de İkinci Milli Kültür Şurasında toplanmıştır. Üçüncü Milli Kültür Şurasında ise Sinema, Radyo ve Televizyon adı altında bir komisyon toplanmıştır. Birinci ve Üçüncü Milli Kültür Şuralarında Sinema ile ilgili detaylı bir rapor sunulmuştur. Ancak İkinci Milli Kültür Şurası komisyon raporlarında Sinema Komisyonuna ait bir rapor bulunmamaktadır. Sinema ilgili kararlara İkinci Milli Kültür Şurası Başkanlık Divanı Sonuç Bildirisinde rastlanmaktadır.

Birinci Milli Kültür Şurasında Süha Arın (Ankara Üniversitesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu Temsilcisi), Zafer Doğan (Marmara Üniversitesi Temsilcisi), Süreyya Duru (Yönetmen), Halit Refiğ (Yönetmen) ve İkinci Milli Kültür Şurasında Türker İnanoğlu (Türkiye Sinema Eserleri Sahipleri Meslek Birliği Yönetim Kurulu Üyesi) sinema ile ilgili bildirilerini sunmuşlardır[149].

1982 tarihli raporda temel ilke seyirciye sunulan sinema ve televizyon ürünlerinin sanata yönelik olması, milli ve evrensel kültürü yansıtması, insanları birleştirmesi, milli birliği pekiştirmesi, okuma yazma oranın düşük olduğu Türkiye'de bilgi verici olması ve milli kültür siyaseti doğrultusunda kullanılması olarak kabul edilmiştir.

1980'li yıllarda sinema ve televizyon eğitiminin artmasına karşılık, yetişmiş eğitmenin olmaması, araç-gereç yetersizliği gibi sorunlar eğitimden beklenen amacı engellemiştir. Bu nedenle ivedilikle eğitim şartlarının iyileştirilmesi önerilmiştir. Raporda sinema alanında bakanlıklar, eğitim kurumları ve bu alanda faaliyet

[149] Birinci Milli Kültür Şurası: Kurum Görüşü ve Kurum Temsilcisi Bildirileri – Kişisel Bildiriler, **age.**

gösteren kuruluşların koordinasyon içinde olmaları, sinema filmlerinin bilimsel yöntemlerle değerlendirilmesi, üretilmiş ve üretilecek tüm filmlerinin sicillerinin tutulması, bu filmlerin arşivlenmesi, bilet ücretleri ve belediye vergisinin yeniden düzenlenmesi, ulusal ve uluslararası yarışmalar düzenlenmesi, telif haklarını koruyan ve geliştiren düzenlemeler getirilmesi, video-kaset korsanlığı ile mücadele etmek üzere gerekli olan önlemlerin alınması ve sinema alt yapısına uygun teknolojinin film yapımcılarının hizmetine sunulması kararları alınmıştır[150].

İkinci Milli Kültür Şurası Başkanlık Divanı Sonuç Bildirisinde sinema ile ilgili olarak şu ifadelere yer verilmiştir: Türk sinemasına ait seçkin eserlerin sistematik olarak yurtdışındaki etkinliklere katılımının sağlanması, film senaryoları için yarışmalar düzenlenmesi ve Türk Sinema Arşivi kurulması[151].

Üçüncü Milli Kültür Şurasında ise, ortak kültürel hafızaya sahip ülkelerin katılımıyla İstanbul'da Sinema Fonu ve Sinema Enstitüsü kurulması, enstitüye üye ülkeler ile film festivalleri, öğrenci değişim programları, fuar, forum vb. etkinlerin yapılması, ortak temalara ve tarihi kişilere ait sinema eserlerinin üretilmesi ve bu eserlerin Yunus Emre Enstitülerine gönderilmesi, otantik mekanların değerlendirilmesi ve envanterinin çıkarılması, Türk Sinema Arşivi Müzesi ve Yeşilçam Platosu kurulması, Türk sinema tarihinin yazılması, ödül alan yapımlara seyirci bileti üzerinden destek verilmesi ve kültür ürünlerinin üretimi ve tüketiminden vergi ve stopaj gibi ödemelerin kaldırılması kararları alınmıştır[152].

Televizyon yayınlarının etkisini belirgin olarak hissettirdiği 1980'li yıllarda sinema sektörü gerilemeye başlamış, sinema yapımcıları TV'ye yönelmişlerdir. Sinemanın 1980'lerde gerilemesinin bir diğer nedeni ise videonun yaygın olarak kullanılmasıdır. Video ile birlikte sinema izleyicisi sosyal hayattan kopmuş, gişe hasılatları azalmış ve sektör bir darboğaza girmiştir. Videonun yaygınlaşması sadece seyirciyi video kasetlere yönlendirmemiş beraberinde korsan meselesini de gündeme getirmiştir. Nitekim video o dönemde çok yeni bir teknolojidir ve henüz yasal bir düzenleme söz konusu değildir. Sinema sektörüne ciddi zarar veren bu mesele sonucunda korsana

---

[150] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 82-83.
[151] 2. Milli Kültür Şurası: Görüşmeler, Rapor ve Sonuç Bildirisi, **age,** 172.
[152] "Şura Sonuç Raporu", III. Milli Kültür Şurası, http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR-176398/sura-sonuc-raporu.html [27.03.2018].

karşı Video Yapım ve Yayın Sanayicileri Derneği (VİSAD) kurulmuştur[153]. Ancak bu duruma karşı devlet müdahalesi ivedilikle şarttır. Her ne kadar sektörü ayakta tutabilmek için gazeteler günlük, haftalık, aylık olarak sinema köşeleri hazırlamaya başlamış, TRT 1985'in Kasım ayından itibaren "Türk Sinema Tarihinden" programını izleyiciye sunmuş olsa da[154] sinemanın tanıtımı için yapılan bu tedbirler oldukça yetersiz kalmıştır. Bu nedenle yasalarla sinemanın güvence altına alınması gerekliliği doğmuştur. Kuşkusuz yapılacak olan devlet teşvikleri ve gelişen teknoloji ile ortaya çıkan yasal boşlukların doldurulması sinemanın devamlılığı için zaruri bir durumdur. Bu nedenle Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu 7 Şubat 1986'da Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanuna göre, bir kurul tarafından seçilecek olan bazı filmlere karşılıksız yardım, yapımcılara uzun vadede kredi ve sanatçılara sosyal destek verilecek ve video piyasasında korsan kasetçiliğe ağır para cezaları uygulanacaktır[155]. Ancak yürürlüğü giren bu kanun bile sinema sektörünün ivme kazanmasına yeterli olmamıştır. Örneğin sinemanın 75. Yılının kutlandığı 1989'da bile il başına ortalama 4 sinema salonu düşmektedir ve o yıl sadece 13 Türk filmi çekilebilmiştir[156].

Sinema krizinin giderek arttığı 1990'larda ise Devlet, bu duruma kayıtsız kalmayarak birtakım çalışmalar başlatmıştır. 3-5 Mayıs 1990'da sinema sorunlarına çözüm aramak için Türk Sinema Kurultayının toplanması, aynı yıl film yapımını teşvik etmek için sinema ödüllerinin verilmesi ve Kültür Bakanlığı Telif Hakları ve Sinema Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanarak 2 Nisan 1990 tarihinde yürürlüğü giren Film Yaptırma ve Destekleme Esasları Yönergesinin hazırlanması bunlara örnektir[157]. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen 1990'lı yıllarda Türk Sinemasında sorunların çözülemediği görülmektedir. Özellikle TV kanallarındaki çeşitlenme sinema seyircisini TV yapımlarına çekmektedir. Ayrıca yine bu yıllarda sinemada henüz sponsorluk kavramının olmayışı, ekipmanların ithal oluşu ve bununla birlikte ekonomik ve teknik sorunlar sinemanın gelişimini olumsuz etkilemiştir. Bunların

---

[153] Mesut Uçakan, "1984'te Türk Sineması", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1985,** ed. D. Mehmet Doğan, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1985): 472-478.
[154] Hüseyin Akçalı, "1985 Sinema Dünyasından Notlar", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1986,** ed. D. Mehmet Doğan, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1986): 484-487.
[155] _____Uçakan, "Bir Sinema Sezonu", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1987,** ed. D. Mehmet Doğan, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1987): 349-355.
[156] Necip Tosun, "1989 Sinemasına Bir Bakış", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1990,** ed. D. Mehmet Doğan, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1990): 406-423.
[157] _____ Tosun, "1990 Sinemasına Bir Bakış", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1991,** ed. D. Mehmet Doğan, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1991): 482-499.

dışında içerik üretmede de sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu nedenle Kültür Bakanlığı tarafından Senaryo ve Sinopsis yarışmaları düzenlenmiştir[158].

Sinema görünen eserin dışında çok bilinmeyenli bir denklem gibidir. Bir sinema filmi bir çok bileşenden oluşmaktadır. Bu nedenle bu bileşenler arasından bir koordinasyon kurulması şarttır. 1990'larda sinema sektöründe örgütlenmenin sağlam tabanlara oturmadığı görülmektedir. 1992 yılında sinemada kamera arkası emekçilerini tarafından Sine-Sen'in (Sinema Emekçileri Sendikası) kurulması oldukça önemli bir adımdır. Sinemada SODER (Sinema Oyuncuları Derneği), ÇASOD (Çağdaş Sinema Oyuncuları Derneği), TÜRSAK (Türkiye Sinema ve Audiovisuel Kültür Vakfı) gibi kurumlar mevcuttur ancak 12 Eylül'den beri bu alanda ortaya çıkan ilk dernek olması bakımından Sine-Sen dikkat çekicidir[159].

Sinema ekonomik bakımdan her zaman kaygan bir zeminden konumlanmıştır. Bu nedenle küresel gelişmelerden en çok etkilenen sektörler arasındadır. Film çekimi ile ilgili tüm girdilerin dövize endeskli olması nedeniyle döviz kurundaki en ufak değişiklik sinemada büyük etkilere neden olmaktadır. Nitekim 1994'te dövizin aşırı yükselmesi akabinde hükümet tarafından açıklanan 5 Nisan Ekonomik Kararları devlet tarafından yapılan sinema teşviklerinde kısıntılara neden olmuştur. Bunun sonucu olarak da 1994 yılında sadece 16 yerli film gösterime girebilmiştir[160].

Sinema sektörü her daim dünyadaki gelişmelerden etkilenmiştir. 2000'lere gelinirken küreselleşen dünyada Türk Sinemasının içe yönelik atılımları yetersiz kalmıştır. Bu nedenle hem Avrupa Sineması ile ilişkiler kurmak hem de kredi olanaklarını geliştirmek amacıyla Euroimages, Eureka, L'ARP gibi kurumlarla anlaşmalar yapılmıştır[161]. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen 2000'lere gelirken sinema sorunlarının tam olarak çözülemediği görülmektedir. 1990'ların sonunda bir filme devlet teşvikinin sözü edilen filmin bütçesinin onda biri kadar olması ve yeni çıkan karara göre yabancı filmlerden alınan %25'lik verginin, yerli filmlerden alınan %0 vergiye eşitlenmesi durumu ekonomik sıkıntılar çeken sinema sektöründe tartışmalara yol açmıştır. Ancak tüm bunlara rağmen olumlu bir takım gelişmeler de

---

[158] Fikri Sağlar, **Ulusaldan Evrensele Çağdaş Kültür 1** (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992), 102.
[159] Cafer Özgül, "Sinema", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1993,** ed. D. Mehmet Doğan, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1993): 478-502.
[160] Adnan Şenel, "Sinema", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1995,** ed. D. Mehmet Doğan, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1995): 387-405.
[161] Sağlar, 1993, 49.

mevcuttur. Cumhuriyetin kuruluşunun 75. Yılı kapsamında İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı tarafından Türk Dünyası Film Şenliği düzenlenmesi, her yıl 21 Kasım tarihinin Türk Sinema Günü olarak kutlanmasına karar verilmesi ve TÜRSAK ile Tarih Vakfının ortaklaşa gerçekleştirdiği Sinema-Tarih Buluşması örnek gelişmelerdir[162]. Tüm gelişmelerin sonucunda 1990'ların ikinci yarısından sonra sinema sektörünün ivme kazanmaya başladığı söylenebilir. İzleyicilerin seçici davranmaları, sinemada yeni arayışlara gidilmesi ve yenilikçi yönetmenlerin gayretleriyle dönemin gişe rekorları kıran filmleri gösterime girmiştir. Güçhan bu filmleri şöyle değerlendirmiştir: Filmlerde Amerikan film pazarlama stratejileri kullanılmış, seyircide merak uyandırmak için filmlerin tüm mecralarca tanıtımı yapılmış, filmlere geniş bütçe ayrılmış, yıldız oyuncularla çalışılmış, filmler için özel şarkılar bestelenmiş, senaryoları farklı olsa da temaları genel olarak aşk, macera, intikam olarak işlenmiştir[163]. 1990'larda seyircinin Amerikan filmlerine yabancı olmadığı bilinmektedir. Nitekim 1994 yılında gösterime giren 161 filmden 125 Amerikan yapımıdır[164]. Bu bağlamda seyirciye aslında çok da yabancı olmadığı bir hizmet sunulmuştur.

2000'li yıllara gelindiğinde yaşanan ekonomik kriz (2001) sadece sinema sektörünü değil tüm ülkeyi etkilemiştir. Ancak sektör devamlılığını sürdürebilmiştir. Özel sektör–devlet ilişkisinin kurulduğu dönemde, sivil örgütlenme de artmıştır. Sine-Sen, SESAM (Türkiye Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği), FİYAB (Film Yapımcıları Meslek Birliği), FİLMYÖN (Film Yönetmenleri Derneği), SODER, ÇASOD, SENDER (Senaryo Yazarları Derneği), OYUNCUBİR (Oyuncular Meslek Birliği), FİİD (Film İthalatçıları ve İşletmecileri Derneği), BSM (Bağımsız Sinema Merkezi) ve SİYAD'ın (Sinema Yazarları Derneği) birleşerek Ulusal Sinema Platformunu kurması sivil örgütlenmenin önemli bir örneğidir[165].

2000'lerde Devlet sinema teşviklerine devam etmiş, Türk Sinemasının gelişimi ve devamlılığını sağlamak için çalışmalar yürütmüştür. Bunun en önemli örneği ilki

---

[162] Abdurrahman Şen, "1997-1998 Türk Sinemasına Bakış", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1998-1999,** ed. M. Atilla Maraş, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1999): 399-410.
[163] Gülseren Güçhan, "Küreselleşme, Ulusal Kimlik ve Türk Sineması", **I. Ulusal Kültür Kongresi: Demokrasi Kültürü ve Globalleşme,** 2.bs. (İstanbul: İstanbul Kültür Sanat Vakfı Yayınları, 2006): 83-92.
[164] Şen, **age,** 398.
[165] Gülcan Tezcan Arslan, "TYB 2001-2002-2003 Türk Sineması", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 2001-2004,** ed. İbrahim Ulvi Yavuz, Rıfkı Kaymaz, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2004): 456-473.

1990 yılında düzenlenen Sinema Kurultayıdır. Bu kurultay Altın Portakal Sinema Festivali kapsamında 2003 yılında Antalya'da toplanarak, sinema sorunlarına çözüm arayan toplantılar gerçekleştirmiştir[166]. Bunun dışında sinemada yasal düzenlemelerle ilgili bir takım değişiklikler yapılmıştır. Bu bağlamda 2004 yılında 5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması Hakkında Kanun çıkartılmış, hem film üretiminde hem de sinema izleyicisinde ciddi artış sağlanmıştır[167].

2000'li yıllara gelindiğinde Türk Sinemasının sorunlarının göreceli olarak çözüldüğü gözlemlenmektedir. Devlet eliyle yapılan yardımlar ve özel teşebbüsler ile sivil inisiyatiflerin faaliyetleri sinema üzerinde olumlu sonuçlar yaratmışlardır. 2000'lerdeki dijital çağa entegrasyonda herhangi bir sorun yaşanmamış, nitelikli yönetmenler yetişmiş, üretilen filmlerde artış gözlemlenmiştir. 2006'da 27[168], 2012'de 73[169] ve 2018'de 180[170] yerli film gösterime girmiştir. Ancak filmlerin niceliklerinden çok nitelikleri önemlidir.

Öte yandan festival kültürü de sinemanın gelişimi için oldukça önemlidir. Türkiye'de film festivalleri etkinlikleri yeni bir olgu değildir. Geçmişten günümüze bir çok ulusal ve uluslararası festival düzenlenmektedir. İKSV'nin yıllarca İstanbul Festivali kapsamında Sinema Günleri olarak düzenlediği, 1984'te Sinema Festivaline[171] dönüştürülen etkinliği, Türkiye'de sinema festivalleri arasında en önemlilerindendir. Antalya Altın Portakal, Adana Altın Koza, Ankara Film Festivali ve Avrupa Gezici Sinema Festivali ise uzun yıllardır düzenlenen ve günümüze kadar devam eden diğer festivallerdir. Sinemanın 2000'li yıllarda gelişim göstermesiyle birlikte uluslararası festivallerde de Türk Sineması temsil edilmeye başlanmış ve önemli ödüller almıştır. 2007 yılında Fatih Akın Cannes'da En İyi Senaryo, 2008'de Nuri Bilge Ceylan Cannes ve Asya Pasifik Ödülleri'nde En İyi Yönetmen, 2010'da Semih Kaplanoğlu Berlin'de Altın Ayı alarak Türk Sinemasını uluslararası platformlara taşımışlardır.

---

[166] "40. Portakal Yarışları Başladı", **Cumhuriyet Gazetesi,** 2 Ekim 2003, 20.
[167] "Türkiye'de Sinema", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü, http://sinema.kulturturizm.gov.tr/TR-144750/turkiye39de-sinema.html [01.04.2019].
[168] Ömer Çakkal, "2004'te Türk Sineması", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 2005,** ed. İbrahim Ulvi Yavuz, Rıfkı Kaymaz, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2005): 215-228.
[169] Yavuz Altınışık, "Bir Film Fabrikası Olarak Hollywood", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 2011,** ed. Osman Özbahçe, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2011): 379-384.
[170] "2018 Gişe Raporu", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü, http://sinema.kulturturizm.gov.tr/TR-144746/gise-verileri.html [15.04.2019].
[171] Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1985, **age,** 507.

2014 yılında ise, Nuri Bilge Ceylan Cannes'da Altın Palmiye alması 1982'de Yılmaz Güney'in Yol filminden sonra gösterilen önemli bir başarı örneği olarak nitelendirilmiştir.

Sonuç olarak 1980'lerde TV'nin toplumun geniş kesimlerince benimsenmesi ve yetişmiş sanatçıların TV yapımlarına yönelmesi sonucunda sinema sektöründe gerileme yaşanmıştır. Bu durum 1990'larda da devletin girişimlerine rağmen devam etmiştir. Ancak 2000'lere gelindiğinde hem özel sektör hem de devlet teşvikleriyle sinemada gelişim gözlemlenmiştir. Türk Sineması artık uluslararası etkinliklerde temsil gücü kazanmıştır.

5.2. Yaşayan Kültür, Kültürel Miras ve Çevre Alanındaki Komisyonların Kültür Politikaları Bağlamında İncelenmesi

Kültür Şuralarının Yaşayan Kültür, Kültürel Miras ve Çevre ile ilgili komisyonlarının bir arada değerlendirildiği bu bölümde Tarih, Mimarlık, Çevre ve Şehir, Türk Halk Kültürü, Kültür Varlıkları, Müzeler ve Arkeoloji, Türk Dili ve Edebiyatı, Kütüphane–Dokümantasyon-Arşiv ve Yayın-Dağıtım alanları incelenmiştir.

5.2.1. Tarih Komisyonu

Tarih Komisyonu sadece Birinci Milli Kültür Şurasında toplanmıştır. Enver Koray (Türkiye Milli Kültür Vakfı Temsilcisi), Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi) ise bu alanda bildirilerini sunmuştur[172]. Rapor metni Araştırma ve Yayın, Eğitim ve Öğretim adı altında iki başlık olarak hazırlanmıştır. Raporda, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın birbirinden ayrılması, Kültür Bakanlığı'na bağlı olan kütüphanelere ait yazma katalogların envanterlerinin ivedilikle yapılması önerilmiştir. Ayrıca TÜBİTAK'a benzer şekilde "Türkiye Sosyal Araştırmalar Kurumu"nun hayata geçirilmesi ve bu kurumun Türk Tarih Atlası ile Topkapı Sarayı arşivinin vesikalar kataloğunu hazırlaması gerekliliği hakkında karar alınmıştır.

[172] Birinci Milli Kültür Şurası: Kurum Görüşü ve Kurum Temsilcisi Bildirileri – Kişisel Bildiriler, **age.**

Okullarda tarih öğretiminin yeniden gözden geçirilmesi, milli tarih öğretimine ağırlık verilmesi, yalnız askeri ve siyasi tarih değil kültür tarihini içeren ders müfredatı konulması önerilmiştir. Ayrıca TRT'nin tarih programlarına özellikle ağırlık vermesi ve yayınlanacak programların milli kültür unsurlarını içermesi teklif edilmiştir[173].

Rapor metninden oldukça uzun bir süre sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı 17 Mart 1989 – 29 Nisan 2003 yılları arasında ayrı bakanlıklar olarak faaliyet göstermeye başlamıştır[174]. Kültür Bakanlığı'na bağlı olan kütüphanelerdeki yazma eserlerin kataloglama işlemleri ise 1980 sonrası hız kazanmıştır. Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu (TÜYATOK) çalışmaları 1978'de Ankara'da, 1979'da ise İstanbul'da başlamıştır[175]. Bu çalışmalar 1980'den sonra sistemli bir şekilde günümüze kadar devam etmiştir.

Tarih Komisyonu rapor maddelerinden bir diğeri olan TÜBİTAK'a benzer şekilde kurulması planlanan Türkiye Sosyal Araştırmalar Kurumu, 1993 yılında gündeme gelmiştir. Erdal İnönü'nün girişimleri ve hazırladığı çalışmalar doğrultusunda Türkiye Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kurumu'nun (TESAK) Kanun Hükmünde Kararname ile kurulması planlanmıştır. TESAK'ın amacı ise şu şekilde belirtilmiştir.

> Türkiye'nin sosyo-ekonomik sorunlarını bilimsel olarak belirlemek, ekonomik ve sosyal araştırmaların gelişmesine yardımcı olmak, kalkınma planları doğrultusunda çağdaş, özgün ve alternatif çözümler üretmek üzere ekonomik ve sosyal bilimler alanlarında çalışmalar yapmak, yaptırmak ve desteklemektir[176].

TESAK'ın, Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) ile birlikte kurulması planlanmıştır. TÜBA tüm bilim alanlarında, TESAK kurulana kadar da özellikle sosyal bilimlere ağırlık vererek üretimi destekleyen bir kurum olmuştur. Ancak TESAK siyasi partilerin onayını alamadığı için hayata geçirilememiş bir proje olarak kalmıştır[177]. Buna rağmen 1988 yılında yine Erdal İnönü'nün (6 Haziran 1926 – 31 Ekim 2007) çabalarıyla Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı (TÜSES)

---

[173] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 27.
[174] "Türkiye Kültür ve Turizm Bakanları Listesi", https://ipfs.io/ipfs/QmR1gzPYUwxEUWHbeRggZzfYy5Fxsd8Qc7hXUUnJQwxrZq/wiki/T%C3%BCrkiye_k%C3%BClt%C3%BCr_ve_turizm_bakanlar%C4%B1_listesi.html [16.04.2019].
[175] "Yazma Eserler Portalı", Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, http://www.yazmanadir.yek.gov.tr/Home/ShowLink?LINK_CODE=151 [16.04.2019].
[176] Orhan Bursalı, "Bilim Yılda Bir Kez Politika İle Buluşuyor", **Cumhuriyet Gazetesi,** 9 Eylül 1983, 18.
[177] Emre Kongar, "TÜBİTAK VE TÜBA: Güzellikler ve Çirkinlikler", **Cumhuriyet Gazetesi,** 4 Kasım 1996, 3.

çalışmalarına başlanmıştır[178]. TÜSES günümüzde hala çalışmalarına devam etmektedir.

Komisyon raporunun eğitimle ilgili olan kısmında önerilen milli kültür unsurları ise, şurayı takip eden yıllarda hem Milli Eğitim Şuralarında hem de 5 Yıllık Kalkınma Planlarında alınan kararlar doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Milli Eğitim Şuralarında milli kültür ile ilgili görüşler şu şekilde aktarılmıştır:

- Milli eğitimin temel amacının, milli kültür değerlerini koruyucu, geliştirici ve tanıtıcı olması[179],
- Sosyal, ekonomik, kültürel alanlarda milli birlik ve beraberliği pekiştirici olması[180].

Milli Eğitim Şuralarına göre eğitimin içeriği ise "milli kültürün temel öğelerini içine alan, bununla birlikte teknolojik gelişimi izleyecek yapıda olmalıdır." denilerek aktarılmıştır[181].

Şuralarda ilköğretimin amacı bireye temel seviyede hayat ve vatandaşlık eğitimi vermenin yanı sıra içinde bulunduğu toplumun kültürünü tanımak ve tarih fikri geliştirebilmek olarak belirtilmiştir. Öğrencilere ortaöğretim seviyesinde genel kültür derslerinin yanı sıra milli kültür şuurunun kazandırılması ve milli tarihin öğretilmesi amaçlanmıştır.

Öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerine milli kültür unsurunun eklenmesi[182], ayrıca öğretmenlerin kendi kültürlerini bilmeleri, kültürlerarası iletişim kurmada sorun yaşamamaları, Türk eğitim tarihini bilen ve kendilerinde bir tarih bilinci oluşturan bireyler olmaları[183] beklenmektedir.

---

[178] "Erdal İnönü ve Tüses", Türkiye Sosyal, Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı, http://www.tuses.org.tr/menu_goster.php?Guid=50490f71-85ad-11e7-ac9f-863a902509bd [15.12.2018].
[179] "13. Milli Eğitim Şurası", Milli Eğitim Bakanlığı, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165326_13_sura.pdf [16.04.2019].
[180] "14. Milli Eğitim Şurası", Milli Eğitim Bakanlığı, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165401_14_sura.pdf [16.04.2019].
[181] "15. Milli Eğitim Şurası", Milli Eğitim Bakanlığı, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165430_15_sura.pdf [16.04.2019].
[182] "12. Milli Eğitim Şurası", Milli Eğitim Bakanlığı, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165252_12_sura.pdf [16.04.2019].
[183] "17. Milli Eğitim Şurası", Milli Eğitim Bakanlığı, https://ttkb.meb.gov.tr/mebpanel/09.2017/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165619_17_sura.pdf [16.04.2019].

Öğretim programlarının genç nesillere milli kimlik kazandıracak, milli birlik ve bütünlüğü sağlam temellere oturtulan, manevi ve milli kültür değerlerini öğrenmeye yardımcı olacak şekilde ilmi bir yöntemle geliştirilmesi, program geliştirmede eğitimin milli kültür değerlerinin korunması ve yenilik fonksiyonlarının dengelenmesi konuları ise diğer alınan kararlardır.

Şuralarda dikkat çeken bir diğer konu ise 12. Milli Eğitim Şurasında tarih eğitiminin ayrıcalıklı olarak belirtilmesidir. Karar 15'te tarih eğitimi ile ilgili bilgiler verilmiştir. "Tarih derslerinin, Türk Tarihinin bütünlüğünü, olayların sebep ve sonuç ilişkilerini ortaya koyacak ve tarih şuuru ve perspektifi kazandıracak şekilde ele alınması[184]." ifadelerine yer verilmiştir.

5 Yıllık Kalkınma Planlarında da eğitim başlığı altında milli kültür ifadelerine rastlamak mümkündür. Eğitimin temel amacı içinde "milli kültürü özümsemiş bireyler[185]" ifadesi yer almış ve radyo ve televizyon ile ilgili, bu hizmetlerin kalitesinin yükselmesi, eğitime ve milli kültür değerlerinin paylaşımına yönelik programların sürelerinin artırılması[186], ayrıca eğitim faaliyetlerine yeni bir TV kanalının tahsis edilmesi[187] kararları alınmıştır.

Tarih komisyonunda hem araştırma ve yayın hem de eğitim ve öğretim alanındaki kararlar doğrultusunda milli kültür, eğitimde milli kültür, radyo ve televizyonda milli kültür konuları da güncelliğini korumuş ve bu konular hakkında çeşitli kararlar alınıp, uygulanmıştır. Ancak Tarih Komisyonu ilerleyen yıllarda bir başka Kültür Şurasına konu olmamıştır.

5.2.2. Mimarlık, Çevre ve Şehir Komisyonu

Birinci Milli Kültür Şurasında Mimarlık ve Tarihi Çevre Komisyonu tek bir komisyon olarak, İkinci Milli Kültür Şurasında Mimarlık (Tarihi ve Günümüz

---

[184] "12. Milli Eğitim Şurası", Milli Eğitim Bakanlığı, https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165252_12_sura.pdf [16.04.2019].
[185] "Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf [27.03.2019].
[186] "Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Besinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1985-1989.pdf [27.03.2019].
[187] "Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)", T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf [27.03.2019].

Mimarisi) ve Çevre Bilinci Komisyonları ayrı komisyonlar olarak ve Üçüncü Milli Kültür Şurasında ise Mimari ve Kültür ile Şehir ve Kültür Komisyonları ayrı olarak toplanmıştır.

Birinci Milli Kültür Şurasında Prof. Dr. Abdullah Kuran (Türkiye Anıt-Çevre-Turizm Değerlerini Koruma Vakfı Temsilcisi), Cengiz Bektaş (Ozan-Mimar), Prof. Nezih Eldem (İTÜ Mimarlık Fakültesi), Alpaslan Koyunlu (Yüksek Mimar İTÜ) ve Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal[188], İkinci Milli Kültür Şurasında ise Melih Akalın (Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı Temsilcisi), Prof. Dr. Nurhan Akyüz (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı), Prof. Dr. Necati İnceoğlu (Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi) ve E. Erhan Taneri (Ankara Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Daire Başkanı) Mimarlık ve Çevre ile ilgili bildirilerini sunmuşlardır[189].

Birinci Milli Kültür Şurasında toplanan Mimarlık ve Tarihi Çevre Komisyonunun hazırladığı rapor Eğitim ve Öğretim, Koruma, Planlama, Tarihi Çevrenin Saptanması ve İşlev Verilmesi, Yasalar ve Yönetmelik alt başlıkları ile oldukça kapsamlı olarak ele alınmıştır.

Raporda Eğitim ve Öğretim konusunda çevre duyarlılığın ve bilincinin yaratılması için ilkokuldan başlamak üzere ders müfredatlarının düzenlenmesi, ilkokuldan itibaren müze bilincinin oluşturulması, mimarlık, kent plancılığı, arkeoloji, sanat tarihi, restorasyon vb. konularda eğitim alan öğrencilere belediyelerde ve bakanlıklarda staj yaptırılması kararları alınmıştır.

Koruma ile ilgili olarak mimari korumada doğal çevrenin de düşünülmesi, korunması gereken taşınmaz eserlerin yok olmaması için Bakanlık ve üniversitelerin işbirliği içinde hareket etmesi, tarihi çevrede inşa edilecek yeni binaların uyum içinde tasarlanması, onarım yoluyla sosyal konut bölgeleri yaratılabileceği bilincinin oluşturulması, yatırımcı kuruluşların sahip olduğu korunması gereken yapıların restorasyonunda, organizasyon ve koordinasyonun Kültür ve Turizm Bakanlığınca yapılması, belediyelerin Kültür ve Turizm Bakanlığı'na koruma konularında yardımcı olmaları ve belediyelerde kültür müdürlüklerinin kurulması kararları alınmıştır.

---

[188] Birinci Milli Kültür Şurası: Kurum Görüşü ve Kurum Temsilcisi Bildirileri – Kişisel Bildiriler, **age.**

[189] 2. Milli Kültür Şurası: Bildirileri, **age.**

Tarihi Çevrenin Saptanması ve İşlev Verilmesi ile ilgili olarak doğal ve tarihi çevreye ilişkin korunacak değerlerin ivedilikle belgelenmesi, özel mülkiyette bulunan kültür varlıklarına Devlet tarafında parasal ve teknik yardım yapılarak onarılmalarının sağlanması ve turistik bölgelerdeki kültür varlıklarının turistik yardımlardan yararlandırılması kararları alınmıştır.

Planlama ile ilgili olarak imar planlarının hazırlanmasında tarihsel çevrenin zorunlu olarak ele alınması, kentleşme-sanayileşme süreci içinde geniş kapsamlı ve çok amaçlı bir planlama stratejisi geliştirilmesi kararları alınmıştır.

Yasalar ve Yönetmelik ile ilgili olarak ise tarihsel çevre korumayla ilgili mevzuata işlerlik kazandırılması, tarihsel çevrelerde görsel işitsel iletişimle ilgili afiş, reklam, trafik işareti, durak ve belediye hizmetleri ile ilgili çöp, depolama, park yerleri gibi kullanımların çevreyi bozmayacak şekilde düzenlenmelerini sağlayacak yönetmeliklerin hazırlanması, Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun statüsü korunarak daha etkin hale getirilmesi, kültür varlıklarının belirli bir süre yıkılmasının yasaklanması, kültür varlıklarını tahrip edenler hakkında dava açılmasını sağlayan yasal düzenlemelerin oluşturulması ile tarihsel ve doğal çevrenin korunmasında emniyet örgütü içinde özel bir birim oluşturulması kararları alınmıştır[190].

İkinci Milli Kültür Şurasında Mimarlık (Tarihi ve Günümüz Mimarisi) Komisyonu üç maddelik kısa bir rapor sunmuştur. Rapora göre turizme dönük mahallelerde Türk mimari tarzına uygun ve dönemin teknolojisiyle üretilmiş yapıların yapılması, restorasyon ve rekonstrüksiyon çalışmalarında ekip başkanının mutlaka bir Türk akademisyen olmasının sağlanması ve sivil mimarlık örneklerinden restorasyona ve korunmaya alınacakların daha özenle seçilmesi kararları alınmıştır.

Çevre Bilinci Komisyonunda ise güzel, temiz ve bakımlı çevrede yaşama zevkinin geliştirilmesi, tüketim alışkanlıklarının gözden geçirilerek daha tutumlu bir toplum oluşturulmasının devlet eliyle sağlanması, şehir ve aile planlaması hususunda eğitime önem verilmesi, bazı kültür varlıklarının (tarihi çeşme, sadaka taşları, kuş evleri gibi) özel koruma altına alınarak aslına uygun restorasyonlarının yapılması ve İstanbul,

[190] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 31-34.

Bursa, Edirne gibi şehirlerin "Müze Şehri" olma özellikleri kaybolmadan gerekenlerin yapılması kararları alınmıştır[191].

Üçüncü Milli Kültür Şurası Mimarlık ve Kültür Komisyonunda kentlerin planlanması ve imarında tarihi tecrübelerin birincil olarak ele alınması, bireyleri sosyal ve fiziki olarak ayrıştıran çok katlı yerleşim alanlarına alternatif yeni konut modeli geliştirilmesi, kentsel arazilerin önlenemez fiyat artışlarının kayıt altına alınması, doğadaki her şeye ve herkese saygılı bir mimarlık anlayışının geliştirilmesi, yeni cami yapımında oluşan sorunlara ve başıboş durumlara karşı gerekli denetimlerin yapılması, toplumun hafızasında yer eden yapılara yönelik müdahalelerden önce kamuoyunun bilgilendirilmesi, çok katlı yapılara imkan sağlayan durumların önlenmesi, yeni planlamalar yapılarak yerleşim politikalarının belirlenmesi, yeni mimarlık bölümlerinin açılması, mevcut bölümlerim eğitim kalitesinin artırılması ve mimarlık alanında ara eleman yetiştirilmesi, yeni yerleşim alanlarının tasarlanması, ahşap, çelik, kerpiç teknolojilerinin gündeme getirilmesi, depreme dayanıklı binaların üretilmesi, tarihi dokunun yoğun olarak bulunduğu yerleşimlerde yapılaşmanın azaltılması ve kentsel dönüşüme alternatif olarak hazine arazilerinin toplumun ihtiyacına sunulması kararları alınmıştır.

Şehir ve Kültür Komisyonunda ise geçmişin izlerini taşıyan şehircilik anlayışının oluşturulması, şehirlerin kültürel miras envanterinin güncellenerek sürekli olarak tutulması, arşiv oluşturulması, Şehir Araştırma Merkezleri'nin açılması, her ilde Şehir Müzesi kurulması, çeşitli dillerde şehir rehberleri hazırlanması, şehirlerdeki kültür- sanat tesisleri ile ilgili olan mevzuatın yenilenmesi, şehirlerdeki STK'ların desteklenmesi, şehirlerdeki ortak yaşam alanlarının artırılması, konut tasarımlarının yeniden değerlendirilmesi, yeşil alanların çoğaltılması, 25-50-100 binlik İslam şehir mimarisine uygun, bahçeli, az katlı ve mahalle kültürü olan yeni yerleşimlerin inşa edilmesi, şehirlere yakın tarım alanlarının imara açılmasını engelleyici tedbirlerin alınması, köylerden şehirlere göçün engellenmesi, bütün şehirlerde şehirleşmeyi planlayan, denetleyen ve gerekli koordinasyonu yapan birimlerin kurulması, bütün bu faaliyetler için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, STK'lar, üniversiteler, şehirde yaşayanlar ile kolektif bir çalışma yapılması ve fon

[191] 2. Milli Kültür Şurası: Görüşmeler, Rapor ve Sonuç Bildirisi, **age,** 112-113.

bulma konusunda THY, TRT, TİKA gibi kurumlarla işbirliği içine girilmesi kararları alınmıştır[192].

1980 öncesinde köylerden kentlere göçlerin oldukça yoğun olması nedeniyle gecekondulaşmanın arttığı ve bununla birlikte konut inşasında denetimsiz durumların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu nedenle 1980 sonrası konut projeleri devlet eliyle kurumsallaşmaya başlamıştır. 1981 ve 1984 yıllarında çıkarılan Toplu Konut Yasası ile Devlet toplu konut yapımını örgütlemiştir. 1985'te çıkarılan İmar Kanunu ile de ortaya belediyelerin yetkilerinin artırıldığı denetimsiz bir ortam çıkmıştır[193]. 1987 yılında yaşanan Tarlabaşı talanı da bu denetimsizliğe önemli bir örnek oluşturmaktadır. Yaklaşık 300 kadar taşınmaz kültür varlığının yıkılıp, üzerinden adeta otoyol geçirilmesi her ne kadar Mimarlar Odası ve bölge halkının hukuk mücadelesine neden olsa da, projenin iptal edilmesine yeterli olmamıştır[194]. 1980'lerin bir diğer denetimi güç yasası ise 1982 Mart ayında yürürlüğe giren Turizm Teşvik Yasası'dır[195]. Bugün hala yürürlükte olan yasa ile İstanbul'da Park Otel, Gökkafes, Swiss Otel, Conrad gibi kent siluetini bozan, yeşil alanları parçalayan ve kentsel dokuyu ezen örnekler ortaya çıkmıştır.

1990'lı yıllarda ise kentsel ve çevresel yağma artarak devam etmiştir. Konut yapımında devlet örgütlenmesinin yanı sıra büyük ölçekli gayrimenkul yatırım ortaklı şirketlerin konut sahnesine çıktığı görülmektedir. Büyük yatırımlar sonucunda projelerin şehir dışına taşındığı, konut üzerinden sosyal statünün belirlendiği bir ortam oluşmuştur. Ancak gecekondu kültürü hala devam etmektedir. 1990 yılı Mart ayı verilerine göre 1.650.000 yapıdan 990.000'i kaçak olarak inşa edilmiştir. Bu kaçak yapılaşmanın nedeni olarak ilki 1984'te yürürlüğe giren ve 1990 yılına kadar toplamda 4 defa tekrarlanan İmar Affı Yasası gösterilmektedir[196]. Ancak gecekondulaşmayı özendiren yalnızca İmar Affı Yasası değil, bürokraside yaşanan zorluklardır. 1992 yılında bir inşaatın yapılabilmesi için uygulanan bürokratik işlem

---

[192] "Şura Sonuç Raporu", III. Milli Kültür Şurası, http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR-176398/sura-sonuc-raporu.html [27.03.2018].
[193] Duygu Koca, "Türkiye'de Çağdaş Konut Üretiminin Yeniden Okunması", **Tasarım+Kuram,** c. 11, s. 19, (2015): 19-36. http://dergipark.gov.tr/download/article-file/208054 [16.04.2019].
[194] Derviş Parlak, "Avrupa ve Türkiye'de Tarihsel Çevre Koruma Hukuku", **Kültürel Açıdan Avrupa Birliği'ne Yaklaşım Sempozyumu,** ed. Evren Barın Eğrik, (İstanbul: İstanbul Kültür Sanat Vakfı Yayınları, 2006): 177-183.
[195] "Turizmi Teşvik Kanunu", Mevzuat, http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2634.pdf [16.04.2019].
[196] Cihan Aktaş, "Mimari Sekülerizasyon Sorunu", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1991,** ed. D. Mehmet Doğan, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1991): 398-421.

sayısı 274'tür[197]. Bu nedenle yasal konut inşa etmenin zorluğu karşısında halk gecekondu kültürünü benimsemiştir.

1990'lar İstanbul'da gökdelen yapımının hızlandığı yıllar olarak da bilinmektedir. Yapılan gökdelenler kentin siluetini bozmakla birlikte bir takım çevresel sorunlara da neden olmaktadır. Bunun dışında kentsel yağmanın boyutlarının giderek büyüdüğü de bilinmektedir. Bu nedenle Birleşmiş Milletler bünyesindeki bir kuruluş olan Uluslararası Mimarlar Birliği'nin üstdüzey yürütme konseyi 18-19-20 Ocak 1990 yılında İstanbul'da toplanmıştır. Toplamda 23 ülkenin temsilcisinin katıldığı toplantı uluslararası dayanışmanın bir örneği olarak gösterilmiştir[198].

Kentsel sorunlar sadece şehir özelinde değil içinde bulunulan çevre ile de yakın ilişki içindedir. Bu nedenle şehirleşmenin sonucu olarak hava kirliliği, su kirliliği, tarım arazilerinin imara açılması, kent kimliğinin ve florasının bozulması vb. gibi çevresel sorunların da ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin 1990'lı yıllarda imara açılan Bursa Ovası sadece kent siluetini bozmamış verimli tarım arazilerinin de yok olmasına neden olmuştur. Öyle ki bu yıllarda çevre sorunları sık sık gündeme getirilmiş, 1991 ve 1994 yıllarında Çevre Şurası düzenlenmiş[199], şuralara konu olduğu üzere ilkokul müfredatlarına çevre dersi konulmuş[200], devlet eliyle Çevre Etkilerini Değerlendirme (ÇED) faaliyetleri yapılmış, İstanbul'da HABITAT II Konferansı düzenlenerek bir takım kararlar alınmış olsa da çevresel bilinç gelişememiştir. Mimarlar Odası başta olmak üzere yerel halk ve STK'ların çabalarına rağmen çevresel tahribat devam etmiştir.

2000'li yıllara gelindiğinde şehirleşmenin oldukça hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Her ne kadar 1999 Marmara Depremi sonrasında Türkiye'deki konut stoğu sorgulanmış, yeni yasal düzenlemeler, depreme uygunluk gibi prosedürler getirilmiş olsa da hem devlet eliyle toplu konut yapımı hem de büyük ölçekli özel yatırım şirketleri 2000'lerde hızlı yapılaşmanın önünü açmışlardır. Öyle ki bu yıllarda Toplu Konut İdaresi (TOKİ) yapılarını hemen her şehirde görmek mümkündür.

---

[197] Ahmet Arslanoğlu, "Ülkemiz ve Mimari", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1993,** ed. D. Mehmet Doğan, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1993): 394-405.
[198] Aktaş, **age,** 408.
[199] "1. Çevre Şurası", **Cumhuriyet Gazetesi,** 18 Eylül 1991, s 20.
[200] Faruk Mortaş, "Ülkemizde Çevre Konusunda 1994 Yılındaki Gelişmeler", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1995,** ed. D. Mehmet Doğan, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1995): 489-502.

Hızlı şehirleşmenin yanı sıra mevcut tarihi yapıların durumu da yine 2000'lerde sıklıkla gündeme gelmiştir. 2000'lerin ortalarından bu yana, İstanbul'un Avrupa Kültür Başkenti olması ve UNESCO'nun baskıları neticesinde yerel yönetimler ve kamu kuruluşlarının hayli çok restorasyon projesi başlattıkları görülmektedir[201].

1980 sonrası kent dışına doğru kayan şehirler, 2000'li yıllara gelindiğinde belediyelere verilen kentsel dönüşüm yapabilme yetkisi ile tekrar şehir merkezlerine kaymıştır. Bunun sonucu olarak kentsel ve çevresel yağmanın yanı sıra kültürel sorunlar da ortaya çıkmıştır. Sulukule örneğinde şehir merkezinde yaşayan Roman topluluk, şehir dışında çok katlı yapılarda yaşamaya mecbur bırakılmış, sahip oldukları mahalle kültürü yok edilmiştir.

Sonuç olarak kentsel, kültürel ve çevresel sorunlar 1980 öncesi ve sonrasından günümüze kadar devam etmektedir. Her ne kadar şuralarda koruma, planlama, eğitim gibi konularda çeşitli görüşler bildirilip sorunlara çözüm aranmış olsa da, yapılan az sayıda faaliyete karşılık çok sayıda denetimsiz kentleşme, yasal düzenleme vb. durumlar kentsel yağmayı durdurmaya yardımcı olmamıştır.

5.2.3. Türk Halk Kültürü Komisyonu

Türk Halk Kültürü Komisyonu Birinci ve İkinci Milli Kültürü Şuralarında toplanmıştır. Üçüncü Milli Kültür Şurasında ise bu komisyona ait bilgi bulunmamaktadır.

Birinci Milli Kültür Şurasında Doç. Dr. Enis Öksüz (Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Temsilcisi), İbrahim Aslanoğlu, Atıf Kahraman, Mehmet Oruç (Ispar Kültür Müdürü), Nail Tan (Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanı), Doç. Dr. Dursun Yıldırım[202], İkinci Milli Kültür Şurasında ise Rüştü Akar (Anadolu Folklor Vakfı Genel Başkanı), Emin Düştü (Halk Şairleri ve Halk Sanatçıları Yayım ve Üretim Kooperatifi Başkanı), Kemal Kamiloğlu (Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Genel Müdürü), Ahmet Şenel (Türkiye Elektrik Kurumu genel Müdürlüğü Uzmanı), Prof. Dr. Sadık K. Tural (Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat

---

[201] Banu Pekol, "Türkiye'de Kültür Ürününün metalaşması Işığında Mimari Miras", **Kültür Politikaları ve Yönetimi Yıllık 2010,** ed. Ayça İnce (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010): 170-179.

[202] Birinci Milli Kültür Şurası: Kurum Görüşü ve Kurum Temsilcisi Bildirileri – Kişisel Bildiriler, **age.**

Fakültesi Öğretim Üyesi) ve Muhsine Yavuz (Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Görevlisi) Türk halk kültürü ile ilgili bildirilerini sunmuşlardır[203].

Birinci Milli Kültür Şurası Türk Halk Kültürü Komisyon Raporunda milli gölge oyunu karagöz hakkında çelişkili yayınları önlemek amacıyla ilgili bilim adamları ve uzmanların katılacağı bilimsel toplantının düzenlenmesi, konservatuvarlarda Karagöz, Kukla, Ortaoyunu gibi bölümlerin açılması ve bunların teşvik edilmesi, Milletlerarası Kukla ve Gölge Oyunu Birliği (UNIMA) ile ilişki kurulması, aşıkların devlet tarafından desteklenmesi, tarihi Türk sporlarının teşkilatlanması, incelenmesi, tanıtımının yapılması ve özendirilmesi, elde edilmesi güç olan yazılı kaynaklarının kopyalarının hazırlanması, lise müfredatına folklor dersinin konulması ve üniversitelerde anabilim dalı olan Halkbilimin bölüm haline dönüştürülmesi kararları alınmıştır[204].

İkinci Milli Kültür Şurasında ise Türk Halk Kültürüne ait ürünlerin tespit edilmesi ve Devlet Türk Halk Kültürü Arşivi'nin kurulması, Türk Halk Kültürü ürünlerinden çağdaş tiyatro, bale, opera vb. eserlerin yaratılmasının sağlanması, eğitimde halk kültürüne yer verilmesi, halk oyunları konusunda akademik eğitimin verileceği kurumların faaliyete geçirilmesi, yurtdışında yapılacak seminer ve toplantılara Türk temsilci gönderilmesi, mevcut oyunları öğretici videoların hazırlanması, üniversitelerde yüksek lisans ve doktora tezlerinin bir kısmının halk oyunları ile ilgili olmasının istenmesi, Kültür Bakanlığı bünyesinde Halk Aşıkları Topluluğu kurulması, Amatör Halk Oyunları gruplarının desteklenmesi, Türk mutfağı ve yemeklerinin korunması ve mahalli sanatkarların güvence altına alınmasına karar verilmiştir[205].

Eğitimde folklor çalışmaları ilk ve ortaöğretim beden eğitimi dersi kapsamında, daha sonraları seçmeli ders olarak, yükseköğretimde Halk Bilimi ve konservatuvarlardaki Halk Oyunları bölümlerinde, özel vakıf ve derneklerin kurslarında ve yerel yönetimler tarafından uygulanan hayat boyu öğrenme programlarında yer almaktadır.

Türkiye'de folklor çalışmaları 1966 yılında Milli Folklor Enstitüsü'nün kurulmasıyla planlı bir zemine oturtulmuştur. Folklor çalışmalarının akademik olarak ele alınması ise 1993 yılında Ankara DTCF'de Türk Halk Bilimi Bölümü'nün açılmasıyla

---

[203] 2. Milli Kültür Şurası: Bildirileri, **age.**
[204] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 61.
[205] 2. Milli Kültür Şurası: Görüşmeler, Rapor ve Sonuç Bildirisi, **age,** 116-118.

başlamıştır[206]. Öyle ki ilk defa bir folklor bölümü kurulmuştur. Daha sonra Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve Cumhuriyet Üniversitesi'nde de Halk Bilimi bölümleri açılmıştır. Konservatuvarlarda ise halk oyunları ile ilgili çalışmalar 1990'lı yıllarda İTÜ, Ege Üniversitesi ve Gaziantep Üniversitesi'nde yürütülmektedir. Bu üniversitelere ek olarak günümüzde ise Sakarya ve Dicle Üniversiteleri halk oyunları eğitimi vermektedir.

Folklor eğitimini desteklemek ve öğrencileri folklora teşvik amacıyla MEB tarafından 1984 yılında ödüllü halk oyunları yarışması düzenlenmeye başlanmıştır[207]. Günümüze kadar devam eden bu yarışma ilk ve ortaöğretimde folkloru tanıtma ve sevdirme adına yapılan somut örneklerden biridir.

Türk Halk Kültürünün uluslararası görünürlüğünün sağlanması ve Türk Halk Kültürünün tanıtılması ise devlet eliyle yapılan bir takım çalışmalar neticesinde olmuştur. Bu amaçla bir çok etkinlik düzenlenmiş, uluslararası anlaşmalar yapılmış ve yerelde bu anlaşmalar akabinde çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Bu bağlamda Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Türk Halk Kültürüne ait sorunların tespiti, mevcut durum ve halk kültürünün geliştirilmesi için I. Milletlerarası Folklor Kongresi 1975 yılında İstanbul'da düzenlenmiştir. Beş yılda bir yapılan kongre 1981'de Bursa, 1986'da İzmir, 1991'de Antalya, 1996'da Ankara'da, 2001'de Mersin ve 2006'da Gaziantep gibi Türkiye'nin çeşitli illerinde düzenlenmiştir[208]. Uzun yıllar boyunca organize edilen bu kongreler ile Türkiye'nin mevcut folklor durumu, sorunları ve çözüm olanakları değerlendirilerek ileriki yıllar için alınacak tedbirler belirlenmiştir.

Yereldeki folklor çalışmaları dışında uluslararası anlaşmalar ve etkinlikler de yapılmıştır. Uluslararası çalışmalara önemli bir örnek olan UNIMA Türkiye Milli Merkezi Birinci Milli Kültür Şurası kararlarına istinaden, 1990 yılında Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulmuştur. Merkezi Ankara'da bulunan UNIMA Türkiye, 1997 yılında Bursa, 2009 yılında da İstanbul şubelerini açmıştır. UNIMA Türkiye Türk gölge oyunu Karagöz'ün bilinirliğini artırmak ve UNESCO'ya bir dosya sunabilmek

---

[206] M. Oğuz Öcal, "Folklor", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1994,** ed. D. Mehmet Doğan, (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1994): 372-377.
[207] Deniz Köktan, "Türk Halk Oyunlarında Yarışma Olgusu ve Yarışma Kriterleri" (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), 23.
[208] "Kongreler", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-12828/kongreler.html [27.03.2019].

için 2008 yılında, Karagöz Çalıştayı düzenlemiştir. Bu çalıştay sonucunda 2009 yılında Karagöz, UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne girmiştir. 2011 yılında ise UNIMA Türkiye tarafından Klasik Karagöz Oyunları DVD Seti hazırlanarak Karagöz'ün uluslararası tanıtımına katkı sağlanmıştır[209].

Bir diğer önemli uluslararası çalışma ise Türkiye'nin UNESCO İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne girmesidir. Listede Meddahlık (2008), Mevlevi Sema Gösterisi (2008), Aşıklık Geleneği (2009), Karagöz (2009), Nevruz (2009), Geleneksel Sohbet Toplantıları (2010), Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010), Alevi-Bektaşi Semah Gösterisi (2010), Tören Keşkeği Geleneği (2011), Mesir Macunu Festivali (2012), Türk Kahvesi Kültür ve Geleneği (2013), Ebru: Türk Kağıt Süsleme Sanatı (2014), Geleneksel Çini Ustalığı (2016) İnce Ekmek Yapma ve Paylaşma Kültürü: Lavaş, Katırma, Jupka, Yufka (2016), Bahar Kutlaması: Hıdrellez (2017), Islık Dili (2017) ve Dede Korkut Mirası: Destan Kültürü, Halk Masalları ve Müzik (2018) gibi Türk Halk Kültürünün öğeleri yer almaktadır[210]. Ayrıca UNESCO'nun anma ve yıldönümlerine ilişkin çalışmaları doğrultusunda 1991 yılında Yunus Emre Yılı, 1996 Yılında Nasreddin Hoca Yılı ilan edilmiştir[211]. Buna istinaden Türkiye'nin bir çok ilinde o yıla ilişkin etkinlikler düzenlenmiştir.

Türk halk kültürü ile ilgili çalışmalar, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın, üniversitelerin, Milli Eğitim Bakanlığı'nın, yerel yönetimlerin, dernek ve vakıfların çalışmaları ile yürütülmektedir. Yapılan tüm bu çalışmalar sonucunda halk kültürü somut olmayan kültür mirası olarak değerlendirilmektedir. Öyle ki kayıt altına alınması ve gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılması gerekmektedir. Bu nedenle Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Türk kültürünün tespiti ve gelecek nesillere aktarımı için Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi kurulmuştur. Merkez arşiv çalışmasına önem vermiş, halk kültürü ile ilgili olarak ses bandı, cd, etnografik

---

[209] "UNIMA Turkey", UNIMA, https://www.unima.org/en/centres-unima/unima-turkey-unima-turkiye/ [27.03.2019].
[210] "UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-50838/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-listesi.html [27.03.2019].
[211] "Anma ve Kutlama Yıldönümleri", UNESCO Türkiye Milli Komitesi, http://www.unesco.org.tr/Pages/132/149/Anma-ve-Kutlama-Y%C4%B1l-D%C3%B6n%C3%BCmleri [27.03.2019].

eşya, fotoğraf, nota, nadir eser, plak, slayt, yazılı belge vb. 198.745 belge ve toplamda 4033 halk kültürü sanatçısını kayıt altına almıştır[212].

Sonuç olarak Türk Halk Kültürü, eğitimde, ulusal ve uluslararası etkinliklerde, uluslararası anlaşmalarda, yarışmalarda ve devlet kurumlarında karşımıza çıkmaktadır. Halk kültürü 1966 yılından sonra kurumsallaşmış ve günümüze kadar gelişimini sürdürmüştür. Öyle ki halk kültürü bir bilim olarak kabul edilip akademik ortamda yer edinmiş, uluslararası etkinliklerde bilinirliğini artırmış, uluslararası anlaşmalarla ve yereldeki arşiv çalışmalarıyla kayıt altına alınmıştır.

5.2.4. Kültür Varlıkları, Müzeler ve Arkeoloji Komisyonu

Birinci Milli Kültür Şurasında Müze Komisyonu tek bir komisyon olarak, İkinci Milli Kültür Şurasında Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ile Müzeler ve Müzecilik Komisyonları ayrı komisyonlar olarak ve Üçüncü Milli Kültür Şurasında Kültür Varlıkları, Müzeler ve Arkeoloji Komisyonu tek bir komisyon olarak toplanmıştır.

Birinci Milli Kültür Şurasında Prof. Dr. Süheyla Öncel (Klasik Çağ Araştırmaları Kurumu Temsilcisi), Nazan Tapan (Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürü), Dündar Toksöz (Eskişehir Kültür Müdürü), Sebahattin Türkoğlu (Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü)[213] ve İkinci Milli Kültür Şurasında Yrd. Doç. Dr. Oğuz Karagöz (Akdeniz Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Öğretim Üyesi), Prof. Dr. Mübahat Türker Küyel (Atatürk Kültür Merkezi Ali Üyesi), Nermin Neftçi (Eski Kültür Bakanı), Selçuk Veli Soley (Turizm Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Uzmanı) ve Günal Sözen (Akbank Kültür ve Sanat Danışmanı) kültür varlıkları ve müzeler ile ilgili bildirilerini sunmuşlardır[214].

Birinci Milli Kültür Şurası Müze Komisyonu Raporu oldukça kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Rapor Yasal Düzenlemeler, Bütçe, Eğitim, Koruma, Araştırma ve Yayın, Yeni Kurulacak Müzeler özelinde değerlendirilmiştir. Raporun Yasal Düzenlemeler bölümünde Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün tıpkı

---

[212] "Bilgi ve Belge Merkezine Kayıtlı Belgeler ve Sanatçı Sayıları", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, http://aregem.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/62601,bilgi-ve-belge-merkezine-kayitli-belgeler-ve-sanatci-sa-.pdf?0 [27.03.2018].
[213] Birinci Milli Kültür Şurası: Kurum Görüşü ve Kurum Temsilcisi Bildirileri – Kişisel Bildiriler, **age.**
[214] 2. Milli Kültür Şurası: Bildirileri, **age.**

Tiyatro ve Opera Genel Müdürlükleri gibi ayrı yasal statüye kavuşturulması, 1710 sayılı mevcut Eski Eserler Yasası'nın değiştirilmesi ve yeni yasaya göre defineciliğin kesinlikle kaldırılması, yurtdışına gönderilen sergilere sıkı denetim uygulanması, bilim kazılarında ön raporların 2 yıl içinde hazırlanması ve nihai raporların kazı bitiminden sonra 5 yıl içinde yayınlanması, kazı harcamalarına ait mevzuatın düzenlenmesi, personel özlük haklarının korunması ve ören yeri gibi alanlarda bekçi sayılarının artırılması kararları alınmıştır.

Raporun Bütçe kısmında eski eserlerin bakım ve onarım yatırımlarının bütçede önemli yatırımlar arasında değerlendirilmesi, 1710 sayılı yasa gereği Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü sorumluluğundaki iş potansiyelinin büyüklüğü göz önünde bulundurularak bütçeden alınan payın bu duruma göre düzenlenmesi kararları alınmıştır.

Raporun Eğitim kısmında müzecilerin eğitilmesi gerekliliği, ilk ve orta öğretimde belli derslerin müzecilikle ilişkilendirilmesi, yüksek öğretim kurumlarında müzenin ilgi alnına giren bölümlerin müzelerde uygulamalı ders almaları ve buralarda kısa süreli staj programlarına katılmaları ve müze sergilerinin halk için daha çekici hale getirilmesi kararları alınmıştır.

Koruma ile ilgili olarak, toplum bilinçlendirilmesi için basın ve TRT aracılığıyla eğitici ve öğretici faaliyetlerin düzenlenmesi, müzeler ve ören yerlerinin bakımı için gerekli bütçenin ayrılarak gerekli atölye ve laboratuvarların kurulması, gerek yurtdışına kaçırılan eserler gerekse müzelere yapılan saldırılara önlem olarak özel güvenlik ekiplerinin görevlendirilmesi kararları alınmıştır.

Araştırma ve Yayın ile ilgili olarak, Türk-İslam kültürüne ait kazı ve yüzey çalışmalarına ağırlık verilmesi, araştırmacıların bürokratik işlemlerden kurtarılması, müze kataloglarının hazırlanması ve müze yıllıklarının düzenli olarak çıkarılması kararları alınmıştır.

Raporun Yeni Kurulacak Müzeler kısmında ise şu ifadelere yer verilmiştir: Ankara'da ivedilikle bir milli müzenin kurulması ve geliştirilmesi, yalnız Türk sanatlarının sergilendiği bir Türk Sanatları Müzesi kurulması, çağdaş sanat müzelerinin geliştirilmesi, Ankara'da köy kültürünü yaşatacak Açık Hava Müzesi

kurulması, İstanbul'da Bilim ve Teknik Müzesi kurulması, Çocuk Müzeleri kurulması veya müzelerde çocuk seksiyonlarının açılması[215].

İkinci Milli Kültür Şurasında Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması Komisyonunda, Türk milli kültürüne ait taşınır ve taşınma kültür varlıklarının envanter çalışmasının yapılması, kültürel mirasın korunabilmesi için gerekli bütçenin ayrılması, kültür varlıklarına zarar verenlere uygulanan cezai işlemlere ait kanun maddesinin düzenlenmesi, kervansaray, kale, çarşı gibi eserlerin mutlaka restore edilmesi, üniversitelerde restorasyon bölümlerinin açılması, İslam eserleri ile ilgili yapılan açık artırmalara Kültür Bakanlığı'ndan yetkililerin katılması, İslam eserlerine ait albümlerin çıkartılması, mahalli idarelerin sınırları içindeki kültür varlıklarının korunması hususunda Kültür Bakanlığı ile işbirliği içinde olması ve yurtdışında bulunan her türlü Türk-İslam eserlerinin envanterinin çıkarılması kararları alınmıştır[216].

Müzeler ve Müzecilik Komisyonunda ise öncelikli olarak Ankara'da milli müze kurulması, yine Ankara veya diğer illerin birinde Açıkhava Tarım Müzesi, Modern Sanat Müzesi, Türk Folklor Müzesi, Yaşayan El Sanatları Müzesi, Türk-İslam Eserleri Müzesi kurulması, "Kendi Müzeni Kendin Kur" projesi başlatılarak mahalli küçük müzelerin kurulmasına teşvik edilmesi, her bölgede Etnografya Müzelerinin açılması, Hacı Bayram Camii çevresinde Arasta Çarşısı açılması ve kazılar ile müzelerin çoğaltılması kararları alınmıştır[217].

Üçüncü Milli Kültür Şurası Kültür Varlıkları, Müzeler ve Arkeoloji Komisyonunda müze kadrolarında nitelikli uzmanların görevlendirilmesi, müze personeline koruma ile ilgili olarak hizmet içi eğitim verilmesi, müzelerdeki konservasyon ve restorasyon laboratuvarı ile bu alandaki uzman eksikliğinin ivedilikle giderilmesi, konservasyon ve restorasyon alanında çalışma yapacak bir enstitünün kurulması, müze eğitimlerinin özendirilmesi, farklı görevlerde bulunan müze uzmanlarının özlük haklarındaki farklıların giderilmesi, müze ve ören yerlerinde kültürel peyzaj politikası geliştirilmesi, müze yapım ve onarımlarında müze uzmanlarının da fikrinin alınması, eski mezar taşlarının belgelenmesi ve yayımlanması, yurtdışına sergi veya eser gönderilmesi ile yurtdışından sergi gelişlerinin teşvik edilmesi, mevcut kültür

---

[215] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 75-80.
[216] 2. Milli Kültür Şurası: Görüşmeler, Rapor ve Sonuç Bildirisi, **age,** 109.
[217] age, s.118.

envanterine ait veri tabanlarının birleştirilmesi, kültür varlıklarının tespit edilmesi, korunması ve kaçak kazılara karşı yeni önlemlerin alınması, müzelerde yayın, iletişim ve tanıtım faaliyetlerine yer verilmesi, ziyaretçi yönetimine önem verilmesi, araştırmacılara ait bir sistemin geliştirilmesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın bütçesinin artırılması kararları alınmıştır[218].

Türkiye'de müzecilik faaliyetlerinin başladığı 1845 yılından 1980 yılına kadar toplam 34 müze kurulmuştur[219] (Ek 7). 1980'e kadar kurulan müzelerin tamamı devlet müzesi ve ulusal müze olma özelliği taşımaktadır. 1980'den sonra devlet eliyle açılan müzelerin sayısında ise ciddi artış görülmektedir. 2019 verilerine göre Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı müzelerin sayısı 197'dir[220]. Ancak belirtilen yıllarda sadece devlet müzeleri değil özel müzelerin de sayıca arttığı gözlemlenmektedir. 1980 sonrası özellikle bankalar ve özel sektörün kültür alanında aktif rol oynaması ve bu özel teşebbüslerin kendi kültür politikalarını oluşturmaya başlamasıyla birlikte özel kültür mekanları çoğalmışlardır. 1980 yılında ilk özel müze olarak Sarıyer'de Sadberk Hanım Müzesi açılmıştır. Günümüzde ise sayıları 258'e (Ek 8) ulaşan özel müzeler konularına göre çeşitlilik göstermekte ve Türkiye'nin hemen her ilinde bulunmaktadır[221].

Hem devlet müzeleri hem de özel müzelerin sayısındaki bu artış beraberinde yetişmiş eleman sorununu gündeme getirmiştir. Üniversitelerdeki sanat tarihi, arkeoloji gibi bölümlerin yanı sıra restorasyon bölümleri kurulmaya başlanmış, arkeoloji bölümleri çeşitlenmiş, Türk-İslam arkeolojisi bölümleri açılmaya başlanmıştır. Üniversitelerde ayrıca lisansüstü eğitimde müzecilik bölümleri de Birinci şurayı takip eden yıllarda açılmıştır. Türkiye'de müzeciliğin akademik bir alan olarak ele alınması ilk kez 1989 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Müzecilik Yüksek Lisans Bölümü'nün kurulmasıyla karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde ise birden çok üniversitede müzecilik alanında lisansüstü eğitim verilmektedir.

---

[218] "Şura Sonuç Raporu", III. Milli Kültür Şurası, http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR-176398/sura-sonuc-raporu.html [27.03.2018].
[219] Katoğlu, **age,** 48.
[220] "Bakanlığımıza Bağlı Müzeler", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-43253/bakanligimiza-bagli-muzeler.html [01.04.2019].
[221] "Özel Müzeler", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-135633/ozel-muzeler.html [01.04.2019].

Müzeler dışında taşınmaz kültür varlıkları da kültürel mirasın değiştirilemez öğeleridir. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından periyodik aralıklarla güncellenen taşınmaz kültür varlıkları envanterine göre 1990'ların başında 42.615[222], 2000'lerin başında 64.963 ve 2018 sonunda 108.813 adet taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır[223]. Görüldüğü üzere müze ve taşınmaz kültür varlıkları sayıları yıllara göre artış göstermektedir. Öyle ki bunların bakım, onarım, personel vb. maliyetlerinin de arttığı bilinmektedir. Ancak 1990'ların başında Kültür Bakanlığı genel bütçeden yüzde 0,89 oranında pay alabiliyorken, 2000'lere doğru bu oran binde 5'e[224] ve 2016 verilerine göre yüzde 0,49'a düşmüştür[225]. Bu oranın Kültür Bakanlığı'na verilen genel bütçe olduğu düşünüldüğünde, Bakanlık içindeki her bir birime düşen payın azlığı dikkat çekicidir. Tüm kültür sanat faaliyetleri gibi müzeler de bakım ve sürekliliklerinin sağlayabilmeleri için ödeneğe ihtiyaç duymaktadır. Bu durum göz önüne alındığında müzecilik faaliyetlerinin neden bu denli yavaş ilerlediği daha iyi anlaşılmaktadır. Ancak buna rağmen kazı bütçeleri yine de artış göstermiş, ilki 1990'ların başında Antalya Müzesi kataloğu olmak üzere müze kataloglarının hazırlanmış[226], hem ulusal hem uluslararası sergiler açılabilmiştir.

Türkiye'nin sahip olduğu kültürel zenginlik sadece ulusal değil, uluslararası olarak da dikkat çekici olmuştur. Öyle ki UNESCO tarafından uluslararası önem taşıyan, korunmaya değer görülen kültür varlıklara verilen Dünya Mirası statüsü Türkiye'de ilk kez İstanbul Tarihi Yarımadası'na verilmiştir (1985). Sivas Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (1985), Nevşehir Göreme Milli Parkı ve Kapadokya (1985), Çorum Hattuşa-Hitit Başkenti (1986), Adıyaman Nemrut Dağı (1987), Antalya Xanthos-Letoon (1988), Denizli Pamukkale-Hieropolis (1988), Safranbolu (1994), Çanakkale Troya Antik Kenti (1998), Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (2011), Konya Çatalhöyük Neolitik Kenti (2012), İzmir Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (2014), Bursa Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu (2014), Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri (2015), İzmir Efes Antik Kenti (2015), Kars

---

[222] Sağlar, 1992, 64.
[223] "Türkiye Genelinde Yıllara Göre Taşınmaz Kültür Varlığı İstatistiği", Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-104412/turkiye-genelinde-yillara-gore-tasinmaz-kultur-varlikla-.html [01.04.2019].
[224] Emre Kongar, "Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunmasında Ana Sorunlar: Demokrasi Kültürü ve Mesleki Denetim", **I. Ulusal Kültür Kongresi: Demokrasi Kültürü ve Globalleşme,** 2.bs. (İstanbul: İstanbul Kültür Sanat Vakfı Yayınları, 2006): 127-132.
[225] "2016 Bütçe Sunum Kitabı", Strateji Geliştirme Başkanlığı, http://sgb.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/48964,2017yilibutcesunumkitabipdf.pdf?0 [01.04.2019].
[226] Sağlar, 1992, 64.

Ani Arkeolojik Alanı (2016), Aydın Afrodisias Antik Kenti (2017) ve Şanlıurfa Göbeklitepe Arkeolojik Alanı (2018) listedeki diğer kültür varlıklarıdır[227].

Türkiye'nin kültürel zenginliğinin uluslararası alanda oldukça dikkat çekici olduğu bilinmektedir. Ancak bu çekicilik bazı konularda istenmeyen durumları ortaya çıkarmaktadır. Türkiye'den yurtdışına yasal olmayan yollarla çıkarılan kültür varlıkları, bu duruma somut bir örnek olarak gösterilebilir. Bu eserlerin yurda tekrardan kazandırılması için çalışmalar başlatılmış ve 1980'lerden sonra olumlu sonuçlar alınmıştır. İsviçre ve ABD'den 1988, 1991, 1992, 1999 yıllarında getirtilen Elmalı Sikkeleri, Kıbrıs'tan 2000 yılında getirtilen ve Topkapı Sarayı Müzesi'nden çalındığı tespit edilen Kuran-ı Kerim, Almanya'dan 2013 yılında getirtilen Kanatlı Denizatı Broşu gibi eserler bunlara sadece bir kaç örnek olarak gösterilmektedir. Sayıları binleri aşan kültür varlığı, yaklaşık 30 yıl kadar bir süre içinde Türkiye'ye getirtilmiştir[228].

Kültürel mirasa sahip olmak kadar eserleri korumak, devamlılığını sağlamak ve hukuksal olarak güvenceye almak da önemlidir. Türkiye'de kültürel yaşama doğrudan vurgu yapan ve 1983 yılından beri yürürlükte olan kanun 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'dur. Bunun dışında özel sektörün kültürel varlıklardan yararlanmasını sağlamak amacıyla 2000'lerden itibaren çıkartılan bir takım kanunlar da bulunmaktadır. Bunlar 5225 sayılı Kültür Yatırımlarını ve Girişimlerini Teşvik Kanunu (2004), 5226 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2004), 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun (2005) ve Vakıflar Kanunu'dur (2008)[229].

Türkiye'de sadece yerel kanunlarla değil, uluslararası anlaşmalar aracılığıyla da kültürel mirasın korunmasına dair bir takım çalışmalar yapılmıştır. Bunlar 1989 yılında imzalanan Avrupa Mimari Mirasın Korunması Sözleşmesi, 1999'de imzalanan Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, 2000'de

---

[227] "Dünya Miras Listesi", Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44423/dunya-miras-listesi.html [01.04.2019].
[228] "Yurtdışından İadesi Sağlanan Eserler", Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44470/yurt-disindan-iadesi-saglanan-eserler.html [01.04.2019].
[229] Gül Pulhan, "Yeni Kültür Politikaları Açısından Kültürel Miras", **Türkiye'de Kültür Politikalarına Giriş,** ed. Serhan Ada, H. Ayça İnce (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009): 129-149.

imzalanan Avrupa Peyzajının Korunması Floransa Sözleşmesi[230], 2003 yılında imzalanan Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ve 2005 yılında imzalanan Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi'dir[231]. Bu anlaşmalar ile hem kültürel miras bağlamında uluslararası koruma tedbirlerinin alınması sağlanmış hem de Türkiye'nin kültürel çeşitliliğinin uluslararası platformlarda temsil edilmesine olanak sağlanmıştır.

Sonuç olarak 1980'lerden başlanarak günümüze kadar müze ve taşınmaz kültür varlıklarının sayısı artmış, akademik ortamda bu alanlarda istihdam edilmek üzere eleman yetiştirilmiş, uluslararası anlaşmalar yoluyla Türkiye'deki kültürel mirasın korunmasına dair çalışmalar yapılmıştır. Ancak şuralarda özellikle belirtilen hem Birinci hem de İkinci Milli Kültür Şuralarına konu olan ve Ankara'da kurulması planlanan Milli Müze projesi gerçekleştirilmemiştir. Halbuki Milli Müze meselesi oldukça eskilere dayanan bir tartışma konusudur. Ziya Gökalp 30.05.1923 tarihli makalesinde milli kültürün yükselişi için bir Milli Müzeye ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir[232]. Ancak Birinci ve İkinci Milli Kültür Şurasında da özellikle gündeme alınan bu konu karşısında herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Bunun dışında şuralarda bahsi geçen müzelerden olan çocuk müzesinin ilki 1990 yılında Ankara'da kurulmuştur. Daha sonra İstanbul Oyuncak Müzesi (2005), İzmir Ümran Baradan Oyun ve Oyuncak Müzesi (2011), Antalya Kaleiçi Oyun ve Oyuncak Müzesi (2011), Gaziantep Oyun ve Oyuncak Müzesi (2013), Ankara Çocuk Müzesi ve Bilim Merkezi (2013) ve İstanbul Düştepe Oyun ve Oyuncak Müzesi (2015) açılmıştır[233]. Yine 1980 sonrası Etnografya ve Açıkhava Müzelerinin sayısı artmış, İstanbul, Bursa ve Edirne'de bulunan Türk ve İslam Eserleri Müzelerine ek olarak 1994 yılında Erzurum'da Türk ve İslam Eserleri Müzesi açılarak, şuralarda önerilen müzeler konusunda görece artış sağlanmıştır.

---

[230] Oktay Ekinci, "Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması", **Kültürel Açıdan Avrupa Birliği'ne Yaklaşım Sempozyumu,** (İstanbul: İstanbul Kültür Sanat Vakfı Yayınları, 2006): 169-175.
[231] "Sözleşmeler", UNESCO Türkiye Milli Komitesi, http://www.unesco.org.tr/Pages/158/177/S%C3%B6zle%C5%9Fmeler [01.04.2019].
[232] Hüseyin Karaduman, **Türkiye'de Eski Eser Kaçakçılığı** (Ankara: ICOM Türkiye Milli Komitesi Yayınları, 2007), 31.
[233] Ceren Karadeniz, **Müze Kültür Toplum: Çağdaş Müze ve Müzenin Toplumsal İşlevleri** (Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2018), 274.

5.2.5. Türk Dili ve Edebiyatı Komisyonu

Türk Dili ve Edebiyatı Komisyonu Birinci ve İkinci Milli Kültür Şuralarında, Dil ve Edebiyat Komisyonu ise Üçüncü Milli Kültür Şurasında toplanmıştır.

Birinci Milli Kültür Şurasında Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu, Turhan Dilligil (Gazeteci), Doç. Dr. Kemal Eraslan, Doç. Dr. Tuncer Gülensoy, Prof. Dr. Abdülkadir Karahan, Prof. Dr. Zeynep Korkmaz ve Fevziye Abdullah Tansel[234], İkinci Milli Kültür Şurasında Prof. Dr. Birol Emil (Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanı), Prof. Dr. Güngör Evren (İstanbul Teknik Üniversitesi Rektör Yardımcısı), Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız (Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yönetim Kurulu Üyesi) ve Prof. Dr. Süleyman Yıldız (Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekan Yardımcısı) Türk Dili ve Edebiyatı ile ilgili bildirilerini sunmuşlardır[235].

Birinci Milli Kültür Şurasında komisyon raporu Türk Dili ve Türk Edebiyatı olarak iki alt başlık altında ele alınmıştır. Raporun Türk Dili kısmında ortak bir dil oluşturabilmek adına Cumhuriyet Devri Yazı Sözlüğü hazırlanması, yeni kavram ve terimler için Türkçe karşılıkların bulunması, Türkçeyi doğru kullanmak için uzmanlar tarafından imla ve telaffuz kılavuzlarının hazırlanması, resmi yayınlarda ve özellikle radyo-TV yayınlarında Türkçenin doğru kullanılması, Anadolu ve Rumeli ağızları ile ilgili sözlük hazırlanması ve bu konuyu araştıracak bir enstitünün kurulması, Türk Dili, Edebiyatı, Kültürü ile ilgili ansiklopedilerin hazırlanması ve Türk Dilinin doğru kullanımı için bu alanda eğitim almış kişilerin TRT'de bir komisyon oluşturması kararları alınmıştır.

Raporun Türk Edebiyatı kısmında ise, edebi eserlerin listesinin çıkarılması, bu eserlerin yanında bir nazım planı tespit edilmesi ve değiştirilmemesi, Türk edebiyatı bakımından önemli olan kişilerin eserlerinin külliyat halinde yayınlanması, divan şiirine ait ayrı bir sözlük hazırlanması ve yayınlanmamış eserlere öncelik verilmesi kararları alınmıştır[236].

İkinci Milli Kültür Şurasında Türk Edebiyatının genç kuşaklara tanıtılması ve sevdirilmesi, Türkçeye ait çeşitli lehçe, şive ve ağızların tespit edilmesi, Türkçenin

---

[234] Birinci Milli Kültür Şurası: Kurum Görüşü ve Kurum Temsilcisi Bildirileri – Kişisel Bildiriler, **age.**
[235] 2. Milli Kültür Şurası: Bildirileri, **age.**
[236] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 86-87.

tanıtılması, yurtdışındaki Türklere edebi eserler aracılığı ile Türkçenin tanıtılması, yurtdışında bulunan milli kültür eserlerinin korunması ve yer adlarının yeniden düzenlenmesi kararları alınmıştır[237].

Üçüncü Milli Kültür Şurasında ise şiirin bağımsız bir ders olarak ilk ve ortaöğretim müfredatına eklenmesi, üniversite giriş sınavlarında dil ve ifadenin ölçülebileceği yeni bir sistem getirilmesi, Türkçe etimoloji sözlüğü hazırlanması, masalların Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından külliyat haline getirilmesi, halk kültürü ve edebiyatına ait eserlerin külliyat şeklinde yayımlanması, yerel yönetimler tarafından semt kütüphanelerinin kurulması, STK'lara verilen desteğin artırılması, güncel şair ve yazarların desteklenmesi, İstanbul'da Türk Edebiyatı Müzesi kurulması, dergi taramaları dijital arşivinin kurulması, çeşitli dillerde uluslararası edebiyat dergisi yayımlanması, Yunus Emre Enstitüsü'nün STK'lar ile işbirliği içinde olması, Yunus Emre Divanı'nın bir çok dile çevrilmesi, yurtdışında Türk Edebiyatı Festivalleri gibi etkinliklerin düzenlenmesi, yabancı edebiyatçılar ile etkileşim sağlanması, dünyadaki saygın gazetelerde yayımlanması planlanan Türk Edebiyatı eki için çalışmalar başlatılması, yurtdışında yaşayan Türkler için çeşitli etkinlikler düzenlenerek dil ve kültür bağlarının güçlendirilmesi, yurtdışındaki üniversitelerde Türkçe öğretmenliği bölümlerinin açılması, Türk Halk Kültürü Ansiklopedisinin hazırlanması, Uluslararası Türk Halk Kültürü Kongresi'nin alışılagelmiş aralıklarla düzenlenmesi, farklı alfabelerdeki Türkçe kitapların bir araya getirilmesi, yurtdışındakilerin dijitalleştirilmesi, kullanılan yabancı kelimelerin yerine Türkçe karşılıklarının tercih edilmesi, kamu kurumlarına dil eğitimi verilmesi, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun yeniden düzenlenmesi ve gelişen teknoloji ile birlikte akıllı telefon ve tablet uygulamalarının geliştirilmesi kararları alınmıştır[238].

1980'li yıllar Türk Edebiyatı ve Türk Şiirinde yasakların ve oto sansürün uygulandığı yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. 1980 sıkıyönetiminden sonra bir çok kitaba yasak uygulanmış akabinde yazarlardan bazıları istemsizce bazıları da bilinçli olarak oto sansür uygulamıştır. Bu nedenle 1980'li yıllarda Türk Edebiyatında herhangi bir hareketin olmadığı gözlemlenmektedir. Ancak Türkçe'nin doğru kullanımı ile ilgili olarak devlet eliyle yapılan bir takım çalışmalara rastlamak mümkündür. Şuralarda

---

[237] 2. Milli Kültür Şurası: Görüşmeler, Rapor ve Sonuç Bildirisi, **age,** 108.
[238] "Şura Sonuç Raporu", III. Milli Kültür Şurası, http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR-176398/sura-sonuc-raporu.html [27.03.2018].

da gündeme getirilen bu konuda yapılan çalışmaların başında 1984 yılında yayınlanan Başbakanlık Genelgesi yer almaktadır. Genelgeye göre "Kamu kurum ve kuruluşlarının her türlü yazışma ve yayınlarında anayasa dilini ölçü olarak almaları" istenmektedir[239]. Türk Dil Kurumu tarafından 1986 yılında İmla Kılavuzu yayınlanması[240] ve 1988 yılında TDK tarafından Uluslararası Türk Dili Kongresi'nin düzenlenmesi[241] gibi etkinlikler Türk Dilinin doğru kullanılmasına yönelik yapılan diğer çalışmalar olarak gösterilmektedir.

1990'lı yıllarda ise Türk Dili çalışmalarının dünyadaki gelişmelerden etkilendiği görülmektedir. 1991'de SSCB'nin dağılmasından sonra kurulan Türk Devletleri, Türkçe konuşan milletler konusunu gündeme getirmiştir. Bu yıllarda yapılan çalışmalar genel olarak yeni kurulan bu devletlerle ilişkilendirilmiştir. 1992 yılında Ankara DTCF'de Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatı bölümü kurulması, yine 1992 yılında düzenlenen kurultay, sempozyum, kongre gibi etkinliklerin konusunun ortak dil, ortak alfabe gibi temalar üzerine kurulması[242], Türk Dili Konuşan Ülkeler Kültür Bakanları Toplantısı'nın yapılması[243], Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Sürekli Dil Kurultayı'nın toplanması, Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi (TÜRKSOY) daimi merkezinin Ankara'da kurulması, 1993'ün Ahmet Yesevi Yılı ilan edilmesi[244] ve bu minvalde ülkenin çeşitli bölgelerinde bu yıla ilişkin etkinliklerin düzenlemesi gibi çalışmalar örnek olarak gösterilmektedir. Ayrıca 1990'lı yıllarda şive ve yöresel ağızlar ile ilgili kitapların basımı sayıca artmıştır. TDK tarafından yayınlanan Anadolu Ağızları, Güneybatı Anadolu Ağızları, Sivas ve Tokat İlleri Ağızları, Nevşehir ve Yöresi Ağızları vb.1994 yılındaki çalışmalardan bazılarıdır[245]. Şüphesiz dilin doğru kullanımı ve geliştirilmesi adına yapılan bu çalışmalar hem yeni kurulan Türk Devletleriyle ilişkilendirilmiş hem de 1990'da toplum hayatına giren özel televizyonlarda oluşan denetimsiz ortamın bir sonucu olarak görülmüştür.

---

[239] Necmeddin Turinay, "1985'de Dilimiz", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1986**, ed. D. Mehmet Doğan (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1986): 251-263.
[240] Hüseyin Özbay, "Dilimizin Bir Yılı", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1987**, ed. D. Mehmet Doğan (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1987): 134-147.
[241] "Dil Kongresi Başladı", **Cumhuriyet Gazetesi,** 27 Eylül 1988, 4.
[242] Halil İbrahim Usta, "Dilimiz", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1993**, ed. D. Mehmet Doğan (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1993): 215-229.
[243] Sağlar, 1993, 41.
[244] **age,** 74-76.
[245] Hüseyin Özbay, "1994'te Dil", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1995**, ed. Osman Özbahçe (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1995): 188-199.

2000'lere gelindiğinde ise dijital çağın etkisiyle dilin kontrol edilmesi artık imkansızlaşmıştır. Ancak dilin kontrolsüzlüğüne rağmen 2000'li yıllarda roman yazımı istatistiklerinde ciddi bir atışın olduğu görülmektedir. 2001 yılında 140, 2005 yılında 345, 2010 yılında 570 adet roman yayınlanmıştır[246]. Ayrıca 2006 yılında Orhan Pamuk'un Nobel Edebiyat Ödülü'nü alması 1980 sonrası gerileyen Türk Edebiyatının ivme kazandığının somut örneğidir.

Sonuç olarak Türk Dili ve Edebiyatı, 1980'li yıllarda sıkıyönetiminin etkisinde kalmış ve gelişim gösterememiştir. 1990'lı yıllarda dünyadaki gelişmeler doğrultusunda çalışmalarını yürütmüş, 2000'li yıllarda dijital çağın etkisinde kalmıştır. Günümüzde ise Üçüncü Milli Kültür Şurasında da belirtildiği üzere dilin doğru kullanımı konusunda çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

6.2.6. Kütüphane-Dokümantasyon-Arşiv ve Yayın-Dağıtım Komisyonu

Birinci Milli Kültür Şurasında Kütüphane-Dokümantasyon-Arşiv ile Yayın Komisyonları ayrı olarak, İkinci Milli Kültür Şurasında Kütüphane-Dokümantasyon-Arşiv ile Yayın ve Dağıtım Dünyası Komisyonları yine ayrı olarak toplanmıştır. Üçüncü Milli Kültür Şurasında ise Kütüphanecilik ve Yayıncılık tek bir komisyon olarak toplandığı için adı geçen komisyonlar tek bir başlık altında değerlendirilmiştir.

Birinci Milli Kültür Şurasında Sevgi Kral (Çukurova Üniversitesi Temsilcisi), Yardımcı Doç. Dr. Mustafa Akbulut (Türk Kütüphaneciler Birliği Temsilcisi), Ecep Bilginer (İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Temsilcisi), İbrahim Ateş (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv ve Yayın Daire Başkanı), Hasan Duman, Prof. Dr. Nejat Göyünç, Yrd. Doç. Dr. Necmeddin Seferoğlu, Rüştü Sardağ ve Muammer Ülker kütüphane-dokümantasyon-arşiv, Sadi Bayram (Vakıflar Genel Müdürlüğü Temsilcisi) ise Yayın ile ilgili bildirilerini sunmuşlardır[247]. İkinci Milli Kültür Şurasında Mehmet Ali Bayhan (Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Başkanlık Uzmanı) kütüphane-dokümantasyon-arşiv ile ilgili, Recep Bilginer (Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği Yönetim Kurulu Üyesi), Aygören Dirim (Türkiye Yayıncılar Birliği Genel Sekreteri), Mehmet Doğan (Türkiye Yazarlar Birliği Genel

---

[246] Güray Süngü, "2011 Yılı Roman Değerlendirmesi", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 2012**, ed. D. Mehmet Doğan (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2012): 233-241.
[247] Birinci Milli Kültür Şurası: Kurum Görüşü ve Kurum Temsilcisi Bildirileri – Kişisel Bildiriler, **age.**

Başkanı) ve Nail Güreli (İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Yönetim Kurulu Üyesi) yayın ve dağıtım ile ilgili bildirilerini sunmuşlardır[248].

Birinci Milli Kültür Şurası Kütüphane-Dokümantasyon-Arşiv Komisyonunda envanter çalışması yapılması, Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu çalışmasının devamlılığının sağlanması, bir dönem Milli Kütüphane tarafından uygulanan Türk kütüphanelerindeki yabancı eserlerin toplu kataloğu çalışmasının sürekliliğinin sağlanması, tüm süreli yayınlar kataloglarının birleştirilmesi, koleksiyon organizasyonunda standartlaşmanın sağlanması, okuyucu hizmetlerinin geliştirilmesi, yetişmiş eleman istihdamının sağlanması, Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu'nun yeniden düzenlenmesi, teknolojik gelişmelerin takip edilmesi, arşiv hizmetlerinin geliştirilmesi, arşivci yetiştirmek üzere üniversitelerde gerekli bölümlerin açılması, Cumhuriyet öncesi ve II. Dünya Savaşı'na kadarki arşivlerin yerli araştırmacıya açılması, yerli ve yabancı araştırmacıların çalışma izinlerinin sadeleştirilmesi, önemli belgelerin ve vakfiyelerin yayınlanması için gerekli çalışmaları yürütmek ve arşiv ile ilgili tüm konuların görüşülmesi amacıyla Milli Arşiv Şurasının toplanması kararları alınmıştır.

Birinci Milli Kültür Şurası Yayın Komisyonunda TRT'nin yayın kalitesinin yükseltilmesi, kültür ve eğitim yayınına ağırlık verecek 2. kanalının hizmete girmesi, yerli-yabancı yayın dengesinin sağlanması, Türkçenin düzgün kullanımı için çeviri yayınlarda dikkat edilmesi, kağıt ve baskı malzemelerindeki fiyat artışının önlenmesi, yasak yayınların sık sık gözden geçirilmesi, yayınlanan kitap, dergi ve gazetelerin ülkenin her yerine dağıtımını sağlayacak Yayın Dağıtım Kurumu'nun kurulması, telif haklarının günün şartlarına göre tekrardan düzenlenmesi, vergi muafiyetinin yükseltilmesi, gazetelerin gelişimini sürdürebilmeleri adına teşvik edilmeleri, Tercüme Dergisi'nin yeniden yayınlanması, Türk kültür eserlerinin yabancı dillere çevrilmesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın birbirinden ayrılması kararları alınmıştır[249].

İkinci Milli Kültür Şurası Kütüphane-Dokümantasyon-Arşiv Komisyonunda Osmanlı Arşivleri'nin Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü bünyesinde toplanması, çeşitli alanlarda eser vermiş sanatçıların kişisel eşyalarının yeni kurulacak bir arşivde saklanması, eski yazı bilen uzmanların yetiştirilmesi, kütüphanelerin

[248] 2. Milli Kültür Şurası: Bildirileri, **age.**
[249] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 65-73.

yaygınlaştırılması, çocuk yayınları ile ilgili olarak 3 yılda bir uluslararası kitap fuarı düzenlenmesi, ülke sınırları içinde ve yurtdışında bulunan Türkiye ile ilgili tüm yazma eserlerin mikrofilm arşivinin oluşturulması, kütüphanelerin hizmet kalitesinin artırılması ve 1934 yılında çıkartılan Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu'nun günün şartlarına göre yeniden düzenlenmesi kararları alınmıştır.

Yayın ve Dağıtım Dünyası Komisyonunda ise kitaplardan KDV'nin kaldırılması, kitap dağıtımında PTT ücretlerinin düşürülmesi, dünya edebiyatının klasik eserlerinin Türkçeye çevrilme çalışmasının daha sistemli yapılması, yazar ve onları temsil eden kuruşların desteklenmesi, üniversitelerin Türk Dili ve Edebiyatı, Türk Tarihi, Türk Halk Bilimi, Türk Musikisi ile Sosyoloji ve Etnoloji bölümünde hazırlanan yükseköğretim tezlerinin Bakanlıkça yayınlanmasına olanak sağlanması, Türk Meşhurları ile ilgili dizinin yayınına hız verilmesi, Bakanlık yayınlarının yaygınlaştırılması, kültür eserlerinin yabancı dillere çevrilmesi ve Türk Düşünce Tarihi, Plastik Sanatlar Tarihi gibi yayınların hazırlanması kararları alınmıştır[250].

Üçüncü Milli Kültür Şurası Kütüphanecilik ve Yayıncılık Komisyon Raporunda sonraki şuralarda kütüphaneciliğin ayrı bir komisyon olarak toplanması, 6. Ulusal Yayın Kongresi'nin en kısa zamanda düzenlenmesi, yayıncılık ile ilgili sorunların çözümü için Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve meslek kuruluşlarının işbirliği içinde olması, yeni kütüphanecilik politikalarının belirlenmesi, çocuk kütüphanelerinin artırılması, kitap yayıncılığının akademik platforma taşınması, yayıncılıkta kurumsallaşmanın desteklenmesi, korsan kitap basımı ile mücadele edilmesi, dağıtım ile ilgili sorunların giderilmesi, kütüphanelerin 24 saat hizmet vermesi, kitap okuma kültürünün geliştirilmesi, sahaflık meslek tanımının yapılması ve 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun dijital hak kayıplarını önlemek adına yeniden düzenlenmesi kararları alınmıştır[251].

1980'li yıllarda uygulanan yayınlara yönelik yasaklar, kağıt ve malzemelere gelen aşırı zamlar ve devletin kitap basımından aldığı yüksek vergi yayıncılık sektöründe olumsuz sonuçlara neden olmuştur. Öyle ki 50 milyon nüfusu olan Türkiye'de 1984

---

[250] 2. Milli Kültür Şurası: Görüşmeler, Rapor ve Sonuç Bildirisi, **age,** 110-112.
[251] "Şura Sonuç Raporu", III. Milli Kültür Şurası, http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR-176398/sura-sonuc-raporu.html [27.03.2018].

yılında bir kitap başına 12.500 kişi düşmektedir[252] ve bu durum kitap okuma oranlarını da etkilemektedir.

1980'lerde baskı maliyetlerinin artması, basın özgürlüğünün göreceli oluşu ve okuma oranlardaki düşüş gazete tirajlarında da aşağı ivmeye neden olmuştur. Öyle ki 1983 yılında yaklaşık 3 milyon olan fiili gazete satışı, 1984 yılında yarım milyon düşmüştür[253]. Maliyet konusu dışında basın özgürlüğü meselesi de 1980'li yıllarda oldukça üzerinde durulan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum sadece toplumun değil zamanla dünyanın da dikkatini çekmeye başlamıştır. Bu bağlamda 1988 yılında Uluslararası Basın Enstitüsü'nün (IPI) 37. Genel Kurul Toplantısı İstanbul'da yapılmış ve toplantı sonucu yayınlanan ortak bildiride Türkiye'de fikirlerinden dolayı yargılanan basın mensuplarının durumu ele alınmıştır[254].

1990'lar özelleşmenin hemen her sektörde görüldüğü yıllar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde büyük sermaye sahipleri ve bankalar kendi yayınevlerini kurarak yayıncılık sektöründe hareketli bir sürecin başlamasına neden olmuşlardır. Kitap basımında sayıca artış görülmüştür ve gazeteler kitap ekleri yayınlamaya başlamışlardır. Ancak 1990'larda TV'nin aktif olarak toplum hayatında yer edinmesi, bireylerin haber kaynaklarında değişikliğe neden olmuştur. Gazete tirajları düşmeye devam etmektedir. Gazeteler devamlılığını sağlamak için Ansiklopedi, promosyon ürünleri gibi materyaller vermeye başlamış olsa da yayıncılık sektöründeki problemlerin önüne geçememiştir. Pürüzsüz bir basın özgürlüğünden bu yıllarda bahsetmek pek mümkün değildir. Türkiye'nin karanlık yılları olarak adlandırılan 1990'lar gazeteci suikastlerinin (Çetin Emeç 7 Mart 1990, İzzet Kezer 23 Mart 1992, Uğur Mumcu 24 Ocak 1993, İhsan Uygur 6 Temmuz 1993, Muzaffer Akkuş 20 Eylül 1993, Ahmet Taner Kışlalı 21 Ekim 1999, Hrant Dink 19 Ocak 2007[255]) yoğun olarak yaşandığı bir dönem olarak tarihe geçmiştir.

Bu gelişmelerin dışında okuma alışkanlıkları geliştirmek ve yaygınlaştırmak devlet eliyle bir takım çalışmalar da yürütülmeye başlanmıştır. 1992 okuma yılı ilan

---

[252] Nevzat Çalıkuşu, "Yayın Hayatımızın 1984'teki Hal-i Pür Melali", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1985**, ed. D. Mehmet Doğan (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1985): 412-440.
[253] Mehmet Cemal, "1984'te Basın", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1985**, ed. D. Mehmet Doğan (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1985): 381-390.
[254] Mehmet Cemal, "Basın", **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1989**, ed. D. Mehmet Doğan (Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1989): 471-484.
[255] "Öldürülen Gazeteciler", Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, https://www.tgc.org.tr/oldurulen-gazeteciler.html [14.05.2019].

edilmiş, 1993 yılında yayın yasağı kaldırılmış, kütüphanelerin sayısı artırılmış, Milli Kütüphane El Yazmaları Bölümü açılmış, Milli Kütüphane Toplu Kataloğu çalışmaları yürütülmüştür. Ayrıca Türk Kültürü ile ilgili 2883 adet yayın da yurtdışından Türkiye'ye getirilmiştir[256].

2000'lere gelindiğinde internetin yaygın kullanılması, internet gazeteciliği ve yayıncılığının artması sonucunda gazetelerin tiraj konusu yine gündemde kalmaya devam etmiştir. Öyle ki bazı gazeteler baskılarını durdurup sadece internet üzerinden yayın yapmaya başlamışlardır.

İnternetin yaygın kullanımı kuşkusuz birçok kolaylığı da beraberinde getiriştir. Kütüphanelerin veri tabanlarının birleştirilmesi, toplu kataloglarının yapılması, bilgiye kolay ve hızlı şekilde ulaşılması gibi durumlar günümüzde kütüphanelerin yaygınlaşması ve bilgiye daha kolay ulaşımın sağlanması bakımından oldukça önemlidir.

Şuralarda görüşülen bir diğer konu olan arşiv meselesindeki çalışmalar ise 1980'lerde Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. 1984'te bu kurumun açılmasıyla Şuralara da konu olan Osmanlı Arşivi ile ilgili çalışmalar yapılmıştır. Öyle ki Osmanlı Arşivi ve Cumhuriyet Arşivi'nin tek çatı altında toplanması da yine bu kurumun açılmasıyla gerçekleşmiştir. 1980'lerin sonuna gelindiğinde ise inşaatına 1974'te başlanan Devlet Arşiv Sitesi açılmıştır. Bu yeni hizmet binasının açılmasıyla arşiv belgelerinin tespiti, korunması, düzenlenmesi ve değerlendirilmesi daha sistemli hale gelmiştir. 2000'lerde de hem Türk hem de yabancı araştırmacıların çalışmalarına kolaylık sağlayacak bir takım uygulamalar geliştirilmiştir. Dijital döneme geçişle birlikte arşivlere ulaşım ve katalog işlemleri de daha pratik hale getirilmiştir[257]. Günümüzde ise bu kurum Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı adıyla görevine devam etmektedir.

Sonuç olarak yayın maliyetleri, internetin yaygınlaşması ve haber kaynaklarındaki değişim ile birlikte hem bilgiye kolay ulaşan bir toplum ortaya çıkmış, hem de bireylerin okuma alışkanlıklarında değişim görülmüştür.

---

[256] Sağlar, 1993, 45-62.
[257] "Devlet Arşivleri Başkanlığı", Devlet Arşivleri https://www.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Sayfa/9/ADA45D7B737CBC58F13C672C0AECCA8E9F0DDB54A7AB8426349949A5FDEB9E15 [21.04.2019].

5.3. Kültürlerarası İlişkiler Alanındaki Komisyonların Kültür Politikaları Bağlamında İncelenmesi

Kültür Şuralarının Kültürlerarası İlişkiler ile ilgili komisyonlarının bir arada değerlendirildiği bu bölümde Genelde Kültür ve Temel Değerler, Kültür Hizmetlerinin Organizasyonu, Türk Kültürünü Araştırma, Dış Kültürel İlişkiler ve Kültürel Tanıtım konuları incelenmiştir.

5.3.1. Genelde Kültür ve Temel Değerler Komisyonu

Genelde Kültür ve Temel Değerler Komisyonu sadece Birinci Milli Kültür Şurasında toplanmıştır. Bu komisyon ile ilgili olarak Sefer Yıldırım (Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Temsilcisi), Prof. Dr. Ali Rıza Berkem, Prof. Dr. Nermin Erdentuğ (Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Bölümü Başkanı), Prof. Dr. Safa Erkün, Doç. Dr. Reşat Genç (Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi), Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu, Doç. Dr. Sevim Kantarcıoğlu, Prof. Dr. Bahaeddin Ögel, Şinasi Özdenoğlu, Doç. Dr. İnci San ve Aydın Kezer (Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanı) bildirilerini sunmuşlardır[258].

Komisyon raporunda kaybolmaya yüz tutmuş kültür değerlerinin envanter çalışmasının yapılması, milli kültürün yurtiçi ve yurtdışında tanıtılması, Selçuklu ve Osmanlı kültürlerinin araştırılması, Türk Kültür Tarihine ait kitapların hazırlanması, Türk-İslam arkeolojisine önem verilmesi, Edebiyat Lisesi kurulması, Osmanlıcanın seçmeli ders olarak müfredata konulması, Yüksek Kültür Kurumu'nun ve Türk Akademisi'nin kurulması, kitle iletişiminde kültürel konulara yer verilmesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yeniden ayrı iki bakanlık haline getirilmesi, Tarih Akademisi ve Milli Spor Planlama Kurulu'nun kurulması, üniversitelerin bulunduğu şehirlerde üniversite yayınlarının satıldığı yayınevlerinin açılması kararları alınmıştır[259].

Rapora istinaden yapılan araştırmalar sonucu elde edilen bilgiler doğrultusunda, kaybolmaya yüz tutmuş kültür varlıkları 2006 yılında imzalanan Somut Olmayan Kültür Mirası Sözleşmesi özelinde kayıt altına alınmıştır. Ayrıca Kültür ve Turizm

---

[258] Birinci Milli Kültür Şurası: Kurum Görüşü ve Kurum Temsilcisi Bildirileri – Kişisel Bildiriler, **age.**

[259] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 92-94.

Bakanlığı'nın yürütmüş olduğu kültür varlıkları envanter çalışması da mevcuttur. Bu çalışmalar diğer komisyonlarda da ele alınmıştır.

Diğer komisyonlarda sıklıkla gündeme getirilen bir diğer öneri olan milli kültürün yurtiçi ve yurtdışında tanıtılması meselesi de Birinci Kültür Şurasından Üçüncü Milli Kültür Şurasına kadar devam eden ve güncelliğini koruyan bir konu olmuştur.

Rapordaki Osmanlı ve Selçuklu Araştırmaları konusu ise üniversitelerin araştırma merkezleri tarafından yürütülmektedir. Ayrıca son yıllarda bu alanda çıkan yayınların çokluğu dikkat çekicidir ve Osmanlı kültürünün dizi, roman, TV programı gibi popüler kültür öğelerine yön verdiği görülmektedir. Osmanlıcanın seçmeli ve zorunlu ders olarak okul müfredatlarında[260], özel kurumlar ile yerel yönetimlerin kurslarında öğreniminin mümkün olduğu bir ortam oluşturulmuştur.

Rapora göre kurulması planlanan kurumlardan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu 1983 yılında[261], Uluslararası Türk Akademisi ise 2014'te kurulmuştur [262].

Görüldüğü üzere bu komisyona ait rapor oldukça farklı konuları bir arada değerlendirmeyi mümkün kılmıştır. Rapora göre bahsi geçen konulardan Edebiyat Liseleri hariç hemen hepsi uygulanan çalışmalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.3.2. Kültür Hizmetlerinin Organizasyonu Komisyonu

Kültür Hizmetlerinin Organizasyonu Komisyonu sadece Birinci Milli Kültür Şurasında toplanmış, M Rauf İnan (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yönetim Kurulu Temsilcisi) ve Ahmet Menteş (İstanbul Kültür Müdürü) komisyon ile ilgili bildirilerini sunmuştur[263].

Komisyon raporunda Kültür Hizmetlerinin Organizasyonu İle İlgili Fonksiyonel Bir Model Teklifi sunulmuştur. Bu modelin eksenini Genel Üst Yönetim – Faaliyetler ve Bununla İlgili Organizasyonlar – Destek Hizmetler meydana getirmektedir. Model Ek 9'da verilmiştir. Bu model teklifi üzerinde şekillenen komisyon raporuna göre

---

[260] "Geçen Yıl 145 bin Öğrenci Osmanlıca Öğrendi", Hürriyet Gazetesi, http://www.hurriyet.com.tr/egitim/gecen-yil-145-bin-ogrenci-osmanlica-ogrendi-40379659 [01.04.2019].
[261] "Tarihçe", Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, http://www.ayk.gov.tr/s9-hakkmzda/tarihce/ [01.04.2019].
[262] "Tarihçe", International Turkic Academy, http://twesco.org/tr/about/ [01.04.2019].
[263] Birinci Milli Kültür Şurası: Kurum Görüşü ve Kurum Temsilcisi Bildirileri – Kişisel Bildiriler, **age.**

milli kültür politikalarının devlet eliyle tek bir organ (Bakanlık) olarak yürütülmesi, ancak bazı kültür faaliyetlerinin özerk, özel ve gönüllü organizasyonlar tarafından yürütülmesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görev, sorumluluk ve yetkilerinin yeniden düzenlenmesi, toplumun en küçük birimine kadar kültür hizmeti sunacak bir teşkilatlanmanın kurulması, mahalli idarelere kültür hizmetleri için ödüllendirme ve sorumluluk verilmesi, tüm kültür kurumlarının birer Kültür Eğitim Merkezi olarak çalışmaları, yurtdışında yaşayan Türklerin milli kültür öğelerini tanımaları için çalışmalar yürütülmesi ve kültür hizmetleri için çalışan personelin hizmet içi eğitim almaları için çalışmalar yürütülmesi kararları alınmıştır[264].

Günümüzde kültür hizmetleri devlet eliyle, STK'lar, yerel yönetimler ve özel teşebbüsler gibi kurumların çalışmaları doğrultusunda yürütülmektedir. Devletin en küçük birimlerinden biri olan yerel yönetimlerde kültür hizmetleri tiyatro faaliyetleri, şenlikler ve kültürel etkinlikler, kültür gezilerinin organizasyonu, kültür yayınlarının çıkartılması ve mahalli kursların açılması olarak sürdürülmektedir. Mahalli idarelerin yönetiminde olan ve sayıları günümüzde gitgide artan kültür merkezleri de bu organizasyonların mekanı olarak değerlendirilmektedir.

Raporda yer alan yurtdışında yaşayan Türklere yönelik hizmetler ise 2009 yılında Türk kültürünü yurtdışında tanıtmak amacıyla kurulan ve günümüzde sayısı 58'e ulaşan Yunus Emre Enstitüleri ile sağlanmaktadır[265].

5.3.3. Türk Kültürünü Araştırma Komisyonu

Türk Kültürünü Araştırma Komisyonu sadece İkinci Milli Kültür şurasında toplanmıştır. İlgili alanda Suat Sinanoğlu (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Başkanı) bildiri sunmuştur[266].

Komisyon raporunda "Kültür Gelişiminde Dünyada 10 Yıl Programı"nın hazırlanabilmesi için bir Kültür Kurulu'nun oluşturulması, yurtdışında yaşayan Türklerin kültürlerine dair araştırma yapabilmek için Kültür Bakanlığı tarafından üst düzey bir birimin kurulması, mevcut olan Tercüme Kurulu'nun genişletilmesi ve desteklenmesi, Türk Kültürünü araştırma kurumlarına yetenekli eleman yetiştirilmesi, sosyal, beşeri ve kültürel alanda araştırma yapacak TÜBİTAK benzeri

---

[264] **age,** 103-107.
[265] "Yunus Emre Enstitüsü", https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu [01.04.2019].
[266] 2. Milli Kültür Şurası: Bildirileri, **age.**

bir kurumun oluşturulması, yabancı müze ve kütüphanelerde bulunan Türk kültür varlıklarının araştırılması ve Türk kültürü üzerine araştırma yapan bilim insanı ve kuruluşların desteklenmesi kararları alınmıştır[267].

Çalışmada daha önce de belirtildiği üzere UNESCO ve Birleşmiş Milletler işbirliği ile 1988 yılında "Kültür Gelişiminde Dünyada 10 Yıl Programı" açıklanmıştır. Bu programa Türkiye'nin de rapor gönderilmesi beklenmiştir. Rapor İkinci Milli Kültür Şurasında gündeme getirilmiştir[268] ancak uzun yıllar bu rapor hazırlanmamıştır. Türkiye ancak 2013 yılında 190 sayfalık ve kültür konusunu bütünüyle ele alan "Türkiye'de Kültür Politikası Ulusal Raporu"nu[269] Avrupa Konseyi'ne teslim etmiştir. Raporda yasal ve kurumsal çerçeve, kültürel miras, kültür ekonomisi, sponsorluk, kültürel gelişme ve 2000-2012 yılları arasında kültür alanındaki gelişmelere ait bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca hazırlanan bu raporunun bazı ülkelerde serbest araştırmacılar tarafından hazırlandığı bilinmektedir. Ancak Türkiye'de bu raporun Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından devlet eliyle hazırlanmış olması ve rapordaki bilgilerin çoğunun Kültür Şuralarında görüşülen konularla benzerlik göstermesi dikkat çekicidir.

Türk Kültürünü Araştırma Komisyonu Raporunda bir diğer konu ise yurtdışında bulunan Türk kültürüne ait varlıkların tespiti ve envanter çalışmalarıdır. Bu çalışmalar Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. 1999-2014 yılları arasında 18 farklı ülkede envanter çalışması yapılmıştır. Bu çalışma kapsamında ise 2000'in üzerinde eserin tespiti yapılmıştır[270]. Bu eserlerin tespit ve kayıt çalışmaları gelecek kuşaklara aktarım konusunda oldukça önemli bir yere sahiptir.

5.3.4. Dış Kültürel İlişkiler ve Kültürel Tanıtım Komisyonu

Dış Kültürel İlişkiler ve Kültürel Tanıtım Komisyonu düzenlenen şuralarda her ne kadar içerikleri benzer olsa da farklı isimlerle ele alınmıştır. Birinci Milli Kültür

---

[267] 2. Milli Kültür Şurası: Görüşmeler, Rapor ve Sonuç Bildirisi, **age,** 120.
[268] **age,** 41.
[269] "Cultural Policy in Turkey – National Report" Council of Europe, https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806963fd [15.12.2018].
[270] Gökçe Günel, Gülşen Dişli, "Yurtdışı Taşınmaz Türk Kültür Varlıklarının Envanterinde Bir Standardizasyon Örneği", **Uluslararası Katılımlı 6. Tarihi Yapıların Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumu 2-4 Kasım 2017,** İstanbul. http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/17980_38_18.pdf [21.04.2019].

Şurasında Dış Kültürel İlişkiler İle Türk Kültürünün İç ve Dış Tanıtılması, Yayılması Komisyonu, İkinci Milli Kültür Şurasında Kültürel Tanıtım Komisyonu, Üçüncü Milli Kültür Şurasında ise Kültür Diplomasisi Komisyonu ile Yurtdışı Türkler ve Kültür Komisyonu toplanmıştır.

Birinci Milli Kültür Şurasında Melih Erçin, Necip İnceler, Arif Keskiner, Mehmet Önder, Ergün Tezel (İçişleri Bakanlığı Temsilcisi), Orhan Aka (Dışişleri Bakanlığı Temsilcisi), Dr. Hüseyin Pekin (Çalışma Bakanlığı Temsilcisi), Dr. Ercan Tatlıdil (Ege Üniversitesi Temsilcisi), Yusuf Ziya Ulusoy (Ege Turizm ve Folklor Dernekleri Federasyonu Temsilcisi)[271], İkinci Milli Kültür Şurasında İsmet Birsel (Dışişleri Bakanlığı Kültür İşleri Genel Müdürü), Prof. Dr. Bilal Dindar (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü), Prof. Dr. Mustafa E. Erkal (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi), Aziz Nesin (Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı), Murat Sözer (Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü Uzmanı), Pulat Tacar (Dışişleri Bakanlığı Temsilcisi / Büyükelçi / UNESCO Nezdinde Türkiye Daimi Temsilcisi) ve Gonca Tokuz (Gaziantep Üniversitesi Kültür İşleri Müdürü) konu ile ilgili bildirilerini sunmuşlardır[272].

Birinci Milli Kültür Şurası Dış Kültürel İlişkiler İle Türk Kültürünün İç ve Dış Tanıtılması, Yayılması Komisyonunda Türk kültürüne ait bir yayın çıkarılması, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı kültürel tanıtma bölge temsilciliklerinin kurulması, yurtdışında mevcut Türk evleri ve kültür merkezlerinin çoğaltılması, kültürel tanıtım için bütçenin artırılması, yurtiçi ve yurtdışında bulunan vakıf ve derneklerin kültürel tanıtım için katkı sağlaması, yabancı ülkelerle Türkiye arasında mevcut olan 36 farklı kültür anlaşmasının faaliyetlerine dair daha kapsamlı çalışmaların yürütülmesi ve Avrupa Konseyi'nin uyguladığı "1000 Genç Davetli Programı"nın Türkiye'de de ivedilikle uygulanması kararları alınmıştır[273].

İkinci Milli Kültür Şurası Kültürel Tanıtım Komisyonu oldukça kapsamlı bir rapor hazırlamıştır. Raporda dünyanın önemli merkezlerinde geleneksel sanatların yanı sıra mimarlık, müzik, tiyatro, sinema alanlarında kapsamlı sergilerin düzenlenmesi, ikili kültürel anlaşmalar gereği yurtdışına gönderilecek sanatçıların objektif olarak

---

[271] Birinci Milli Kültür Şurası: Kurum Görüşü ve Kurum Temsilcisi Bildirileri – Kişisel Bildiriler, **age.**
[272] 2. Milli Kültür Şurası: Bildirileri, **age.**
[273] Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları, **age,** 111-113.

değerlendirilmesi, çeviri ve telif eserlerin basımına önem verilmesi, yurtiçi ve yurtdışında kültür merkezlerinin kurulması, kültürel tanıtma etkinliği yapan kurumlar arasında koordinasyon sağlanması, kültürel tanıtmada uzun vadeli bir plan yapılması, Türkoloji ve Türklük bilimleri çalışma alanlarına daha fazla ödenek sağlanması, Türkiye ve dünyada Türklük ile ilgili çalışmaları toplayacak bir merkezin kurulması, yurtdışındaki üniversitelerde vakıf kürsüleri kurulması, mümkün olan her dilde Türkçe-Yabancı, Yabancı-Türkçe sözlüklerin hazırlanması, plastik sanatların tanıtımına önem verilmesi, kültürel amaçlı yurtdışı seyahatlerinde Toplu Konut Fonu ödemesinin kaldırılması, kültürel tanıtımda TRT yayınlarından faydalanılması, çeşitli ülkelerde Türk Kültür Merkezleri açılması, kültürel tanıtımın dış politika önceliği olarak değerlendirilmesi, halk oyunları yarışmalarında derece alanların yurtdışındaki festivallere gönderilmesi, turistik rehberlerde yalnızca eski eser sergileyen müzelerin değil çağdaş sanat müzelerinin ve özel galerilerin de listesinin bulundurulması, kültürel tanıtımda yerel yönetimlerden destek alınması, siyasi tercihlere göre değişmeyen, ülke kültürünü bütün olarak ele alan projeler geliştirilmesi kararları alınmıştır[274].

Üçüncü Milli Kültür Şurası Kültür Diplomasisi Komisyonunda farklı milletlerle kültürler arası diyalog oluşturularak çeşitli projelerin oluşturulması, mali kaynakların artırılması, STK'ların ve özel kuruluşların kültür diplomasisine katkı sağlamalarına teşvik edilmesi, öğrenci değişim programlarının desteklenmesi, kültür diplomasisinin akademik olarak ele alınması, kamu ve özel müzelerin kültür diplomasisine destek vermelerinin sağlanması, Türk sanatçıların uluslararası etkinliklere dahil edilmesi, Yunus Emre Enstitüsü'nün güçlendirilmesi, Türkçenin yaygınlaştırılması için çalışmaların yürütülmesi, Balkanlar, Orta Asya, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya yönelik çalışmaların artırılması kararları alınmıştır.

Yurtdışı Türkler ve Kültür Komisyonunda ise, kendi kültürünü koruyan ve muhafaza eden yeni neslin yetiştirilmesi, Türkçenin aktif olarak kullanılmasının sağlanması, kültürel mirasın yurtdışında yaşayan Türklere tanıtılması, yurtdışında yayın yapan kitle iletişim araçlarının Türkiye ile irtibatının sağlanması, bulunulan ülkeye özel din dersi müfredatının hazırlanması, din eğitiminin örgün eğitimde yer alabilmesi için dini cemaat statüsü kazanmalarının önünün açılması, TRT'nin yurtdışı Türklere

[274] 2. Milli Kültür Şurası: Görüşmeler, Rapor ve Sonuç Bildirisi, **age,** 121-125.

yönelik yaptığı programların içeriklerinin zenginleştirilmesi, islamofobi ve ırkçı yaklaşımlar sonucunda yaşanan olumsuzlukların giderilmesi ve Yurtdışı Kültür Şurası yapılması kararları alınmıştır[275].

Türk Kültürünün uluslararası tanıtımı Kültür ve Turizm Bakanlığı teşviki ile 1980 sonrasında önem kazanmıştır. Uluslararası tanıtımın en etkin şekilde yapıldığı milli temsil mekanları olan uluslararası sergi ve fuar gibi etkinliklere katılımın 1980'den başlayarak günümüze kadar artarak devam ettiği görülmektedir. 1983 yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda yapılan değişiklik ile yurtdışına sergi gönderme engeli kalkmış, böylelikle Türkiye'nin yurtdışı etkinliklerde görünürlüğü artmıştır. Örneğin 1987 yılında ilk olarak ABD'de açılan Muhteşem Süleyman Sergisi, daha sonra İngiltere, Almanya, Japonya, Fransa ve Avustralya'da dünyanın en önemli müzelerinde binlerce kişi tarafından izlenmiştir[276]. 1980 sonrası hız kazanan uluslararası sergiler Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın özverili çalışmaları sonucunda 2005- 2018 yılları arasında toplamda 52 ülkede milyonlarca izleyicinin katılımıyla gerçekleşmiştir[277]. Böylelikle Türkiye'nin kültürel zenginliğini gösteren binlerce eser yurtdışında temsil imkanı bulmuştur.

Uzun yıllar ülkelerin kendi kültürlerini tanıttığı Dünya Fuarları (Expo) da uluslararası kültürel tanıtımın diğer önemli etkinliği olarak gösterilmektedir. Türkiye 1980 sonrasında sırasıyla Japonya (1985), İspanya (1992), Kore (1993), Portekiz (1998), Almanya (2000), Japonya (2005), Çin (2010) ve İtalya'da (2015)[278] düzenlenen Dünya Fuarlarına katılarak Türk Kültürünü temsil fırsatı bulmuştur. Bu fuarlar kapsamında çeşitli etkinlikler düzenlenerek katılımcı ülkelerin hem kendi kültürlerini tanıtmasına hem de diğer kültürleri tanımasına olanak sağlanmaktadır. Örneğin 1992'de İspanya Sevilla'de düzenlenen EXPO 92'de 19 Mayıs'ın Türk Günü olarak kutlanması[279] ve bugünde çeşitli etkinliklere yer verilmesi ve diğer katılımcılar tarafından görünür olması, 19 Mayıs'ın Türk tarihindeki önemi göz önünde bulundurulduğunda oldukça dikkat çekicidir.

---

[275] "Şura Sonuç Raporu", III. Milli Kültür Şurası, http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR-176398/sura-sonuc-raporu.html [27.03.2018].
[276] "Muhteşem Süleyman Sergisi", Skylife, https://www.skylife.com/tr/1990-06/muhtesem-suleyman-sergisi-kanuni-dunyayi-fethetti [21.04.2019].
[277] "Eski Eser Sergileri", Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44351/uluslararasi-sergiler.html [21.04.2019].
[278] "Dünya Sergileri", Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/dunya-sergileri-_expo_.tr.mfa [21.04.2019].
[279] "Expo 92'de Türk Günü'ne İlgi", **Cumhuriyet Gazetesi,** 20 Mayıs 1992, 7.

Sergilerin dışında diğer ülkelerle yapılan ikili kültür anlaşmaları da kültürel tanıtım faaliyetlerinin oldukça gerekli yapı taşlarıdır. Günümüzde halen 88 ülke ile "Kültür Anlaşması", 42 ülke ile de "Değişim Programı ve Karma Kültür Komisyonu Protokolü" imzalanmış bulunmaktadır. Bu anlaşmalarda ele alınan konular, Kültür Şuralarında değerlendirilen konularla benzerlik göstermektedir[280]. Örneğin sanatçıların kültürel faaliyetlere katılımının sağlanması, edebi eserlerin çevirilerine dair çalışmaların yapılması uluslararası folklor etkinliklerine katılım gibi konular Kültür Şuralarında da değerlendirilmiştir. Bunlara ek olarak Üçüncü Milli Kültür Şurasında oldukça kısa bir zaman sonra taraf olunan ve Resmi Gazetede yayınlanarak kabul edilen UNESCO Kültürel Çeşitliliğin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi[281] da dikkat çekicidir. Anlaşmaya göre her dört yılda bir kültürel çeşitlilik konusu ile ilgili olarak UNESCO'ya bir rapor sunulması beklenmektedir. Bu bağlamda 1988 yılında talep edilen, 2013'te ancak gönderilen Türkiye'de Kültür Politikaları Ulusal Raporu'ndan sonra Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın daha ciddi çalışması beklenmektedir.

Bunun dışında çeşitli ülkelerle karşılıklı organize edilen kültür yılı gibi etkinlikler de düzenlenmektedir. Bu etkinlikler kapsamında Rusya'da Türk Kültür Yılı (2008), Fransa'da Türk Mevsimi (2009), Çin'de Türk Yılı (2013) kutlanarak Türk kültürüne ait öğelerin yurtdışında tanıtımı sağlanmıştır.

Kültürel tanıtım ve kültürel ilişkiler faaliyetlerine tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de gençlerin katılımı oldukça yüksektir. Her ne kadar Şurada bahsi geçen "Avrupa Konseyi 1000 Genç Davetli Projesi" Türkiye'de uygulanmamış olsa 1985 yılının Avrupa Konseyi ve UNESCO tarafından "Gençlik Yılı" ilan edilmesinin[282] ardından bu yıla istinaden birçok etkinlik düzenlenerek, geleceğin mirasçısı olan gençlerin hem farklı kültürlerden gençlerle bir araya gelmesi hem de kültüre katılımları sağlanmıştır.

Bunun dışında Kültürel tanıtımın kurumlar üzerinden yaygınlaştırılmasına dair çalışmaların 1990'lı yıllar ile birlikte hız kazandığı bilinmektedir. 1990'larda Sovyet

---

[280] "İkili Kültürel İlişkiler", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr/TR-22137/ikili-kulturel-iliskiler.html [21.04.2019].
[281] "Kültürel Çeşitliliğin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi", Resmi Gazete, http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/08/20170827-4.pdf [21.06.2019].
[282] "Gençlik Festivalinde 300 İsviçreli", **Cumhuriyet Gazetesi,** 30 Mayıs 1985, 12.

Rusya'nın dağılarak, Türk Devletlerinin bağımsızlıklarını ilan etmelerinden sonra Türkçe konuşan devletler ile ilgili olarak ivedilikle çalışmalar yapılmış, 1993'te TÜRKSOY (Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı) kurularak[283], Türk dünyasına ait etkinlikler ülkelerarası işbirliği doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Yurtdışında yaşayan Türklere dair aktif bir şekilde çalışmalar yürüten Yunus Emre Enstitüsü ise 2009 yılında faaliyete girmiştir. 10 yıl gibi bir sürede dünyada 58 ülkede kültür merkezi açan Enstitü başarılı çalışmalarıyla Türk Kültürünü tanıtmada ve Türkçe öğrenimin yaygınlaştırmada yurtdışında yaşayan Türklerin kültüre katılımın sağlamada aktif rol oynamaktadır.

Bunun dışında yurtdışında yaşayan Türklere kültürün kitle iletişimi ile ulaştırılması ise TRT'nin bu alanda açtığı kanallarla sağlanmaktadır. Avrupa'daki Türklere yönelik yayın yapan TRT-INT, Orta Asya'dan geniş coğrafyalara uzanan TRT AVAZ gibi kanallar Türk kültürüne ulaşma ihtiyacına yönelik kurulmuşlardır.

Sonuç olarak kültürel tanıtım faaliyetleri uluslararası sergiler, ikili kültür anlaşmaları, gençliğin kültüre katılımı, kurumlar ve kitle iletişimi alanlarında şekillenmiştir.

5.4. Milli Kültür Şuralarında Daha Önce Ele Alınmamış Konulara Dair Çalışmalar

Bu bölümde Birinci Milli Kültür Şurasında ele alınmayıp, İkinci ve aradan uzun yıllar geçmesinden dolayı özellikle Üçüncü Milli Kültür Şurasında farklı çalışma alanlarına konu olan komisyonlar değerlendirilmiştir. Bu komisyonlar yukarıdaki bölümler ile ifade edilemeyip ayrı olarak incelenmiştir.

İkinci Milli Kültür Şurasında toplanan "Kültür Bütünleşmesinde İhtiyaç Duyulan Düzenlemeler (Teşkilat-Mevzuat-Mekan) Komisyonu" bu alanlardan ilkidir. Birinci ve Üçüncü Milli Kültür Şuralarına konu olmamasına rağmen, görüşüldüğü dönemde tüm komisyonların genel bir değerlendirilmesi niteliği taşımaktadır. Alınan kararlar doğrultusunda İkinci Milli Kültür Şurasındaki hemen her komisyonunu kapsadığı görülmektedir. "Kültür Eğitimi Komisyonu" ise, kültürün eğitim üzerinden şekillendirilmesi ve yaygınlaştırılması üzerine yapılacak çalışmaları konu almaktadır.

[283] "Hakkımızda", TÜRKSOY, https://www.turksoy.org/tr/turksoy/about [21.04.2019].

Bilindiği üzere Üçüncü Milli Kültür Şurası, İkinci Milli Kültür Şurasından oldukça uzun bir süre olan 28 yıl aradan sonra toplanmıştır. Dolayısıyla geçen zaman nezdinde değişen toplum düzeni ve gelişmeler sonucunda, yeni çalışma alanları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Üçüncü Milli Kültür Şurasında toplanan "Kültür Politikaları", "Kültür Ekonomisi", "Çocuk ve Kültür", "Yerel Yönetimler ve Kültür" ile "Aile ve Kültür" Komisyonları araştırılmaya gerek duyulan yeni kültür meseleleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Kültür Politikaları" konusu geçmişiyle özdeşleşmiş, geleceğe yön verecek kültür politikalarının oluşturulması için gerekli atılımlar üzerine temellendirilirken, "Kültür Ekonomisi" konusu daha çok mevcut durum, gelecek tasarımı ve yol haritasının belirlenmesi olarak ele alınmıştır.

"Çocuk ve Kültür" konusu ise hayli kapsamlı ele alınarak önemi vurgulanmıştır. Geleceğin temsilcileri olan çocukların kültüre katılımları üzerinde şekillenen raporda mevcut durum, sorunlar, çözüm ve öneriler sunulmuştur. Ancak raporda kısıtlı zaman neden gösterilerek hiçbir çocuğun görüşünün alınmadığı özellikle belirtilmiştir. Bu kadar önem verilen bir konuda yapılan bu davranış oldukça düşündürücüdür. "Yerel Yönetimler ve Kültür" konusunda ise tespitlerin ardından, mevcut durum, yerel yönetimlerin kültüre katılımı ve öneriler ele alınmıştır.

Son olarak ele alınan "Aile ve Kültür" konusunda ise ailenin, kültürün aktarıldığı en küçük ve temel birim olduğunun altı çizilerek, neslin devamlılığı için araştırılması ve üzerinde çalışılması gereken bir alan olarak değer bulduğu ifade edilmiştir.

6. SONUÇ

Dünyada kültür politikaları konusu ilk kez 1960'lı yıllarda UNESCO toplantılarında ortaya atılmıştır. Türkiye'de ise kültür konusunun devlet programlarında sistemli olarak ele alınması Milli Kültür Şuralarında karşımıza çıkmaktadır. İlki 1982'de, İkincisi 1989'da, Üçüncüsü ise 2017 düzenlenen bu Şuralarda kültür politikalarının devlet eliyle belirlenmesi esas alınmıştır ki Şura Yönetmeliğinde belirgin olarak kültür politikalarının belirlenmesi, kültür politikalarının koordinasyonu ve kültürün tanıtılması, yaygınlaştırılması ifadelerine yer verildiği görülmektedir. Düzenlenen şuraların görevleri ve yasal çerçeveleri hep aynı ifadelerle aktarılmıştır.

Her üç Şura da dönemin Cumhurbaşkanı tarafından açılmıştır. Yapılan açılış konuşmaları ise Şuraların hangi şartlarda ve ne amaçla düzenlendiğini özetler niteliktedir. Şöyle ki Birinci Milli Kültür Şurasının 1980 sıkıyönetimi etkisi altında yapıldığı, milli kültürün bir milli güvenlik meselesi olarak aktarıldığı görülmektedir. Tıpkı Birinci Milli Kültür Şurası gibi 15 Temmuz darbe girişiminden oldukça kısa bir zaman sonra 2017'de düzenlenen Üçüncü Milli Kültür Şurasında da yine milli kültür bir milli güvenlik meselesi olarak ele alınmaktadır. İkinci Milli Kültür Şurası ise tüm bunlardan bağımsız olarak dünyadaki gelişmeler nezdinde ele alınmıştır. Küreselleşmenin etkisini oldukça artırdığı 1989 yılında toplanan Şura milli kültürü çağdaşlaşma ve evrenselleşmenin ön koşulu olarak karşımıza çıkarmaktadır. Bu bağlamda Birinci ve Üçüncü Milli Kültür Şuralarının yereldeki gelişmelerden etkilenerek, İkinci Milli Kültür Şurasının ise dünyadaki gelişmeler doğrultusunda düzenlendiği söylenebilmektedir. Şuraların düzenlendiği yıllardan günümüze Türkiye'deki gelişmeler çeşitli dönemlerde değerlendirilebilmektedir. 1980'li yıllarda yoğun kentleşme yaşandığı, 1990'larda belirgin olarak küreselleşmenin hissedildiği ve 2000'lere gelindiğinde ise dijital çağa geçildiği gözlemlenmektedir. Ülkenin politik durumuna bakıldığında Birinci ve Üçüncü Şuralara denk gelen yıllarda darbelerin etkisinde kalındığı, İkinci Şurada daha refah bir dönem yaşandığı, sosyal açıdan değerlendirildiğinde yukarıda belirtilen kentleşme, küreselleşme ve dijital çağın dönemin sosyal yapısını etkilediği, ekonomik olarak ülkenin her daim

dalgalı bir ekonomiye sahip olduğu ve son olarak teknolojik gelişmelere bakıldığında 2000'li yıllarla birlikte yoğun bir dijitalleşme yaşandığı görülmektedir. Sanal dünya kavramı da gündelik yaşamı olduğu gibi kültürel yaşamı da etkilemekte hatta belirlemektedir.

Birinci ve İkinci Milli Kültür Şuraları akademik bir yaklaşım doğrultusunda ele alınmıştır. Hatta şuraya katılan akademisyen, kamu ve özel sektör çalışanları ilgili oldukları alanlar hakkında bildiri sunmuşlar ve bu bildiriler doğrultusunda "Komisyon Sonuç Raporu" hazırlamışlardır. Üçüncü Milli Kültür Şurasında ise yuvarlak masa toplantıları sonucunda raporlar oluşturulmuştur. Yapılan bu tez çalışmasının da birincil kaynağını oluşturan bu raporlar Birinci Milli Kültür Şurasında oldukça kapsamlı olarak ele alınmıştır. Şuranın üzerinde çalışılmış ve her detayı düşünülmüş olduğu basılan raporlarda görülmektedir. İkinci Milli Kültür Şurasında ise raporların ve düzenlenen şuranın oldukça aceleye getirildiği gözlemlenmektedir. Nitekim İkinci Milli Kültür Şurası bildirilerinde Prof. Dr. Şerif Aktaş, şuranın gerekli hazırlıklar yapılmadan düzenlendiğini, 2 Kasım 1989'da Şura Yönetmeliğinin yayınlandığını ve 11 Kasım 1989'da da çok acele kaydıyla İkinci Milli Kültür Şurası çağrısının gönderildiğini ve 22 Kasım 1989'da tebliğ metinlerinin Şura Sekreteryasına gönderilmesi gerektiğini aktarmıştır[284]. Aktaş bu durumu aceleci bir tutum olarak değerlendirmiştir. Buna karşılık Üçüncü Milli Kültür Şurası ise çok yakın bir zamanda düzenlenmiş, İkinci Milli Şurasında görülen dağınıklık ve aceleci tutum bir nebze de olsa giderilmiştir. Şuraya ait bilgilerin, dokümanların ve görsellerin bulunduğu internet sitesi aracılığıyla konu ile ilgili tüm bilgilere ulaşmak mümkündür. Bu bilgiler tıpkı Birinci Milli Kültür Şurasındaki gibi sistemli bir şekilde aktarılmıştır.

Şura Raporları ve akabinde yapılan çalışmalar incelendiğinde bazı kültür alanlarında çalışmaların yoğunlaştığı bazı alanların sadece Birinci Milli Kültür Şurasında gündeme getirildiği, bazılarının ise değişen toplumsal düzen ve yenilikler doğrultusunda Üçüncü Milli Kültür Şurasında yeni bir alan olarak ele alındığı görülmektedir. Ancak Üçüncü Milli Kültür Şurasının yapıldığı 2017 yılında, teknolojik gelişmelerin oldukça gündemde olmasına rağmen şuraya konu olmaması dikkat çekicidir. En fazla gündemde olan konuların Sahne Sanatları, Müzik, Sinema,

[284] 2. Milli Kültür Şurası: Bildirileri, **age,** 15.

Plastik Sanatlar, Kültürel Tanıtım, Mimari ve Müzecilik alanlarında olduğu gözlemlenmiştir. Bu alanların ön planda tutulmasında kuşkusuz izleyici ile olan bağı önemli rol oynamaktadır. Örneğin Birinci Milli Kültür Şurasının yapıldığı 1982 yılında 67 ili olan Türkiye'de sadece 5 ilde Devlet Tiyatrosu bulunuyorken, günümüzde bu sayı 81 ilde 21'e yükselmiştir. Müzecilik faaliyetleri de oldukça göz önünde olan kültür konuları arasında değer bulmaktadır. Kültür varlıklarını koruma konusu her şurada gündeme getirilen konular arasında olmuştur. Ulusal zenginliğin belirgin olarak görülebildiği bir alan olan müzecilik çalışmaları yasalarla güvenceye alınmaya çalışılmış, devlet eliyle son 39 yılda toplam 63 yeni devlet müzesi kurularak, kültürel mirasın görünür kılınmasına olanak sağlanmıştır. Müzik alanında ise 1980'lerden sonra devlete ait koro ve müzik topluluklarındaki artış dikkat çekicidir. Yine 1980 ve 1990'larda küresel ve ekonomik faktörlerden etkilenen sinemanın da desteklenmesi gibi konular devlet eliyle kültür politikalarına katkı sağlayan atılımlardır.

Özellikle 1990'lardan sonra kurulan kamu-özel sektör ilişkisi ile yakından ilgili olan kültür konuları ise Plastik Sanatlar, Sinema, Müzecilik, Müzik ve TV alanlarında karşımıza çıkmaktadır. Plastik sanatlar alanında sanat eğitimi veren kurumların arttığı ve bunun sonucunda yetişmiş sanatçı istihdamının ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu nedenle bankaların sanat galerileri açıp kendi kültür politikalarını oluşturduğu, özel teşebbüslerin çağdaş sanat müzeleri ve galeriler kurduğu, bienal gibi büyük çaplı uluslararası organizasyonların yapıldığı bir sanat ortamı oluşturularak, plastik sanatlarda kültür politikalarına yön verilmeye çalışılmıştır. Özel sektörün diğer alanlarda kültüre katkıları ise sinemada sponsorluk faaliyetleri, müzecilikte özel müzelerin kurulması, müzikte popüler müziğin ön planda tutulması ve özel TV kanallarının kurulması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunun dışında festival kültürünün de kültür politikalarına yön verdiği bilinmektedir. Hem devlet eliyle düzenlenen, hem de özel teşebbüslerin düzenlediği festivaller 1980'lerden sonra sayıca artış göstermiştir. Tiyatro festivalleri, sinema festivalleri, müzik festivalleri, halk kültürüne ait şenlikler, plastik sanatlar alanında bienaller ve kültürel tanıtım alanındaki Expo'lar festival kültürünün en önemli örnekleri olarak değer bulmaktadır.

Milli Kültür Şuralarında alınan tavsiye niteliğindeki kararlar ve uygulamalar kültür politikalarına her zaman yön vermeye yönelik olmuştur ancak alınan bazı kararlar ve

sonrasında yapılan uygulamalar her daim olumlu uygulamaların önünü açmamış, bazen de olumsuz durumlar ortaya çıkarmıştır. Örneğin Mimarlık ve Çevre alanında tüm şuralarda tarihi, mimari ve kentsel çevreyi korumaya yönelik kararlar alınmış olsa da yapılan uygulamalarda aksaklıklar görülmüştür. Nitekim bu alan yasal olarak da tahrip edilmiştir. Çıkarılan İmar Affı, Belediyeler Kanunu gibi yasal düzenlemeler alınan kararlara karşıt bir durum oluşturarak bu alandaki kültür politikalarını olumsuz yönde etkilenmiştir. Şuralarda ele alınan bir diğer önemli kültür konusu ise Kültürel Tanıtım alanıdır. Dışişleri Bakanlığı tarafından organize edilen bu alanın, tüm şuralarda kapsamlı olarak ele alındığı, ikili anlaşmalarda ve uluslararası etkinliklerde oldukça aktif olunduğu, etkinliklere katılımın yüksek olduğu görülmektedir ancak tüm bunların Türkiye'nin tanıtımına nasıl bir artı değer kattığına dair çalışmanın yapılmaması büyük bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir.

Bütün bu gelişmelerin dışında düzenlenen tüm şuralarda ortak olarak gündemde olan Televizyon (TV) meselesi önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 1990 sonrası özel TV kanalarının kurulmasıyla birçok kültürel sorun ortaya çıkmıştır. Öyle ki hemen hemen tüm komisyonlarda TV'nin kültüre olan etkilerine atıfta bulunan kararlar alındığı görülmektedir. Örneğin 1980'lerde müzik politikalarını belirleyici konumda olan TRT, 1990'larda özel TV yayınlarının başlaması ve toplumun popüler müziğe olan ilgisinin artması sonucunda bu prestijini kaybetmiştir. Sadece müzik alanında değil tiyatro ve sinema alanında da TV'nin etkileri oldukça fazladır. Yetişmiş sinema ve tiyatro oyuncuları ile yazarlarının TV yapımlarına yönelmesi bu alanlarda aşılması yıllar alan bir krize neden olmuştur. Bu kriz durumu ancak 2000'lere gelindiğinde aşılabilmiştir. TV her zaman topluma güncel ve popüler olanı sunmayı amaçlayan bir mecra olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle TV'de dil meselesi dilin yozlaşması, popüler kültüre referans vermesi olarak değerlendirilmektedir. Öyle ki TV yapımlarında kullanılan kelimeler büyük kitleler tarafından benimsenerek, dilin kontrolünü ortadan kaldırmaktadır. Böyle bir durumda milli kültür unsurlarına yer veren yapımlardan bahsetmek pek de mümkün değildir. TV geçmişte olduğu gibi günümüzde de kültür konusunda oldukça belirleyici bir yere sahiptir ancak özel TV'lerin açılmasıyla oluşan denetimsiz ortamın kontrol altında tutulması RTÜK'ün yaptırımlarına rağmen pek mümkün

görülmemektedir. Öyle ki toplum milli olana değil, güncel ve popüler olana yakın durmaktadır.

Görüldüğü üzere TV'nin toplum ve kültür üzerindeki etkisi oldukça fazladır. TV her kesimin kolayca ulaşabildiği bir mecra olarak değerlendirildiğinde milli kültürün örgütlenmesi durumunun TV üzerinden şekillenmesi kaçınılmazdır ancak bu durum üzerinde oldukça kapsamlı bir çalışma yapılması gerekmektedir ve de tüm kültür alanlarını kapsayıcılığı artırılmalıdır.

Netice itibariyle düzenlenen Milli Kültür Şuralarında kültür konusu bir bütün olarak ele alınmış ancak bu bütünlük her bir komisyonun ayrı ayrı değerlendirildiği bir ortamda gerçekleşmiştir. Komisyon Raporları incelendiğinde kültür politikaları ile ilgili alınan kararların tavsiye niteliği taşıdığı, bu nedenle değişken ve uzun ömürlü olamadıkları, bu kararların bağlayıcı kararlar olmadığı, ancak devlet eliyle oluşturulmalarından dolayı ilkesel karar olarak değerlendirilmesi gerektiği görülmüştür. Kültür Şuraları bu alanda birçok yeni yapılanmanın önünü açmak istemişse de sadece UNIMA'nın Birinci Milli Kültür Şurasında alınan kararlar doğrultusunda kurulduğu tespit edilmiştir. Ama yine de kültür politikaları konusu Devlet özelinde araştırılmaya, üzerinde çalışılmaya değer bir konu olarak önemli bir alanı kapsamaktadır. İncelemeye aldığımız şuraların Devletin en üst kademesinin himayelerinde yapılmış olması en önemli özelliklerinden biridir. Her şuranın bir sonraki için zemin hazırlamış olması da farklı zaman aralıklarıyla gerçekleştirilmiş olmalarına rağmen şuraların bütüncül bir amaç taşıdıkları ve de samimi olarak kültür alanında gelişime katkı verme, bir takım yolları açma ve süreçleri kolaylaştırama yönünde somut bir niyeti temsil etmeleri sebebiyle bir hayli emek ve değer içerdikleri görülmüştür.

KAYNAKÇA

Ada, Serhan. "Yeni Bir Kültür Politikası İçin". **Türkiye'de Kültür Politikalarına Giriş.** ed. Serhan Ada, h. Ayça İnce. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009: 81-109.

Akbulut, Hüseyin. **Yaşananlar, Tanıklar, Düşünceler Işığında: Türkiye'nin Kültür ve Sanat Siyaseti.** Ankara: Müzik Eğitimi Yayınları, 2013.

Akçalı, Hüseyin. "1985 Sinema Dünyasından Notlar". **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1986.** ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1986: 484-487.

Aktaş, Cihan. "Mimari Sekülerizasyon Sorunu". **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1991.** ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1991: 398-421.

Akyol, Avni. **Milli Kültür Planlama – Kalkınma İdare.** İstanbul: Çalış Yüksel Ofset, 1987.

Altınışık, Yavuz. "Bir Film Fabrikası Olarak Hollywood". **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 2011.** ed. Osman Özbahçe. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2011: 379-384.

Anadol, Cemal. **Televizyon Yayınlarının Milli Kültüre Tesiri.** İstanbul: Türkiye Milli Kültür Vakfı Yayınları, 1992.

"Altın Anten Naklen". **Cumhuriyet Gazetesi.** 2 Eylül 1995.

"Altın Anten Yarışması". **Cumhuriyet Gazetesi.** 21 Nisan 1990.

Arslan, Gülcan Tezcan. "TYB 2001-2002-2003 Türk Sineması". **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 2001-2004.** ed. İbrahim Ulvi Yavuz, Rıfkı Kaymaz. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2004: 456-473.

Arslanoğlu, Ahmet. "Ülkemiz ve Mimari". **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1993.** ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1993: 394-405.

"Beste Yarışması". **Cumhuriyet Gazetesi.** 3 Eylül 1991.

Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983.

Birinci Milli Kültür Şurası: Kurum Görüşü ve Kurum Temsilcisi Bildirileri – Kişisel Bildiriler. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1982.

Bursalı, Orhan. “Bilim Yılda Bir Kez Politika İle Buluşuyor”. **Cumhuriyet Gazetesi.** 9 Eylül 1983.

Cemal, Mehmet “1984’te Basın”. **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1985**. ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1985: 381-390.

____. Mehmet. “Basın”. **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1989**. ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1989: 471-484.

Çakkal, Ömer. “2004’te Türk Sineması”. **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 2005.** ed. İbrahim Ulvi Yavuz, Rıfkı Kaymaz. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2005: 215-228.

Çalıkuşu, Nevzat. “Yayın Hayatımızın 1984’teki Hal-i Pür Melali”. **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1985**. ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1985: 412-440.

Çalışlar, Aziz. **Ulusal Kültür ve Sanat.** İstanbul: Cem Yayınevi, 1988.

Çeçen, Anıl. **Kültür ve Politika.** 2. bs. Ankara: Gündoğan Yayınları, 1996.

Çubukçu, Aydın. **Kültür ve Politika.** İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 1991.

“Devlet Planlama Teşkilatının Kurulması Hakkında Kanun (91 S.K.)”. **Resmi Gazete,** 10621, Ekim 1960.

“Dil Kongresi Başladı”. **Cumhuriyet Gazetesi.** 27 Eylül 1988.

Ekinci, Oktay. “Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması”. **Kültürel Açıdan Avrupa Birliği’ne Yaklaşım Sempozyumu.** İstanbul: İstanbul Kültür Sanat Vakfı Yayınları, 2006: 169-175.

Eliot, T.S. **Kültür Üzerine Düşünceler.** çev. Doç. Dr. Sevim Kantarcıoğlu. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.

Erkal, Mustafa E. **İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri**. 3.bs. İstanbul: Kuşak Ofset, 1992.

“Expo 92’de Türk Günü’ne İlgi”. **Cumhuriyet Gazetesi.** 20 Mayıs 1992.

Gazalcı, Mustafa. **Köy Enstitüleri Sistemi: Mezunları Üzerine Bir Araştırma.** 2. bs. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2016.

Gökalp, Ziya. **Türkçülüğün Esasları.** İstanbul: Varlık Yayınevi, 1968.

Güçhan, Gülseren. “Küreselleşme, Ulusal Kimlik ve Türk Sineması”. **I. Ulusal Kültür Kongresi: Demokrasi Kültürü ve Globalleşme.** 2.bs. İstanbul: İstanbul Kültür Sanat Vakfı Yayınları, 2006: 83-92.

Günel, Gökçe, Dişli ,Gülşen. “Yurtdışı Taşınmaz Türk Kültür Varlıklarının Envanterinde Bir Standardizasyon Örneği”. **Uluslararası Katılımlı 6. Tarihi Yapıların Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumu 2-4 Kasım 2017**.

İstanbul. http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/17980_38_18.pdf [21.04.2019].

Güvenç, Bozkurt. **İnsan ve Kültür.** 5. bs. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1991.

____. Bozkurt. **Kültür Konusu ve Sorunlarımız.** 2. bs. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1985.

Halil İbrahim Usta. "Dilimiz". **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1993**. ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1993: 215-229.

İlhan, Suat. "Bir Kültür Unsurumuz: Atatürkçülük". **Milli Kültür Unsurlarımız Üzerine Genel Görüşler.** Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 1990: 9-19.

İnce, Ayça, Öncü, Ayşe, Ada, Serhan. "Günümüz Türkiye'sinde Kültür Politikaları: Giriş ve Genel Bakış". **Sivil Toplum Gözüyle Türkiye Kültür Politikası Raporu.** ed. Serhan Ada. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011: 45-53.

Kantarcıoğlu, Selçuk. **Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür.** Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

Karadeniz, Ceren. **Müze Kültür Toplum: Çağdaş Müze ve Müzenin Toplumsal İşlevleri.** Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2018.

Karaduman, Hüseyin. **Türkiye'de Eski Eser Kaçakçılığı.** Ankara: ICOM Türkiye Milli Komitesi Yayınları, 2007.

Karşıcı, Gülay. "Müzik Türlerine İdeolojik Yaklaşım: 1970-1990 Yılları Arasındaki TRT Sansürü". **Cyrprus International University Folklor/Edebiyat Dergisi.** c. 16. s. 61 (2010): 171.

Katoğlu, Murat. "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Kültürün Kamu Hizmeti Olarak Kurumlaşması". **Türkiye'de Kültür Politikalarına Giriş.** ed. Serhan Ada, h. Ayça İnce. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009: 25-79.

Koca, Duygu. "Türkiye'de Çağdaş Konut Üretiminin Yeniden Okunması". **Tasarım+Kuram.** c. 11. s. 19. (2015): 19-36. http://dergipark.gov.tr/download/article-file/208054 [16.04.2019].

Kongar, Emre. **Kültür Üzerine.** İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1984.

____. Emre. "Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunmasında Ana Sorunlar: Demokrasi Kültürü ve Mesleki Denetim". **I. Ulusal Kültür Kongresi: Demokrasi Kültürü ve Globalleşme.** 2.bs. İstanbul: İstanbul Kültür Sanat Vakfı Yayınları, 2006: 127-132.

____. Emre. "TÜBİTAK VE TÜBA: Güzellikler ve Çirkinlikler". **Cumhuriyet Gazetesi.** 4 Kasım 1996.

Köktan, Deniz. “Türk Halk Oyunlarında Yarışma Olgusu ve Yarışma Kriterleri”. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Kula, Onur Bilge. **Demokratikleşme Süreci ve Eleştirel Kültür Bilinci.** Ankara: Gündoğan Yayınları, 1992.

Mortaş, Faruk. “Ülkemizde Çevre Konusunda 1994 Yılındaki Gelişmeler” .**Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1995.** ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1995: 489-502.

Öcal, M. Oğuz. “Folklor”. **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1994.** ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1994: 372-377.

“Özal 8. Cumhurbaşkanı”. **Cumhuriyet Gazetesi.** 01 Kasım 1989.

Özbay, Hüseyin. “Dilimizin Bir Yılı”. **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1987**. ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1987: 134-147.

____. Hüseyin. “1994’te Dil”. **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1995.** ed. Osman Özbahçe. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1995: 188-199.

Özgül, Cafer. “Sinema”. **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1993.** ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1993: 478-502.

Parlak, Derviş. “Avrupa ve Türkiye’de Tarihsel Çevre Koruma Hukuku”. **Kültürel Açıdan Avrupa Birliği’ne Yaklaşım Sempozyumu.** ed. Evren Barın Eğrik. İstanbul: İstanbul Kültür Sanat Vakfı Yayınları, 2006: 177-183.

Pekol, Banu. “Türkiye’de Kültür Ürününün metalaşması Işığında Mimari Miras”. **Kültür Politikaları ve Yönetimi Yıllık 2010.** ed. Ayça İnce . İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010: 170-179.

Platon. **Devlet.** çev. Cenk Saraçoğlu, Veysel Atayman. İstanbul: Bordo Siyah Yayınları, 2005.

Pulhan, Gül. “Yeni Kültür Politikaları Açısından Kültürel Miras”. **Türkiye’de Kültür Politikalarına Giriş.** ed. Serhan Ada, H. Ayça İnce. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009: 129-149.

Sağlar, Fikri. **Ulusaldan Evrensele Çağdaş Kültür 1**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.

____. Fikri. **Ulusaldan Evrensele Çağdaş Kültür 2.** Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.

Şen, Abdurrahman. “1997-1998 Türk Sinemasına Bakış”. **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1998-1999.** ed. M. Atilla Maraş. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1999: 399-410.

Şenel, Adnan. “Sinema”. **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1995.** ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1995: 387-405.

Şenel, Alaeddin. **Siyasal Düşünceler Tarihi: Tarihöncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş.** 3. bs. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2011.

Süngü, Güray. "2011 Yılı Roman Değerlendirmesi". **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 2012**. ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2012: 233-241.

Tokel, Bayram Bilge. "Türkiye'de Müziğin Bir Yılı". **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1989.** ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1989: 366-378.

____. Bayram Bilge. "1991'in Müziği". **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1992.** ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1992: 272-282.

Topuz, Hıfzı. **Dünyada ve Türkiye'de Kültür Politikaları**. İstanbul: Adam Yayınları, 1998.

____. Hıfzı. "Stockholm Kültür Politikaları Konferansı'nın Değerlendirilmesi". **Türkiye'de Kültür Politikaları**. ed. Turgay Fişekçi. 2. bs. İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2003: 41-47.

Tosun, Necip. "1989 Sinemasına Bir Bakış". **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1990.** ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1990: 406-423.

____. Necip. "1990 Sinemasına Bir Bakış". **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1991.** ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1991: 482-499.

"TRT Müzik Ödülleri". **Cumhuriyet Gazetesi.** 6 Şubat 1989.

Tuna, Orhan, Yalçıntaş, Nevzat. **Sosyal Siyaset.** İstanbul: Filiz Yayınevi, 1991.

Turinay, Necmeddin. "1985'de Dilimiz". **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1986**. ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1986: 251-263.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. 1982.

Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1986.

"Türkiye'de Sanat Eğitimini Yeniden Düşünmek". Kültür Politikaları Raporu. İKSV, 2014.

Uçakan, Mesut. "1984'te Türk Sineması". **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1985.** ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1985: 472-478.

____. Mesut. "Bir Sinema Sezonu". **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 1987.** ed. D. Mehmet Doğan. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 1987: 349-355.

Yalçın, Hakan. "Türkiye'de Mesleki Müzik Eğitimi Veren Kurumların Mevcut Durumları". **Online Journal of Music Sciences**. c. 2 s. 3. 2017: 37-66. http://dergipark.gov.tr/download/article-file/398399 [01.04.2019].

Yediyıldız, Bahaeddin. **Kapalıdan Açığa Milli Kültürler ve Medeniyet, Lahbabi.** İstanbul: Tur Yayınları, 1980.

Yılmaz, Mesut. "Açış Konuşması". **Türkiye'de Kültür Politikaları**. ed. Turgay Fişekçi, 2. bs. İstanbul: Doğan Kitapçılık, 2003: 31-33.

Yılmaz, Nebahat Konu. "2014 Yılı Müzik Etkinliklerine Dair". **Türkiye Kültür ve Sanat Yıllığı 2015.** ed. Osman Özbahçe. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Yayınları, 2015: 245-259.

"1. Çevre Şurası". **Cumhuriyet Gazetesi.** 18 Eylül 1991.

2. Milli Kültür Şurası: Bildirileri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.

2. Milli Kültür Şurası: Görüşmeler, Rapor ve Sonuç Bildirisi. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1990.

V. Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Raporu: Milli Kültür. 2. bs. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, 1984.

"40. Portakal Yarışları Başladı". **Cumhuriyet Gazetesi.** 2 Ekim 2003.

Elektronik Kaynaklar

"Altın Güvercin Müzik Yarışması", Türker Organizasyon, http://www.turkerorganizasyon.com/about-us/altin-guvercin-onur-tablosu/ [21.04.2019].

"Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)". T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf [27.03.2019].

"Anma ve Kutlama Yıldönümleri". UNESCO Türkiye Milli Komitesi. http://www.unesco.org.tr/Pages/132/149/Anma-ve-Kutlama-Y%C4%B1l-D%C3%B6n%C3%BCmleri [27.03.2019].

"Bakanlığımıza Bağlı Müzeler". T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-43253/bakanligimiza-bagli-muzeler.html [01.04.2019].

"Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)". T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Besinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1985-1989.pdf [27.03.2019].

"Bilgi ve Belge Merkezine Kayıtlı Belgeler ve Sanatçı Sayıları". T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. http://aregem.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/62601,bilgi-ve-belge-merkezine-kayitli-belgeler-ve-sanatci-sa-.pdf?0 [27.03.2018].

"Bir Usta Bin Usta". http://www.birustabinusta.com.tr/ [01.04.2019].

"Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)". T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Birinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1962-1967.pdf [15.12.2018].

"Bölgeler". Devlet Tiyatroları. http://www.devtiyatro.gov.tr/programlar-bolgeler.html [01.04.2019].

"Cultural Policy in Turkey – National Report". Council of Europe. https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806963fd [15.12.2018].

"Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)". T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Dokuzuncu_Kalkinma_Plani_2007-2013.pdf [27.03.2019].

"Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)". T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Dorduncu_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1979-1983.pdf [27.03.2019].

"Dünya Miras Listesi". Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44423/dunya-miras-listesi.html [01.04.2019].

"Dünya Sergileri". Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. http://www.mfa.gov.tr/dunya-sergileri-_expo_.tr.mfa [21.04.2019].

"Erdal İnönü ve Tüses". Türkiye Sosyal, Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı. http://www.tuses.org.tr/menu_goster.php?Guid=50490f71-85ad-11e7-ac9f-863a902509bd [15.12.2018].

"Eski Eser Sergileri". Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44351/uluslararasi-sergiler.html [21.04.2019].

"Festivaller". Devlet Tiyatroları. http://www.devtiyatro.gov.tr/festivaller.html [01.04.2019].

"Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu". Mevzuat. http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5846.pdf [01.04.2019].

"Geçen Yıl 145 bin Öğrenci Osmanlıca Öğrendi". Hürriyet Gazetesi. http://www.hurriyet.com.tr/egitim/gecen-yil-145-bin-ogrenci-osmanlica-ogrendi-40379659 [01.04.2019].

"Güzel Sanatlar Galerileri". T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. http://www.guzelsanatlar.gov.tr/TR-3124/guzel-sanatlar-galerileri.html [01.04.2019].

"Hakkımızda". RTÜK. https://www.rtuk.gov.tr/hakkimizda/3803/878/hakkimizda.html [01.04.2019].

"İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)". T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/%C4%B0kinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1968-1972%E2%80%8B.pdf [27.03.2019].

"Kalkınmaya İlişkin Bazı Kurallar Hakkında Kanun Hükmünde Kararname". Mevzuat Bilgi Sistemi. http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.641.pdf [15.12.2018].

"Kanunlar". Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı. http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14191/kanunlar.html [15.12.2018].

"Kongreler". T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-12828/kongreler.html [27.03.2019].

"Korolar, Topluluklar, Orkestralar". T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü". http://www.guzelsanatlar.gov.tr/ [01.04.2019].

"Kültür". Türk Dil Kurumu. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=K%C3%9CLT%C3%9CR [15.12.2018].

"Kültür Bakanlığı Milli Kültür Şurası Yönetmeliği". Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı. http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14475/kultur-bakanligi-milli-kultur-surasi-yonetmeligi.html [27.03.2019].

"Kültürel Çeşitliliğin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi". Resmi Gazete. http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/08/20170827-4.pdf [21.06.2019].

"Meddahlık". T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-202285/meddahlik.html [27.03.2019].

"Muhteşem Süleyman Sergisi". Skylife. https://www.skylife.com/tr/1990-06/muhtesem-suleyman-sergisi-kanuni-dunyayi-fethetti [21.04.2019].

"Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)". T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Onuncu_Kalkinma_Plani.pdf [27.03.2019].

"Öldürülen Gazeteciler". Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. https://www.tgc.org.tr/oldurulen-gazeteciler.html [14.05.2019].

"Özel Müzeler". T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-135633/ozel-muzeler.html [01.04.2019].

"Politika" Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=POL%C4%B0T%C4%B0KA [15.12.2018].

"Protokol Konuşmaları". ", III. Milli Kültür Şurası. http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR,175189/sayin-cumhurbaskani-recep-tayyip-erdogan39in-acilis-kon-.html [27.03.2019].

"Protokol Konuşmaları".", III. Milli Kültür Şurası. http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR,175186/sayin-kultur-ve-turizm-bakani-nabi-avci39nin-acilis-kon-.html [27.03.2019].

"Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)". T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf [27.03.2019].

"Sözleşmeler". UNESCO Türkiye Milli Komitesi. http://www.unesco.org.tr/Pages/158/177/S%C3%B6zle%C5%9Fmeler [01.04.2019].

"Şura Sonuç Raporu". III. Milli Kültür Şurası. http://kultursurasi.kulturturizm.gov.tr/TR,176398/sura-sonuc-raporu.html [27.03.2019].

"Tarihçe". Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. http://www.ayk.gov.tr/s9-hakkmzda/tarihce/ [01.04.2019].

"Tarihçe". International Turkic Academy. http://twesco.org/tr/about/ [01.04.2019].

"Tarihçe". İKSV, https://www.iksv.org/tr/hakkimizda/tarihce [15.12.2018].

"TRT Kilometre Taşları, 1986". TRT Kurumsal. http://www.trt.net.tr/Kurumsal/m_KilometreTaslari.aspx?yil=1986 [01.04.2019].

"TRT Kilometre Taşları, 1989". TRT Kurumsal. http://www.trt.net.tr/Kurumsal/KilometreTaslari.aspx?yil=1989 [01.04.2019].

"Türkiye Genelinde Yıllara Göre Taşınmaz Kültür Varlığı İstatistiği". Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü.

http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-104412/turkiye-genelinde-yillara-gore-tasinmaz-kultur-varlikla-.html [01.04.2019].

"Türkiye Kültür ve Turizm Bakanları Listesi". https://ipfs.io/ipfs/QmR1gzPYUwxEUWHbeRggZzfYy5Fxsd8Qc7hXUUnJQwxrZq/wiki/T%C3%BCrkiye_k%C3%BClt%C3%BCr_ve_turizm_bakanlar%C4%B1_listesi.html [16.04.2019].

"Türkiye'de Sinema". T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü. http://sinema.kulturturizm.gov.tr/TR-144750/turkiye39de-sinema.html [01.04.2019].

"Turizmi Teşvik Kanunu". Mevzuat. http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2634.pdf [16.04.2019].

"UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi". T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. http://aregem.kulturturizm.gov.tr/TR-50838/unesco-somut-olmayan-kulturel-miras-listesi.html [27.03.2019].

"UNIMA Turkey". UNIMA. https://www.unima.org/en/centres-unima/unima-turkey-unima-turkiye/ [27.03.2019].

"Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)". T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/%C3%9C%C3%A7%C3%BCnc%C3%BC-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1973-1977%E2%80%8B.pdf [27.03.2019].

"Yazma Eserler Portalı". Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. http://www.yazmanadir.yek.gov.tr/Home/ShowLink?LINK_CODE=151 [16.04.2019].

"Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)". T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/10/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1996-2000.pdf [27.03.2019].

"Yıldız Sarayı Müzesi". Müzekart. https://www.muze.gov.tr/tr/muzeler/yildiz-sarayi-muzesi [21.04.2019].

"Yunus Emre Enstitüsü". https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu [01.04.2019].

"Yurtdışından İadesi Sağlanan Eserler". Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-44470/yurt-disindan-iadesi-saglanan-eserler.html [01.04.2019].

"12. Milli Eğitim Şurası". Milli Eğitim Bakanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165252_12_sura.pdf [16.04.2019].

"13. Milli Eğitim Şurası". Milli Eğitim Bakanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165326_13_sura.pdf [16.04.2019].

"14. Milli Eğitim Şurası". Milli Eğitim Bakanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165401_14_sura.pdf [16.04.2019].

"15. Milli Eğitim Şurası". Milli Eğitim Bakanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165430_15_sura.pdf [16.04.2019].

"17. Milli Eğitim Şurası". Milli Eğitim Bakanlığı. https://ttkb.meb.gov.tr/mebpanel/09.2017/meb_iys_dosyalar/2017_09/29165619_17_sura.pdf [16.04.2019].

"1991 Yılında Seçilen Devlet Sanatçıları". T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü". http://www.guzelsanatlar.gov.tr/TR-3174/1991-yilinda-secilen-devlet-sanatcilari.html [01.04.2019].

"2016 Bütçe Sunum Kitabı". Strateji Geliştirme Başkanlığı. http://sgb.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/48964,2017yilibutcesunumkitabipdf.pdf?0 [01.04.2019].

"2018 Gişe Raporu". T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü. http://sinema.kulturturizm.gov.tr/TR-144746/gise-verileri.html [15.04.2019].

EKLER

Ek 1. Birinci Milli Kültür Şurasına Ait Görüntüler

Birinci fotoğraf Cumhurbaşkanı Orgeneral Kenan Evren'in Birinci Milli Kültür Şurası açılış konuşmasına aittir (Ankara, 1982). İkinci fotoğrafta ise Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Milli Güvenlik Konseyi üyelerinin şura çalışmalarını izlediği görülmektedir (Ankara, 1982). Fotoğraflar Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları kitabında yer almaktadır.

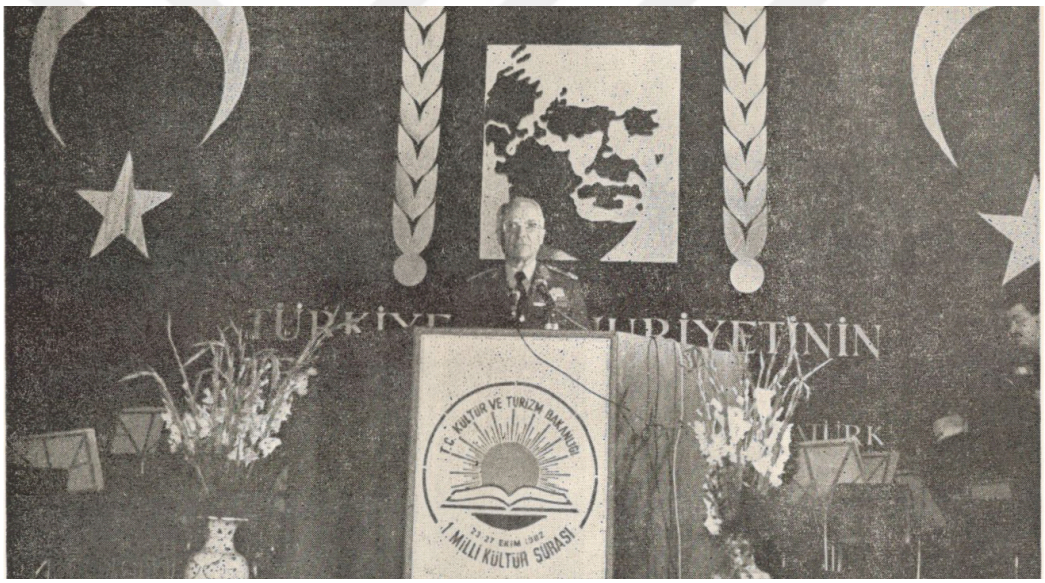

Ek 2. İkinci Milli Kültür Şurasına Ait Görüntüler

Birinci fotoğraf Cumhurbaşkanı Turgut Özal ve Kültür Bakanı Namık Kemal Zeybek'in Şura salonuna girişine aittir (Ankara, 1989). İkinci fotoğrafta ise protokol tarafından şura çalışmalarının izlediği görülmektedir (Ankara, 1989). Fotoğraflar İkinci Milli Kültür Şurası Görüşmeler, Rapor ve Sonuç Bildirisi kitabında yer almaktadır.

Ek 3. Üçüncü Milli Kültür Şurasına Ait Görüntüler

Birinci fotoğraf Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın açılış konuşmasına aittir (İstanbul, 2017). İkinci fotoğrafta ise protokol tarafından şura çalışmalarının izlediği görülmektedir (İstanbul, 2017). Fotoğraflar Üçüncü Milli Kültür Şurası'na ait internet sitesinde yer almaktadır.

Ek 4. Birinci Milli Kültür Şurası Katılımcı Listesi

	TARİH KOMİSYONU
1	Prof. Dr. M. Münir Aktepe
2	Prof. Dr. Neşet Çağatay
3	Prof. Dr. Abdurrahman Çaycı
4	Fahri Çoker
5	Ertuğrul Eliçevik
6	Doç. Dr. Ayşegül (Demirhan) Erdemir
7	Prof. Dr. Adnan Erzi
8	Prof. Dr. Afet İnan
9	Doç. Dr. Nejat Kaymaz
10	Doç. Dr. Kazım Yaşar Kopraman
11	Enver Koray
12	Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu
13	Prof. Dr. Mübahat Kütükoğlu
14	Prof. Dr. Erdoğan Merçil
15	Prof. Dr. Ali Sevim
16	Prof. Dr. Faruk Sümer
17	Zekeriya Tokgöz
18	Prof. Dr. Coşkun Üçok
19	Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız
20	Prof. Dr. Hüseyin Yurdaydın
21	Prof. Dr. Bayram Kodaman
	MİMARLIK VE TARİHİ ÇEVRE KOMİSYONU
22	Prof. Dr. Apdullah Kuran
23	Prof. Dr. Ümit Serdaroğlu
24	Alpaslan Koyunlu
25	Yıldız Okçuoğlu
26	Prof. Dr. Feridun Akozan
27	Prof. Orhan Alsaç
28	M. Nuri Apıkoğlu
29	Prof. Dr. Oktay Aslanapa
30	Hasan Asmaz
31	Doç. Dr. Ömür Bakırer
32	Cengiz Bektaş
33	Prof. Dr. Mehmet Çubuk
34	F. Nuran Durak
35	Prof. Nezih Eldem
36	Erol Eti
37	Prof. Dr. Semavi Eyice
38	Erdinç Güder
39	Prof. Dr. Bedri Gürsoy
40	Doç. Dr. Eyüp G. İspir
41	Prof. Dr. Doğan Kuban
42	Gülsüm Nalbantoğlu
43	Filiz Oğuz
44	Prof. Dr. Semra Ögel
45	Naci Özbek
46	Tanju Özoral
47	Prof. Dr. Metin Sözen
48	Prof. Hande Suher
49	Doç. Ergün Taneri
50	Prof. Dr. Gönül Tankut
51	Dr. Cezmi Tunçer
52	Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal
53	Yrd. Doç. Dr. Ayşıl Yavuz
54	Prof. Fehmi Yavuz
	SAHNE SANATLARI KOMİSYONU
55	Necati Cumalı
56	Bozkurt Kuruç
57	Raik Alnıaçık
58	Suna Şenel
59	Sabahattin Kudret Aksal
60	Metin And
61	Tarık Buğra
62	Yıldız Kenter
63	Gürçil Çeliktaş
64	Yalçın Davran
65	Refik Eren
66	Cüneyt Gökçer
67	Güzin Gürel
68	Sabahattin Kalander
69	Baber Kocamanoğlu
70	Asım Cem Konuralp
71	Çetin Köroğlu
72	Atilla Manizade
73	Turan Oflazoğlu
74	Güven Öktem
75	İrfan Şahinbaş
76	Sevda Şener
77	Orhan Tanrıkulu
78	Duygu Varlıer
	TÜRK SÜSLEME SANATLARI KOMİSYONU
79	Mahmut Akok
80	Prof. Dr. Rüçhan Arık
81	Mahmut Bahadır
82	Prof. Emin Barın
83	Dr. Örcün Barışta
84	Aliye Coşkun
85	M. Uğur Derman
86	Prof. Dr. Nejat Diyarbekirli
87	Atila Ergür
88	Cahide Kesikiner
89	İ. Ahsen Mocan
90	Prof. Dr. Gönül Öney
91	Doç. Dr. Yılmaz Önge
92	Yılmaz Özcan
93	Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver
	PLASTİK SANATLAR KOMİSYONU
94	Prof. Özdemir Altan
95	Mustafa Alslıer
96	Semih Balcıoğlu
97	Prof. Tamer Başoğlu
98	Prof. Dr. Yusuf Boysal
99	M. Zahit Büyükişleyen
100	Hamiye Çolakoğlu
101	Prof. Sadi Diren
102	Devrim Erbil
103	Dinçer Erimez
104	Doç. Turan Erol
105	Zafer Gençaydın
106	Prof. Neşet Günal
107	Osman Güngör
108	Alaattin Gürtuna
109	Zahir Güvemli
110	Mürşide İçmeli
111	Füreyya Koral
112	O. Zeki Oral
113	Taknut Öktem
114	Mehmet Özel
115	H. Güner Özkan
116	Kaya Özsezgin
117	Mehmet Sabır
118	Tunç Tanışık
119	Haluk Tezonar
120	Nur Üstüner
121	Jale Yılmabaşar
122	İhsan Yüceözsoy
	MÜZİK KOMİSYONU
123	A. Adnan Saygun
124	Mükerrem Berk
125	Özer Sezgin
126	Ayhan Ünal
127	Kazım Necil Akses
128	Füsun Altay
129	Muzaffer Arkan
130	Nevzat Atlığ
131	Gürer Aykal
132	Hamdi Bektaş
133	Ercüment Berker
134	Aykut Doğansay
135	Mehmet Ertem
136	Danyal Erinç
137	Mithat Fenmen
138	M. Hilmi Gür
139	Nevit Kodallı
140	Tuncer Olcay
141	Nedim Otyam
142	Dr. Şenel Önaldı
143	Muammer Öz
144	Yılmaz Öztuna
145	Erdoğan Saydam
146	Hikmet Şimşek
147	Cinuçen Tanrıkorur
148	Prof. Dr. Canan Toker
149	Yalçın Tura
150	Nida Tüfekçi
151	İlhan Usmanbaş
152	Faruk Yener
153	Kenan Yomralı
154	Yalçın Yüreğir
	TÜRK HALK KÜLTÜRÜ KOMİSYONU
155	Doç Dr. Fikret Türkmen
156	Doç. Dr. Saim Sakaoğlu
157	Sevil Demir Kıran
158	Ar.Gr. Turhan Baraz
159	Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı
160	Prof. Dr. Tekin Altınbaş
161	İbrahim Aslanoğlu
162	Vehbi Canbilen
163	İbrahim Cüceoğlu
164	Prof. Dr. Şükrü Elçin
165	Ord. Prof. Dr. F. Kerim Gökay
166	Yrd. Doç. Dr. Nevzat Gözaydın
167	Feyzi Halıcı
168	Atıf Kahraman
169	T. Kutsi Makal
170	İ. Ünver Nasrattınoğlu
171	Mehmet Oruç
172	Prof. Dr. Kenan Özbal
173	Prof. Dr. Ayhan Songar
174	Nail Tan
175	Tuncay Tanboğa
176	Kamil Toygar
177	Doç. Dr. Dursun Yıldırım
178	Tevfik Yılmaz
	KÜTÜPHANE- DÖKÜMANTASYON- ARŞİV KOMİSYONU
179	Doç Dr. Berin U. Yurdadoğ
180	Muammer Ülker
181	Sevinç Genç
182	Hasan Duman
183	Yrd. Doç. Dr. Mustafa Akbulut
184	Fikret Ar
185	İbrahim Ateş
186	Nurten Barındırır
187	Nail Bayraktar
188	Prof. Dr. Jale Baysal
189	İsmet Binark
190	Işın Duruöz
191	Aynur Ertunç
192	Muzaffer Gökman
193	Prof. Dr. Nejat Göyünç
194	Sevgi Kıral

195	Prof. Dr. İlhan Kum
196	Abdulkadir Salgır
197	Yrd. Doç. Dr. Necmettin Sefercioğlu
198	Altınay Sernikli
199	Doç. Dr. Özer Soysal
200	Rüştü Şardağ
201	Doç. Dr. Nilüfer Tuncer
202	Burhanettin Yılmaz
203	Prof. Dr. Osman Ersoy
YAYIN KOMİSYONU	
204	Oktay Akbal
205	Oğuz Aral
206	Prof. Dr. Gürsel Aytaç
207	Sadi Bayram
208	Recep Bilginer
209	Turhan Binay
210	Dr. Sema Çiğdemoğlu
211	Zeki Dilek
212	Hayrettin Karaerkek
213	Prof. Dr. Ercüment Kuran
214	Sadrettin Müftüoğlu
215	Prof. Dr. Nihat Nirun
216	Dr. Orhan Özkan
217	Gültekin Samancı
218	Cevdet Türkeroğlu
219	Prof. Dr. Vural Ülkü
MÜZE KOMİSYONU	
220	Dr. Nurettin Yardımcı
221	Prof. Dr. Cevdet Bayburtoğlu
222	Prof. Dr. Oluş Arık
223	Nazan Tapan
224	Sabahattin Türkoğlu
225	Prof. Dr. Günsel Renda
226	Osman Aksoy
227	Necdet İnal
228	Dündar Tokgöz
229	Prof. Dr. Baki Öğün
230	Raci Temizer
231	Necati Dolunay
232	Refik Duru
233	Haluk Elbe
SİNEMA KOMİSYONU	
234	Cihat Çifcili
235	Süreyya Duru
236	Zafer Doğan
237	Gürbüz Mutlu
238	Suha Arın
239	Yılmaz Duru
240	Türker İnanoğlu
241	İsmet Kurtuluş
242	Prof. Dr. Alim Şerif Onaran
243	Sedat Örsel
244	Halit Refiğ
245	Faruk Toroslu
246	Sami Şekeroğlu
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI KOMİSYONU	
247	Prof. Dr. Doğan Aksan
248	A. Teoman Aktürel
249	Prof. Dr. Ö. Faruk Akün
250	Yavuz Bülent Bakiler
251	Prof. Dr. M. Kaya Bilgegil
252	Prof. Dr. Sadettin Buluç
253	Doç Dr. Mustafa Canpolat
254	Prof. Dr. Mehmet Çavuşoğlu
255	Turhan Dilligil
256	Doç. Dr.Kemal Eraslan
257	Doç. Dr. Ahmet Ercilasun
258	Necdet Evliyagil
259	Orhan Şaik Gökyay
260	Doç. Dr. Tuncer Gülensoy
261	Prof. Dr. Abdulkadir Karahan
262	Prof. Dr. Zeynep Korkmaz
263	Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu
264	Şevket Rado
265	Nejat Sefercioğlu
266	Osman Fikri Sertkaya
267	Fevziye Tansel
GENELDE KÜLTÜR VE TEMEL DEĞERLER KOMİSYONU	
268	Ord. Prof. Dr. Sulhi Dönmezer
269	Prof. Dr. Mehmet Altay Köymen
270	Doç. Dr. Reşat Genç
271	Doç. Dr. Şahin Yenişehirlioğlu
272	Sabri Akdeniz
273	Özdemir Akoğlu
274	Yrd. Doç. Dr. Bahattin Akşit
275	Prof. Dr. Ekrem Akurgal
276	Tayyar Altınkulaç
277	Prof. Dr. İnal Cem Aşkun
278	Prof. Dr. Hüseyin Atay
279	Zekai Baloğlu
280	Prof. Dr. Ali Rıza Berkem
281	Muarrem Nuri Birgi
282	Dr. Müjgan Cunbur
283	Mustafa Çalık
284	Tevik Çavdar
285	Dr. Anıl Çeçen
286	Hüsamettin Çelebi
287	H. Rıdvan Çongur
288	Prof. Dr. İbrahim Agah Çubukçu
289	Oktay Ekşi
290	Dr. Vedia Emiroğlu
291	Prof. Dr. Nermin Erdentuğ
292	Prof. Muarrem Ergin
293	Prof. Dr. Safa Erkün
294	Prof. Dr. Erol Güngör
295	Prof. Dr. Bozkurt Güvenç
296	Kemal Uluışık
297	Uluğ İğdemir
298	Prof. Dr. Recai Olcayto
299	Ahmet Kabaklı
300	Prof. Dr. İbrahim Kafesoğlu
301	Doç. Dr. Sevim Kantarcıoğlu
302	Prof. Dr. Mehmet Kaplan
303	Doç. Dr. Galip Karagözoğlu
304	Rıza Kardaş
305	Prof. Dr. Mübeccel Kıray
306	Doç. Dr. Emre Kongar
307	Genül İyigün
308	Prof. Dr. Bahattin Ögel
309	Doç. Dr. Enis Öksüz
310	Prof. Dr. Süheyla Öncel
311	Prof. Dr. Necati Öner
312	Şinasi Özdenoğlu
313	Prof. Dr. Tahsin Özgüç
314	İsmet Parmaksızoğlu
315	Hasan Pulur
316	Doç. Dr. Coşkun San
317	Doç. Dr. İnci San
318	Ord. Prof. Dr. Aydın Sayılı
319	Prof. Dr. Suat Sinanoğlu
320	Mürsel Akdenk
321	Prof. Dr. Sevim Tekeli
322	Prof. Dr. Mahir Tevrüz
323	Sefer Yıldırım
324	Mübahat Türker
325	Aydın Kezer
KÜLTÜR HİZMETLERİNİN ORGANİZASYONU KOMİSYONU	
326	Avni Akyol
327	Dr. Leyla Elbruz Sayar
328	Yahya Aksoy
329	Serap Etike
330	Prof. Dr. Şerafettin Turan
331	Prof. Dr. İlhan Tekeli
332	Doç. Dr. Yaşar Yeşilçay
333	Doç. Dr. İlber Ortaylı
334	Doç. Dr. Muzaffer Civelek
335	Dr. Muzaffer Sencer
336	Nurhayat Berker
337	Yılmaz Böke
338	M. Rauf İnan
339	Altemur Kılıç
340	Seyfettin Kuştimur
341	Ahmet Menteş
342	Selahattin Ortaç
343	Bilal Şimşir
344	Gürkan Toklu
345	H. Hüseyin Birer
DIŞ KÜLTÜREL İLİŞKİLER İLE TÜRK KÜLTÜRÜNÜN İÇ VE DIŞ TANITILMASI, YAYILMASI KOMİSYONU	
346	Orhan Aka
347	Prof. Dr. Nermin Unat Abadan
348	Rüştü Akar
349	Akil Aksan
350	Cevat Memduh Altar
351	Ceyhan Altınyelek
352	Nimet Arzık
353	Fuat Bayramoğlu
354	Doç. Dr. Haşmet Başar
355	Prof. Dr. Ziya Bursalıoğlu
356	A. Kemal Cengiz
357	Melek Düzgüneş
358	Kemal Eker
359	Melih Erçin
360	Dr. Emel Esin
361	Dr. Şadan Gökovalı
362	Prof. Dr. Mehmet Gönlübol
363	Ahmet Gürtaş
364	Necip İnceler
365	Arif Keskiner
366	Şemsi Kuseyri
367	Mehmet Önder
368	Prof. Dr. Bülent Özer
369	Doç. Dr. Tahir Özgü
370	Dr. Hüseyin Pekin
371	Dr. M. Feyzi Öz
372	Tahsin Saraç
373	Özer Sezgin
374	Dr. Ercan Tatlıdil
375	Ergün Tezer
376	Metin Toker
377	Dr. Reha Oğuz Türkkan
378	Yusuf Ziya Ulusoy
379	Fatih Ürer
380	Ali Yalçın
381	Siret Yazlak

Ek 5. İkinci Milli Kültür Şurası Katılımcı Listesi

Birinci ve Üçüncü Milli Kültür Şuralarında katılımcı listeleri komisyonlar bazında gruplandırılmıştır. Ancak İkinci Milli Kültür Şurasında katılımcılar Sonuç Bildirisi kitabında tek bir liste olarak verilmiştir. Kişilerin hangi komisyona ait olduklarını tespit etmek mümkün değildir.

1	Ayla Ağabegüm	51	Tanju Gürsu
2	Orhan Aka	52	Metin Güven
3	Melih Akalın	53	Prof. Dr. Orhan Güvenen
4	Rüştü Akar	54	Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu
5	Hidayet Aksoy	55	Prof. Dr. Necati İnceoğlu
6	Prof. Dr. Şerif Aktaş	56	Kemal Kamiloğlu
7	Prof. Dr. Nurhan Akyüz	57	Yrd. Doç. Dr. Oğuz Karagöz
8	Yücel Amil	58	Günaydın Kaynak
9	Doç. Dr. Beşir Atalay	59	Erhan Keleşoğlu
10	Prof. Dr. Gündüz Atalık	60	İsmet Keten
11	Prof. Dr. İnal Cem Aşkun	61	Prof. Dr. Utkan Kocatürk
12	Prof. Dr. Ergün Aybars	62	Prof. Dr. Zeynep Korkmaz
13	Necati Balta	63	Turgay Küntay
14	Mustafa Çetin Baydar	64	Prof. Dr. Mübahat Türker Küyel
15	Prof. Dr. Fügen Berkay	65	Hamdi Mert
16	Mehmet Ali Beyhan	66	İrfan Ünver Nasrattınoğlu
17	Doç. Dr. Nihat Bilgen	67	Aziz Nesin
18	Recep Bilginer	68	Dr. A. Engin Oba
19	Haci Biner	69	Doç. Dr. İsmail Özçelik
20	İsmet Birsel	70	Doç. Dr. Atilla Özer
21	Prof. Dr. Oğuz Borat	71	A. Öznur Özer
22	Prof. Dr. Ömer Bozkurt	72	Yrd. Doç. Dr. İlknur Özgen
23	Prof. Dr. Halil Cin	73	Okşan Özmen
24	Prof. Dr. Arif Çağlar	74	Doç. Dr. Cihat Özönder
25	Suzan Çataloluk (Lüleci)	75	Prof. Dr. Enis Öksüz
26	Prof. Dr. Abdülhaluk Çay	76	Doç. Dr. Necmettin Sefercioğlu
27	Yrd. Doç. Dr. Ünlen Demiralp	77	Prof. Dr. Suat Sinanoğlu
28	Prof. Dr. Bilal Dindar	78	Selçuk Veli Soley
29	Aygören Dirim	79	Gürol Sözen
30	Mehmet Doğan	80	Murat Sözer
31	Prof. Dr. Abdülkadir Donuk	81	Berki Şahin
32	İmini Düştü	82	Mustafa Şen
33	Mehmet Ulvi Elmalı	83	Ahmet Şenol
34	Prof. Dr. Birol Emil	84	Pulat Tacar
35	Prof. Dr. Celal Er	85	E. Erhan Taneri
36	Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun	86	Gonca Tokuz
37	Refik Erduran	87	Prof. Dr. Sadık K. Tural
38	Prof. Dr. Mustafa Erkal	88	Prof. Dr. Himmet Umunç
39	A. Nurten Erkovan	89	Fikret Üçcan
40	Prof. Dr. Güngör Evren	90	Doç. Dr. Necmi Ülker
41	Doç. Dr. Zafer Gençaydın	91	Prof. Dr. Vural Ülkü
42	Prof. Dr. Önder Göçgün	92	A. Memduh Üreyen
43	Ayvaz Gökdemir	93	Prof. Dr. Fatma Varış
44	Prof. Gündüz Gökçe	94	Nuri Yaman
45	Zahit Gönencan	95	Musine Yavuz
46	Cengiz Gözeten	96	Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız
47	Prof. Dr. Kemal Güçlüol	97	Prof. Dr. Süleyman Yıldız
48	Prof. Dr. Tuncer Gülensoy	98	Prof. Dr. Asım Yücel
49	Cahit Gültekin	99	Prof. Dr. Yaşar Yücel
50	Nail Güreli		

Ek 6. Üçüncü Milli Kültür Şurası Katılımcı Listesi

KÜLTÜR POLİTİKALARI KOMİSYONU	
1	Prof. Dr. A. Halûk DURSUN
2	Ahmet KOT
3	Prof. Dr. Asu AKSOY
4	Prof. Dr. Erol GÖKA
5	Prof. Dr.Hüsamettin ARSLAN
6	Levent ERDEN
7	Doç. Dr. Mehmet Akif KİREÇCİ
8	Doç. Dr. Serhan ADA
9	Prof. Dr. Süleyman Seyfi ÖĞÜN
10	Prof. Dr. Şaban Teoman DURALI
KÜLTÜR DİPLOMASİSİ KOMİSYONU	
11	Prof. Dr. M. Öcal OĞUZ
12	Prof. Dr. Bekir KARLIĞA
13	Prof. Dr. Burhanettin DURAN
14	Görgün TANER
15	Doç. Dr. Halit EREN
16	Hümeyra ŞAHİN
17	Büyükelçi Hüseyin Avni BOTSALI
18	Prof. Dr.Kenan GÜRSOY
19	Prof. Dr.Mahmut Erol KILIÇ
20	Doç. Dr. Yakup ÖMEROĞLU
KÜLTÜR EKONOMİSİ KOMİSYONU	
21	Ali SAYDAM
22	Yrd. Doç. Dr. Bader ARSLAN
23	Cem Sahir İSLAM
24	Fırat KASAPOĞLU
25	İlhan SOYLU
26	Kemal KAPTANER
27	Mehmet ÇEBİ
28	Mehmet GÜN
29	Prof. Dr. Nükhet VARDAR
30	Süleyman ÖZDİL
KÜLTÜR VARLIKLARI, MÜZELER VE ARKEOLOJİ KOMİSYONU	
31	Nezih BAŞGELEN
32	Prof. Dr. Emine GÜRSOY NASKALİ
33	Prof. Dr. Hakkı ACUN
34	Prof. Dr. Havva İŞKAN IŞIK
35	Prof. Dr. Kürşat DEMİRCİ
36	Prof. Dr. Mehmet ÖZDOĞAN
37	Dr. Nazan ÖLÇER
38	Özalp BİROL
39	Dr. Sinan GENİM
40	Suay AKSOY
SAHNE SANATLARI KOMİSYONU	
41	İskender PALA, Prof. Dr.
42	Birol CÜRGÜL
43	Prof. Dr. Bozkurt KURUÇ
44	Gökçen KORAY
45	Prof. Mesut İKTU
46	Mustafa ERDOĞAN
47	Suat VERAL
48	Tan SAĞTÜRK
49	Turgay NAR
50	Ulvi ALACAKAPTAN
SİNEMA,RADYO VE TELEVİZYON KOMİSYONU	
51	Prof. Dr. Deniz BAYRAKDAR
52	Alican SEKMEÇ
53	Amber TÜRKMEN
54	Burçak EVREN
55	İhsan KABİL
56	İsmail GÜNEŞ
57	Mehmet BOZDAĞ
58	Nazif TUNÇ
59	Özhan EREN
60	Semih KAPLANOĞLU
MÜZİK KOMİSYONU	
61	Doç. Dr. Yalçın ÇETİNKAYA
62	Doç. Dr. Burak TÜZÜN
63	Prof. Dr. Erol PARLAK
64	Fırat KIZILTUĞ
65	Dr. Gönül PAÇACI
66	Hasan SALTIK
67	Mustafa Doğan DİKMEN
68	Prof. Dr. Mutlu TORUN
69	Doç. Dr. Okan Murat ÖZTÜRK
70	Dr. Yeşim GÜRER OYMAK
GÖRSEL SANATLAR KOMİSYONU	
71	Prof. M. Uğur DERMAN
72	Dr. Ayşe TAŞKENT
73	Hülya YAZICI
74	Prof. Dr. Hüsamettin KOÇAN
75	Prof. Dr. Hüsrev SUBAŞI
76	Levent ÇALIKOĞLU
77	Prof. Dr. Nurhan ATASOY
78	Prof. Dr. Süleyman Saim TEKCAN
79	Prof. Dr. Turan KOÇ
80	Turgay ARTAM
DİL VE EDEBİYAT KOMİSYONU	
81	Beşir AYVAZOĞLU
82	Adnan ÖZER
83	D. Mehmet DOĞAN
84	Ebubekir EROĞLU
85	Enis BATUR
86	Haydar ERGÜLEN
87	Melek PAŞALI
88	Sabri KOZ
89	Üzeyir İLBAK
90	Prof. Dr. Yılmaz DAŞÇIOĞLU
YAYINCILIK VE KÜTÜPHANECİLİK KOMİSYONU	
91	Cevat ÖZKAYA
92	Doç. Dr. Ali UTKU
93	Doç. Dr. Asiye KAKIRMAN YILDIZ
94	Emin Nedret İŞLİ
95	Melike GÜNYÜZ
96	Metin Celal ZEYNİOĞLU
97	Münir ÜSTÜN
98	Necati MERT
99	Sevengül SÖNMEZ
100	Tayfur ESEN
MEDYA VE KÜLTÜR KOMİSYONU	
101	Ayşe BÖHÜRLER
102	Doç. Dr. Abdulhamit KIRMIZI
103	Prof. Dr. Ergün YILDIRIM
104	Ertuğrul FINDIK
105	İsmet BERKAN
106	Mehmet Ali ÇALIŞKAN
107	Nazife ŞİŞMAN
108	Şafak TAVKUL
109	Zakir AVŞAR, Prof. Dr.
110	Ziyaver ŞENCAN
ÇOCUK VE KÜLTÜR KOMİSYONU	
111	Mustafa Ruhi ŞİRİN
112	Yrd. Doç. Dr. Adnan ALTUN
113	Alpaslan DURMUŞ
114	Dr. Fatih ERDOĞAN
115	Doç. Dr. Halil İbrahim DÜZENLİ
116	Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR
117	Prof. Dr. Sedat SEVER
118	Prof. Dr. Sezgin VURAN
119	Yrd. Doç. Dr. Tacettin ŞİMŞEK
120	Doç. Dr. Vefa TAŞDELEN
MİMARİ VE KÜLTÜR KOMİSYONU	
121	Prof. Dr. Suphi SAATÇİ
122	Doç. Dr. Aynur CAN
123	Prof. Dr. Baha TANMAN
124	Celâleddin ÇELİK
125	Dr. Kamil UĞURLU
126	M. Hilmi ŞENALP
127	Mehmet ÖĞÜN
128	Prof. Dr. Murat GÜL
129	Doç. Dr. Namık ERKAL
130	Prof. Dr. Uğur TANYELİ
131	Yrd. Doç. Dr. Yusuf CİVELEK
ŞEHİR VE KÜLTÜR KOMİSYONU	
132	Prof. Dr. Ümit MERİÇ
133	Prof. Dr. Ahmet Emre BİLGİLİ
134	Dr. Enes Battal KESKİN
135	Kemal ÖZER
136	Prof. Dr. Kemal SAYAR
137	Prof. Dr. Korkut TUNA
138	Prof. Dr. Köksal ALVER
139	Mehmet Kâmil BERSE
140	Prof. Dr. Sadettin ÖKTEN
141	Yrd. Doç. Dr. Yunus UĞUR
YEREL YÖNETİMLER VE KÜLTÜR KOMİSYONU	
142	Prof. Dr. Şükrü KARATEPE
143	Ali URAL
144	Dr. Cemil ARSLAN
145	Erol ERDOĞAN
146	İsmail KILIÇARSLAN
147	M. Lütfi ŞEN
148	Mevlânâ İdris ZENGİN
149	Doç. Dr. Orçun İMGA
150	Sadık YALSIZUÇANLAR
151	Prof. Dr. Yusuf ŞAHİN
YURTDIŞI TÜRKLER VE KÜLTÜR KOMİSYONU	
152	Dr. Adnan TEKŞEN
153	Ahmet ÖZAY
154	Ali GEDİKOĞLU
155	Prof. Dr. Kadir CANATAN
156	Prof. Dr. Mehmet Emin KÖKTAŞ
157	Musa Serdar ÇELEBİ
158	Tarık Bayram GÖLEZLİOĞLU
159	Ozan CEYHUN
160	Veyis GÜNGÖR
161	Doç. Dr. Yusuf ADIGÜZEL
AİLE VE KÜLTÜR KOMİSYONU	
162	Sefa SAYGILI, Prof. Dr.
163	Ayşe Aslı SANCAR
164	Prof. Dr. F. Beylü DİKEÇLİGİL
165	Prof. Dr. E. Sare AYDIN YILMAZ
166	Prof. Dr. Hasan Kamil YILMAZ
167	Prof. Dr. İbrahim BALCIOĞLU
168	Prof. Dr. Mehmet Akif AYDIN
169	Prof. Dr. Mücahit ÖZTÜRK
170	Necla KOYTAK
171	Sibel ERASLAN

Ek 7. 1980 Öncesi Türkiye'de Devlet Müzeleri

1923	Adana Müzesi, Ankara Arkeoloji Müzesi, Antalya Müzesi, Bursa Müzesi, İstanbul Arkeoloji Müzeleri ve Konya Müzesi önceden kurulmuş bulunuyordu. Evkaf Müzesi de 1916'da kurulmuştu fakat 1923'te kapalıydı.
1924	Bergama Müzesi (Müze deposu olarak)
1925	Edirne Müzesi
1926	Türk ve İslâm Eserleri Müzesi (eski Evkaf Müzesi), İzmir, Amasya, Tokat Müzeleri ve Konya Müzesinin yeniden açılışı
1927	Ankara Etnografya ve Sivas Müzeleri
1929	Kayseri Müzesi
1931	Afyon Müzesi
1932	Çanakkale Müzesi
1933	Topkapı Sarayı Müzesi
1934	İstanbul Ayasofya ve Efes Müzesi
1935	Tire ve Silifke Müzeleri
1936	Niğde Müzesi
1937	Manisa Müzesi
1938	İznik ve Alaca Müzeleri
1939	Hatay (Antakya) Müzesi
1940	Gaziantep ve Diyarbakır Müzeleri
1943	Erzurum Müzesi
1943	Kastamonu Müzesi
1945	Mardin Müzesi
1946	Sinop ve Akşehir Müzeleri
1948	Maraş Müzesi
1952	Ankara T.B.M.M. Müzesi
1954	Van Müzesi
1956	Burdur, Ankara Anıtkabir ve Urfa Müzeleri
1959	Aydın, Kars, Kütahya ve Erdemli Müzeleri
1960	Amasya, Mudanya, Side ve Yalvaç Müzeleri
1962	Karaman, Bodrum, Çanakkale Şehitler Abidesi ve Göreme Müzeleri
1964	Denizli ve Hacıbektaş Müzeleri
1965	Eskişehir, Elazığ, Kadirli, Yenişehir (Bursa) Şemakîevi ve Millet Müzeleri
1966	Boğazköy, Gordion, İstanbul Türbeleri, Truva, Ürgüp ve Çeşme (İzmir) Müzeleri
1967	Leteon, Alanya, İzmit, Nevşehir, Fethiye Müzeleri
1968	Samsun, Tekirdağ, Ereğli (Konya), Alagöz (Ankara), Hisarlar (İstanbul), Çorum, Seyitgazi, Trabzon, Ayasofya, Uşak Müzeleri
1969	Karain (Antalya), Malatya, Mersin, Ahlat, Tarsus Müzeleri
1979	Afrodisyas Müzesi, Pamukkale Müzesi

Ek 8. Türkiye'de Özel Müzeler

Sıra	Özel Müze	Bulunduğu İl	Sıra	Özel Müze	Bulunduğu İl
1	Florya Model Uçak Müzesi	İstanbul	70	PTT Pul Müzesi	Ankara
2	İstanbul Arkeoloji ve Kültür Müzesi	İstanbul	71	TCDD Malıköy Müzesi	Ankara
3	İstanbul Üniversitesi Beyazıt Kulesi Anıt	İstanbul	72	Telekomünikasyon Müzesi	Ankara
4	II. Bayezid Türk Hamam Kültürü	İstanbul	73	Türk Hava Kurumu Müzesi	Ankara
5	Adalar Müzesi	İstanbul	74	Türkiye Ormancılık Müzesi	Ankara
6	Haluk Perk Müzesi	İstanbul	75	Ziraat Bankası Müzesi	Ankara
7	İstanbul Oyuncak Müzesi	İstanbul	76	A.O.Ç Müze ve Sergi Salonu	Ankara
8	İstanbul Üniversitesi Jeoloji Müzesi	İstanbul	77	Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri	Ankara
9	Sadberk Hanım Müzesi	İstanbul	78	Ankara Üniversitesi Tarihi Müzesi	Ankara
10	Sirkeci Garı T.C.D.D. Müzesi Sanat	İstanbul	79	Anadolu Mimarlık ve Mobilya Kültür	Ankara
11	Yapı Kredi Vedat Nedim Tör Müzesi	İstanbul	80	Anadolu Açıkhava Müzesi / Yaşayan	Ankara
12	Tekfur Sarayı Çini Müzesi	İstanbul	81	Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras	Ankara
13	Basın Müzesi	İstanbul	82	Beypazarı Kent Tarihi Müzesi	Ankara
14	Çatalca Mübadele Müzesi	İstanbul	83	Beypazarı Tarih ve Kültür Müzesi	Ankara
15	Kont Szechenyi İtfaiye Müzesi	İstanbul	84	Beypazarı Yaşayan Müze	Ankara
16	Yerebatan Sarnıcı	İstanbul	85	Çankaya Atatürk Köşkü Müzesi	Ankara
17	Atatürk Müzesi	İstanbul	86	Gazi Ü. Mes. Eğ. Fak. Prof. Ülker	Ankara
18	Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	İstanbul	87	Keçiören Belediyesi Etnografya Müzesi	Ankara
19	İstanbul Gümrük Müşavirleri	İstanbul	88	Kızılcahamam - Hocalı Müzesi	Ankara
20	Pera Palas Atatürk Müzesi	İstanbul	89	Mustafa Ayaz Vakfı Plastik Sanatlar	Ankara
21	Aşiyan Müzesi (Tevfik Fikret'in Evi)	İstanbul	90	Sanayi ve Teknoloji Müzesi	Ankara
22	Türkiye İş Bankası Müzesi	İstanbul	91	Sebahattin Yıldız Müzesi	Ankara
23	Darüşşafaka Cemiyeti Müzesi	İstanbul	92	Şerife Uludağ Kız Olg. Enst. 100. Yıl	Ankara
24	Arnavutköy Yerel Tarih Müzesi	İstanbul	93	Toprak Mahsulleri Ofisi Müzesi	Ankara
25	Intercity Otomobil Müzesi	İstanbul	94	TRT Yayıncılık Tarihi Müzesi	Ankara
26	Ayşe ve Ercüment Kalmık Müzesi	İstanbul	95	Türk Hamam Müzesi	Ankara
27	Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Tıp Tarihi	İstanbul	96	Türkiye Barolar Birliği Hukuk Müzesi	Ankara
28	Hisart Canlı tarih Müzesi	İstanbul	97	Ulucanlar Cezaevi Müzesi	Ankara
29	Pera Müzesi	İstanbul	98	Vakıf Eserleri Müzesi	Ankara
30	Rezzan Has Haliç Kültürleri Müzesi	İstanbul	99	Ziraat Fakültesi Müzesi	Ankara
31	Sait Faik Abasıyanık Müzesi	İstanbul	100	Gökyay Satranç Spor ve Kültür Vakfı	Ankara
32	Santral İstanbul Enerji ve Çağdaş	İstanbul	101	Çubuk Şehir Müzesi	Ankara
33	İstanbul Özel Okçular Tekkesi Müzesi	İstanbul	102	İş Sağlığı ve İş Güvenliği Müzesi	Ankara
34	İstanbul Lale Vakfı Müzesi	İstanbul	103	Key-E. Özgörkey Müzesi	İzmir
35	İSKİ Su Medeniyetleri Müzesi	İstanbul	104	Ege Üniversitesi Etnografya Müzesi	İzmir
36	İstanbul PTT Müzesi	İstanbul	105	Hamza Rüstem Fotoğraf Evi Müzesi	İzmir
37	Kazım Karabekir Paşa Müzesi	İstanbul	106	İzmir Neşe ve Karikatür Müzesi	İzmir
38	Marmara Üniversitesi Cumhuriyet	İstanbul	107	İzmir Kadın Müzesi	İzmir
39	Masumiyet Müzesi	İstanbul	108	Kağıt ve Kitap Sanatları Müzesi	İzmir
40	Miniatürk Mini Türkiye Parkı	İstanbul	109	Latife Hanım Köşkü Anı Evi Müzesi	İzmir
41	Orhan Kemal Müzesi	İstanbul	110	Konak Bel. Ümran Baradan Oyun ve	İzmir
42	Osmanlı Bankası Müzesi	İstanbul	111	Konak Belediyesi Necdet Alpar Mask	İzmir
43	Rahmi M. Koç Sanayi Müzesi	İstanbul	112	Radyo ve Demokrasi Müzesi	İzmir
44	Sakıp Sabancı Müzesi	İstanbul	113	Selçuk Yaşar Resim Müzesi ve Sanat	İzmir
45	Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi	İstanbul	114	TCDD Müze ve Sanat Galerisi	İzmir
46	Vakıflar Halı Müzesi	İstanbul	115	Ticaret Odası Müzesi	İzmir
47	Vakıflar Kilim ve Düz Dokuma Yaygılar	İstanbul	116	Selçuk Çamlık Açık Hava Buharlı	İzmir
48	Yahya Kemal Beyatlı Kent Müzesi	İstanbul	117	Tire Kent Müzesi Müzesi	İzmir
49	Türker İnanoğlu Vakfı Sinema Tiyatro	İstanbul	118	Yıldız Kent Arşivi ve Müzesi	İzmir
50	Madame Tussauds Balmumu Müzesi	İstanbul	119	Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi	İzmir
51	Özdilek Vakfı Balmumu Heykel Müzesi	İstanbul	120	Kozan Kent Müzesi	Adana
52	Hilye-i Şerif ve Tespih Müzesi	İstanbul	121	Bolvadin Müzesi	Afyon
53	Delta Teknoloji Müzesi	İstanbul	122	Zafer Müzesi	Afyon
54	Çikolata Müzesi	İstanbul	123	Şehzadeler Müzesi	Amasya
55	500. Yıl Vakfı Türk Musevileri Müzesi	İstanbul	124	Alpaslan Belediye Müzesi	Amasya
56	Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü	İstanbul	125	Antalya Oyuncak Müzesi	Antalya
57	BJK Müzesi	İstanbul	126	Suna-İnan Kıraç Kaleiçi Müzesi	Antalya
58	Doğa ve Bilim Müzesi	İstanbul	127	Anadolu Oyuncak Müzesi	Antalya
59	İstanbul Modern Sanat Müzesi	İstanbul	128	Fatma Suat Orhon Müze ve Sanat Evi	Aydın
60	Şehir Müzesi (Depo ile birlikte)	İstanbul	129	Adnan Menderes Üniv. Çine Arıcılık	Aydın
61	İstanbul Üniversitesi Türk Eczacılık	İstanbul	130	Çine Kuvayi Milliye Müzesi	Aydın
62	Rahmi M. Koç Müzesi Ankara	Ankara	131	Nazilli Etnografya Müzesi	Aydın
63	Meteoroloji Müzesi	Ankara	132	Zeytin ve Zeytinyağı Tarihi Müzesi	Aydın
64	Şehit Cuma Dağ Tabiat Tarihi Müzesi	Ankara	133	Tales Matematik Müzesi	Aydın
65	ODTÜ Tabiat Tarihi Müzesi	Ankara	134	Aya Nikola Anıt Müzesi	Balıkesir
66	Yüksel Erimtan Arkeoloji ve Sanat	Ankara	135	Küçükköy Belediyesi Kent Müzesi	Balıkesir
67	75.Yıl Cumhuriyet Eğitim Müzesi	Ankara	136	Ayışığı Manastırı Müzesi	Balıkesir
68	Kurtuluş Savaşında Atatürk Konutu ve	Ankara	137	Kuvayi Milliye Kültür Müzesi	Balıkesir
69	Özel TED Ankara Koleji Vakfı Müzesi	Ankara	138	Sıdıka Erke Etnografya Müzesi	Balıkesir

139	Kemal Samancıoğlu Etnografya Müzesi	Bartın	209	Özel Büyükkarıştıran Belediyesi	Kırklareli
140	Bartın Kent Müzesi	Bartın	210	Kocaeli SEKA Kağıt Müzesi	Kocaeli
141	Baksı Müzesi	Bayburt	211	A. R. İzzet Koyunoğlu Şehir Müzesi	Konya
142	Bilecik Belediyesi Yaşayan Şehir	Bilecik	212	Selçuk Ünversitesi Müzesi	Konya
143	Bozüyük Şehir Müzesi ve Arşivi	Bilecik	213	Aya Elenia Anıt Müzesi	Konya
144	Bursa Ormancılık Müzesi	Bursa	214	Sille Müzesi	Konya
145	Bursa Göç Tarihi Müzesi	Bursa	215	Zaman Müzesi	Konya
146	Bursa Kent Müzesi	Bursa	216	Sahip Ata Hanegahı Vakfı Müzesi	Konya
147	Bursa Merinos Tekstil Sanayi Müzesi	Bursa	217	Anadolu Kültür Sanat ve Arkeoloji	Kütahya
148	Bursa Vakıf Kültürü Müzesi	Bursa	218	Dumlupınar Kurtuluş Savaşı Müzesi	Kütahya
149	Bursa Yaşam Kültürü Müzesi	Bursa	219	Dumlupınar Üniversitesi Müzesi	Kütahya
150	Bursa Bıçak Müzesi	Bursa	220	Kütahya Jeoloji Müzesi	Kütahya
151	Karagöz Müzesi	Bursa	221	Kütahya Kent Tarihi Müzesi	Kütahya
152	Merinos Enerji Müzesi	Bursa	222	Kütahya Belediyesi Sıtkı Olçar Çini	Kütahya
153	Kur'an ve El Yazmaları Müzesi	Bursa	223	Simav Kent Müzesi	Kütahya
154	Bursa Basın Tarihi Müzesi	Bursa	224	Tavşanlı Belediye Müzesi	Kütahya
155	Bursa SMMMO Muhasebe Müzesi	Bursa	225	Kültür Evi Müzesi	Malatya
156	Panorama 1326 Bursa Fetih Müzesi	Bursa	226	Fotoğraf Makinesi Müzesi	Malatya
157	İnegöl Kent Müzesi	Bursa	227	İsmet İnönü Müzesi	Malatya
158	İnegöl Mobilya ve Ağaç Sanayi Müzesi	Bursa	228	Somuncu Baba Darende Tan. Kül.	Malatya
159	TOFAŞ Bursa Anadolu Arabaları	Bursa	229	Turgut Özal Müzesi	Malatya
160	Çanakkale Belediyesi Seramik Müzesi	Çanakkale	230	Sakıp Sabancı Kent Müzesi	Mardin
161	Adatepe Zeytinyağı Müzesi	Çanakkale	231	Kopya Heykeltraşlık Eserleri Müzesi	Muğla
162	Antika Tarım Aletleri ve Traktör Müzesi	Çanakkale	232	Arıcılık Müzesi	Muğla
163	Çanakkale Kent Müzesi ve Arşivi	Çanakkale	233	Özel Bodrum Deniz Müzesi	Muğla
164	Yer Bilimleri ve Doğa Tarihi Müzesi	Çanakkale	234	Marmaris Halıcı Ahmet Urkay Müzesi	Muğla
165	Piri Reis Deniz Müzesi	Çanakkale	235	Güray Müze	Nevşehir
166	Yenice Belediyesi Türkevi Etnografya	Çanakkale	236	Kapadokya Kültür Müzesi	Nevşehir
167	Köyden Kente Teknoloji Müzesi	Çanakkale	237	Kapadokya Sanat ve Tarih Müzesi	Nevşehir
168	Diyarbakır Kent Müzesi	Diyarbakır	238	Osmaniye Kent Müzesi	Osmaniye
169	Sarsılmaz Harp ve Av Silahları Müzesi	Düzce	239	Kadirli Kent Müzesi	Osmaniye
170	İlhan Koman Heykel ve Resim Müzesi	Edirne	240	Ahmet Hamdi İshakoğlu Doğal Yaşam	Rize
171	Trakya Üniversitesi II. Beyazıd Sağlık	Edirne	241	Alifuatpaşa Kuvay-i Milliye Müzesi	Sakarya
172	Milli Mücadele ve Lozan Müzesi	Edirne	242	Alaçam Mübadele Müzesi	Samsun
173	Edirne Kent Belleği Müzesi	Edirne	243	Bandırma Vapuru ve Milli Mücadele	Samsun
174	Vakıf Eserleri Müzesi	Edirne	244	Özel Samsun Kent Müzesi	Samsun
175	Uzunköprü Kent Müzesi	Edirne	245	Oyuncak Müzesi	Samsun
176	Edirne Osman İnci Müzesi	Edirne	246	Atatürk Evi (Mustafa Kemal Paşa'nın	Samsun
177	Ali Gürer Müzesi	Erzincan	247	Mahmut Nedim Konağı Özel Kurtuluş	Şanlıurfa
178	İslam Eserleri Müzesi	Erzurum	248	Şanlıurfa Kent Müzesi	Şanlıurfa
179	Anadolu Üniversitesi Cumhuriyet Tarihi	Eskişehir	249	Şanlıurfa Geleneksel El Sanatları	Şanlıurfa
180	Anadolu Üniversitesi Çağdaş Sanatlar	Eskişehir	250	Mevlevi Kültürü ve Vakıf Eserleri	Tokat
181	Anadolu Üniversitesi Eğitim	Eskişehir	251	Atatürk Köşkü Müzesi	Trabzon
182	Eskişehir Kent Müzeleri Kompleksi	Eskişehir	252	Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası	Trabzon
183	Eskişehir Kurtuluş Müzesi	Eskişehir	253	Ortahisar Belediyesi Trabzon Tarih	Trabzon
184	Eskişehir Ticaret ve Sanayi Müzesi	Eskişehir	254	Uşak Kent Tarihi Müzesi	Uşak
185	Eskişehir T.C.D.D. Müzesi	Eskişehir	255	Özel İbrahim Müteferrika Kağıt Müzesi	Yalova
186	Tülomsaş Müzesi	Eskişehir	256	Özel Yalova Kent Müzesi	Yalova
187	Gaziantep Oyuncak Müzesi	Gaziantep	257	Atatürk ve Çocuk Müzesi	Yalova
188	Atatürk Anı Müzesi	Gaziantep	258	Çanakçılar Seramik A.Ş. Müzesi	Zonguldak
189	Bayaz Han Kent Müzesi	Gaziantep			
190	Emine Göğüş Gaziantep Mutfak Müzesi	Gaziantep			
191	Ali İhsan Göğüş Müzesi ve Gaziantep	Gaziantep			
192	Kent Müzesi (Kültür Tarihi Müzesi)	Gaziantep			
193	Mevlevi Kültürü ve Vakıf Eserleri	Gaziantep			
194	Özel Gorgo Medusa Cam Eserler Müzesi	Gaziantep			
195	Savaş Müzesi	Gaziantep			
196	İslam Bilim Tarihi Müzesi	Gaziantep			
197	Baklava Müzesi	Gaziantep			
198	Kilim Müzesi	Hakkari			
199	Mustafa Erim Kent Tarihi Müzesi	İçel			
200	Silifke Taşucu Amphora Müzesi	İçel			
201	Maraş Kültür Evi ve Etnografya Müzesi	Kahramanmaraş			
202	Safranbolu Kent Tarihi Müzesi	Karabük			
203	Özel 75.Yıl Cumhuriyet Müzesi	Kastamonu			
204	Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi Vakıf	Kastamonu			
205	Taşköprü Kent Tarihi Müzesi	Kastamonu			
206	Kurtuluşa Giden Yolda İnebolu Kent	Kastamonu			
207	Selçuklu Müzesi	Kayseri			
208	Silahsan Silah Müzesi	Kırıkkale			

Ek 9. Kültür Hizmetlerinin Organizasyonu İle İlgili Fonksiyonel Model Teklifi

Bu görsel Birinci Milli Kültür Şurası Komisyon Raporları kitabından alınmıştır.

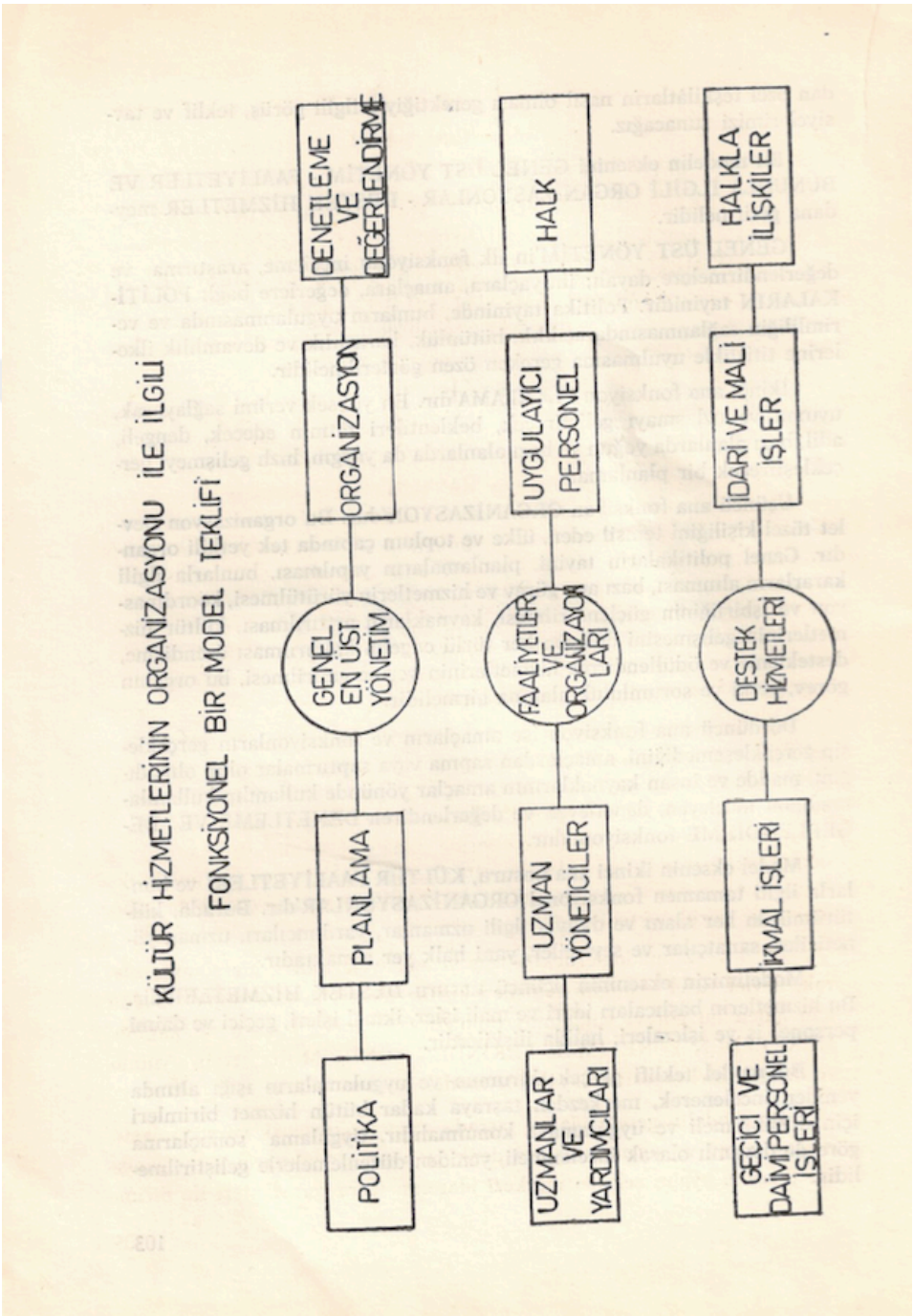

Ek 10. Milli Kültür Şuralarına Ait Gazete Haberleri 1

Cumhuriyet Gazetesi, 23 Ekim 1982, s. 11.

Milli Kültür Şûrası bugün çalışmalarına başlıyor

ANKARA (a.a.) — Milli kültürümüzle ilgili görüşleri derlemek, tartışmak, kültürel varlıklarımızı koruma, geliştirme, tanıtma alanlarında yapılacak önerileri tesbit etmek, kültür politikasının esaslarını belirlemek amacıyla düzenlenen Milli Kültür Şûrası çalışmalarına bugün başlayacak.

Farabi Salonu'nda saat 10.00'da başlayacak Şûra'yı Devlet Başkanı Orgeneral Kenan Evren bir konuşmayla açacak.

Ek 11. Milli Kültür Şuralarına Ait Gazete Haberleri 2

Cumhuriyet Gazetesi, 6 Aralık 1989, s. 10.

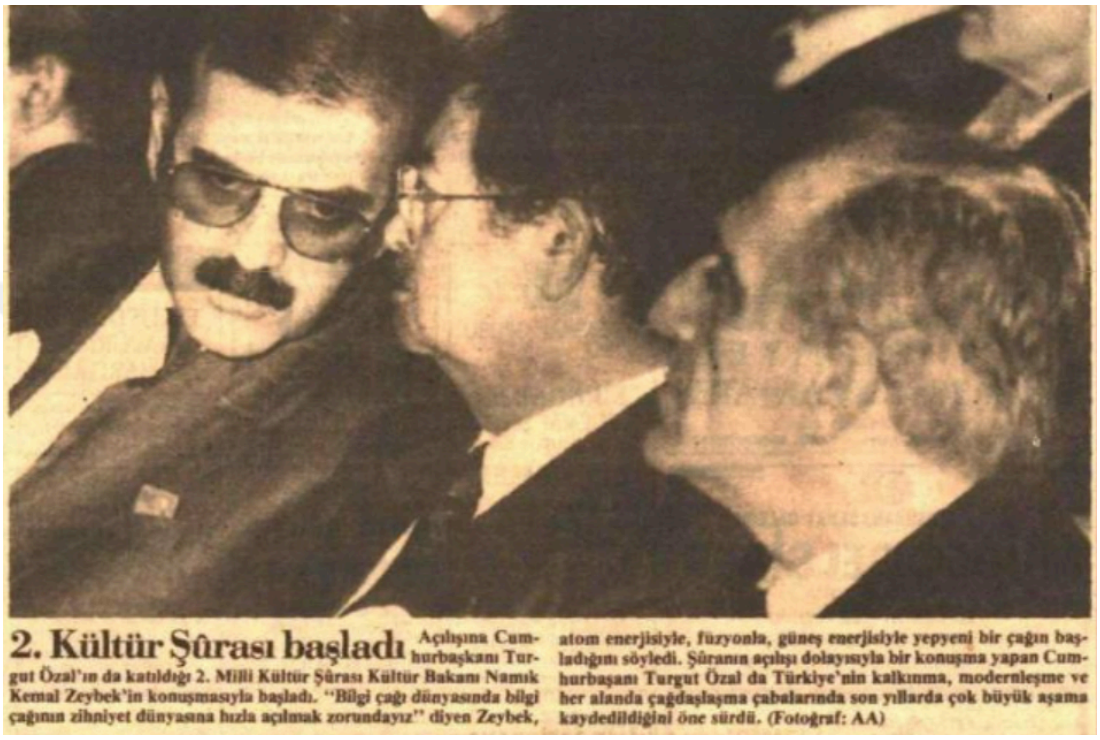

2. Kültür Şûrası başladı Açılışına Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın da katıldığı 2. Milli Kültür Şûrası Kültür Bakanı Namık Kemal Zeybek'in konuşmasıyla başladı. "Bilgi çağı dünyasında bilgi çağının zihniyet dünyasına hızla açılmak zorundayız" diyen Zeybek, atom enerjisiyle, füzyonla, güneş enerjisiyle yepyeni bir çağın başladığını söyledi. Şûranın açılışı dolayısıyla bir konuşma yapan Cumhurbaşanı Turgut Özal da Türkiye'nin kalkınma, modernleşme ve her alanda çağdaşlaşma çabalarında son yıllarda çok büyük aşama kaydedildiğini öne sürdü. (Fotoğraf: AA)

Ek 12. Milli Kültür Şuralarına Ait Gazete Haberleri 3

Milliyet Gazetesi, 4 Kasım 1989, s. 10.

04.11.1989, Milliyet, Sayfa 10

Kültür politikaları üç yılda bir tartışılacak

ULUSAL kültürle ilgili görüşleri derlemek, tartışmak, kültür varlıklarını korumak, geliştirmek, tanıtmak ve kültür politikasına ilişkin görüşleri belirlemek üzere üç yılda bir "Milli Kültür Şûrası" toplanacak.

ÖZ GEÇMİŞ

Doğum Tarihi: 13.06.1986

İletişim: sunter.sinem@gmail.com

Ön Lisans: 2012-2016
Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi
Kültürel Miras ve Turizm

Lisans: 2011-2015
Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi
Sanat Yönetimi Programı

Lisans: 2013-2018
Yıldız Teknik Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi
Fotoğraf ve Video Programı (Çift Anadal Programı)

Yayınlar:

SUNTER, Sinem, NUHOĞLU Mehmet. (2016). "Tarihi Bir Yapının Müze Olarak İşlevlendirilmesi: İbrahim Paşa Sarayı – Türk ve İslam Eserleri Müzesi Örneği" İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi. Cilt:5, Sayı:8. S. 2422-2435.
SUNTER, Sinem. (2018) "Göçmen Anne" Demokrasi ve Sanat. İstanbul. Efe Akademi Yayınları. S. 49-55.
SUNTER SAYIN, Sinem, SİNANLAR USLU, Seza. (2018). "Milli Kültür Şuralarında Görüşülen Sanat Alanındaki Komisyonların Uygulanabilir Kültür Politikaları Bağlamında Değerlendirilmesi" V. YILDIZ ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ, İSTANBUL, 13-14 Aralık 2018, Cilt:1, Sayı: 1. S. 590-604.

Projelerde Yaptığı Görevler:

2016 Mucize Kitabın Muhteşem Hattı Kufi Sergisi, Türk ve İslam Eserleri Müzesi Geçici Sergi Salonu, Görsel Yönetmen.
2015 Selçuklular Sergisi, Türk ve İslam Eserleri Müzesi Geçici Sergi Salonu, Tasarımcı.
2014 100 Yıl Önce 100 Yıl Sonra, Türk ve İslam Eserleri Müzesi Açılış Sergisi, Tasarımcı.
2013 Kurgusal Anlatımlar Sergisi, Yüksel Sabancı Sanat Merkezi, Sergi Asistanı.